

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**RUSYA FEDERASYONU'NUN ÖRNEK VAKA ANALİZLERİYLE YENİ NESİL
SAVAŞIN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammed Onur ÇÖPOĞLU

MAYIS - 2018

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ*SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

**RUSYA FEDERASYONU'NUN ÖRNEK VAKA ANALİZLERİYLE YENİ NESİL
SAVAŞIN İNCELENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Muhammed Onur ÇÖPOĞLU

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Gökhan KOÇER

MAYIS - 2018

TRABZON

ONAY

Muhammed Onur ÇÖPOĞLU tarafından hazırlanan Rusya Federasyonu'nun Örnek Vaka Analizleriyle Yeni Nesil Savaşın İncelenmesi adlı bu çalışma 02.07.2018 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı Uluslararası İlişkiler Programı'nda **yüksek lisans tezi** olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı - Adı ve Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Gökhan KOÇER	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. Haldun YALÇINKAYA	Üye	☐	☐	
Dr. Öğr. Üyesi Ayça EMİNOĞLU	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylıyorum.

Prof. Dr. Yusuf SÜR MEN
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTÜ – Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu Çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her tür yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ederim.

Muhammed Onur ÇÖPOĞLU

02.07.2018

ÖNSÖZ

Savaş olgusu, Uluslararası İlişkiler disiplininin en fazla çalışılan konularından biri olarak ilgi görmeye devam etmektedir. Soğuk Savaş döneminin bitişiyle beraber savaşın karakterindeki değişimler üzerine çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Bu çalışmalar, uluslararası sistemde yaşanan değişimlerle beraber savaş olgusunun da birtakım değişikliklere uğradığını savunmuş; özellikle küreselleşme olgusunun etkisiyle savaşların yeni bir neslinin ortaya çıkmaya başladığı savunulmuştur. Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesiyle beraber ise daha fazla çalışılmaya başlanmıştır. Nitekim ilgili yazında birçok yazara göre bu ilhak, tam bir yeni nesil savaş ya da hibrit savaş olarak ifade edilmiştir.

Bu çalışmada ilk olarak, ilgili yazındaki çalışmalardan yola çıkılarak savaşın nasıl bir evrim sürecinden geçtiği ve günümüzün savaşlarının karakteristiği ve unsurları üzerinde durulacaktır. Daha sonra, bu savaşların pratiğe nasıl dönüştürülebileceği noktasında Rusya'nın seçilen örnek vakaları ele alınacaktır.

Bu tezin ortaya çıkmasında beni her zaman destekleyerek yönlendiren ve aynı zamanda kütüphanesini bana açan danışman hocam Prof. Dr. Gökhan Koçer'e minnettarım. Tezin yazım aşamasında karşılaştığım güçlükleri aşma konusunda manevi destekleriyle benden yardımlarını esirgemeyen ve taslak metinleri okuyup değerli yapıcı eleştirileri ile bana yol gösteren değerli arkadaşlarım ve meslektaşlarım Dr. Öğr. Üyesi Erol Tekin, Ekrem Ok, Nurdan Şafak Alemdağ, Servet Karaaslan ve Christine Wu Yen-Yin'e de en derin teşekkürlerimi sunarım.

Aynı zamanda tezin yazım sürecinde her daim yanımda bulunan değerli ailemin varlığına da minnettarım. Bu doğrultuda, annem Ayten Çöpoğlu'na, babam Abdulkadir Baki Çöpoğlu'na ve sevgili kardeşim Gamze Çöpoğlu'na sonsuz şükranlarımı sunarım.

Mayıs, 2018

Muhammed Onur ÇÖPOĞLU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET.....	VII
ABSTRACT	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
GİRİŞ	1-3

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ESKİ ÇAĞLARDAN GÜNÜMÜZE DEĞİŞEN SAVAŞ OLGUSU.....	4-32
1.1. Savaşı Tanımlamaya Yönelik Farklı Yaklaşımlar.....	4
1.2. Savaş Tanımları.....	6
1.3. Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Savaş Olgusuna Yaklaşımları	11
1.3.1. Realizm'in Savaş Olgusuna Yaklaşımı	11
1.3.2. Neo-Realizm'in Savaş Olgusuna Yaklaşımı	14
1.3.3. Jeopolitik Teorilerin Savaş Olgusuna Yaklaşımları.....	17
1.3.4. Marksizm ve Neo-Marksizm'in Savaş Olgusuna Yaklaşımı	19
1.3.5. Liberal Teorilerin Savaş Olgusuna Yaklaşımları	21
1.3.6. Neo-Liberalizm'in Savaş Olgusuna Yaklaşımı.....	23
1.3.7. Fonksiyonalizm'in Savaş Olgusuna Yaklaşımı	24
1.3.8. Kontrüktivizm'in Savaş Olgusuna Yaklaşımı.....	25
1.4. Savaşın Evrimini Açıklayan Teoriler	26
1.4.1. Lind ve Diğerlerinin Çalışmasına Göre Savaşın Evrimi.....	27
1.4.2. Arquilla ve Rondfelt'in Çalışmasına Göre Savaşın Evrimi	29

İKİNCİ BÖLÜM

2. YENİ NESİL SAVAŞIN ANATOMİSİ VE RUSYA'NIN YENİ NESİL SAVAŞI	33-57
---	--------------

2.1. Yeni Nesil Savaşa Yönelik Tanımlar	33
2.2. Yeni Nesil Savaşın Karakteristik Özellikleri	37
2.3. Rus Yeni Nesil Savaşının Teorik Çerçevesi.....	43
2.3.1. Maskriovka Doktrini	43
2.3.2. Gerasimov Doktrini	45
2.3.3. 2014 Rus Askeri Doktrini	47
2.4. Rusya'nın Yeni Nesil Savaşının Unsurları.....	49
2.4.1. Siber Savaş.....	49
2.4.2. Enformasyon Savaşı.....	51
2.4.3. Ayaklanma Unsuru	54
2.4.4. Özel Operasyon Birlikleri ve Askeri Şirketler Unsuru	56

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YENİ NESİL SAVAŞIN RUSYA'NIN ÖRNEK OLAYLARI İLE İNCELENMESİ.....	58-80
3.1. Rusya-Gürcistan (2008) Savaşı: Rus Yeni Nesil Savaş Düşüncesinin Gelişimi ve Reform.	59
3.1.1. Savaşa Kadar İlişkilerin Geçmişi	59
3.1.2. 2008 Savaşı	60
3.1.3. Savaş Sonrası Rus Askeri Reformu	65
3.2. 2014 Ukrayna Krizi, Kırım'ın İlhakı ve Donbas: Bir Yeni Nesil Savaş Örneği	65
3.2.1. Ukrayna Krizine Kadar Tarihsel Süreç	66
3.2.2. Kırım'ın İlhakı	70
3.2.3. Donbas Çatışmaları	72
3.3. Suriye İç Savaşı ve Rusya	74
3.3.1. Suriye İç Savaşı'nın Başlaması	74
3.3.2. Rusya'nın Suriye'ye Müdahalesi	76
3.3.2.1. Rusya'nın Suriye'ye Müdahalesinin Nedenleri.....	76
3.3.2.2. Rusya'nın Suriye Operasyonu.....	78
SONUÇ.....	81
YARARLANILAN KAYNAKLAR.....	85
ÖZGEÇMİŞ.....	98

ÖZET

Soğuk Savaş'tan sonra gündeme gelen ve savaşı nesillere ayırarak inceleyen yeni nesil ya da dördüncü nesil savaş tezi, özellikle Kırım'ın Rusya tarafından ilhak edilmesiyle daha fazla çalışılmaya başlanmıştır. Bu doğrultuda savaşın geçirdiği evrimi ve Rusya'nın yeni nesil savaş düşüncesinin oluşumu ve pratiğini anlamak, çalışmanın amacını oluşturmaktadır. Çalışmada iki araştırma sorusu cevaplanmaya çalışılmaktadır. Bunlardan birincisi, savaşın evrim süreci ve günümüzdeki savaşların karakteristik özelliklerinin belirlenmesine yöneliktir. İkincisi ise, Rusya'nın yeni nesil savaş düşüncesini benimseyip benimsemediği sorunu üzerine odaklanacaktır. İkinci araştırma sorusunun cevaplanmasında Rus Genelkurmay Başkanı Valery Gerasimov'un 2013 yılında yayımlanan makalesi ve 2014 Rusya Askeri Doktrini belgesi yeni nesil savaş yazınındaki yazarların çalışmalarıyla karşılaştırmalı olarak ele alınacaktır. Son olarak ise, Rusya'nın seçilen üç örnek olayı üzerinden yeni nesil savaş düşüncesini pratiğe nasıl dönüştürdüğü incelenmeye çalışılmıştır. Bu noktada askeri reformu başlatan 2008 Gürcistan savaşı, 2014 Ukrayna krizi bağlamında gelişen Kırım'ın ilhaki ve Donbas bölgesinde devam eden çatışmalar ve son olarak Rusya'nın Suriye iç savaşına müdahil olması seçilen üç örnek olaydır.

Anahtar Kelimeler: Yeni Nesil Savaş, Kırım, Rusya, Hibrit Savaş, Savaşın Evrimi.

ABSTRACT

New generation or fourth generation war thesis, which was first studied after the Cold War, has begun to be studied more particularly after the annexation of Crimea by Russia. In this respect, the aim of this thesis is to understand the evolution of war and the formation and practice of Russia's new generation war thought. For this aim, two research questions are tried to be answered. The first one is to determine the evolution of war and the characteristic features of current military conflicts. The second one will focus on the question of whether Russia is adopting a new generation war thought or not. In this respect, Russian General, the current Chief of the General Staff of the Armed Forces of Russia, Valery Gerasimov's article, published in 2013, and Russian Military Doctrine in 2014 will be analyzed comparatively with the work of the authors of new generation warfare literature. Finally, it has been examined via three selected case studies that how Russia has transformed the idea of new generation war into practice. Russia – Georgia war in 2008, Russia – Ukraine crisis in 2014 which caused the annexation of Crimea and ongoing conflict in the region of Donbas, and Russia's intervene in Syrian civil war are selected as case studies.

Key Words: New Generation War, Crimea, Russia, Hybrid War, Evolution of War.

TABLolar LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Gerasimov'a Göre Savaşın Değişen Karakteri.....	42

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Neo-realist Teorinin Bilardo Topu Modeli.....	16
2	Mackinder'in Merkez Üssü ve İç ve Dış Hilali.....	18
3	Walker'ın Hibrit Savaş Modeli.....	35
4	Yeni Nesil Savaşın Karakteristik Unsurları.....	43
5	Rusya'nın Gürcistan'a Saldırı Şeması.....	62
6	2004 Seçimlerinde Adayların Oy Aldıkları Bölgeler.....	68
7	Kırım'ın İlhak Süreci.....	71
8	2017 İtibariyle Ukrayna'nın Doğu Bölgesi.....	74
9	Rusya'nın Suriye'deki Askeri Varlığı.....	79

KISALTMALAR LİSTESİ

- AB : Avrupa Birliği
ABD : Amerika Birleşik Devletleri
BM : Birleşmiş Milletler
GRU : Glavnoye Razvedyvatel'noye Upravleniye - Rusya Baş İstihbarat Dairesi
İŞİD : Irak ve Şam İslam Devleti
KGB : Komitet Gosudarstvennoy Bezopasnosti – Sovyetler Birliği Devlet Güvenlik Komitesi
NATO : North Atlantic Treaty Organization – Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü
vd. : ve diğerleri

GİRİŞ

Soğuk Savaş'ın sonucu ABD'nin galip geldiği ve Sovyet Rusya'nın da mağlup olduğu şeklinde kısa ve net bir cümle ile ifade edilebilir. Soğuk Savaş sonrası dönemdeki akademik çalışmalarda ise ideolojik mücadelenin bitişi sonrası "medeniyetler çatışması" tezi ile mücadelenin artık başka bir boyutta devam edeceği ileri sürülürken, bu mücadelede yeni rakibin ise küreselleşme olgusu ile karakterize edilen yeni sistemde geleneksel olanlara meydan okuyan bir yapıda olacağı ifade edilmiştir. Mücadelenin başka bir boyutta devam edecek olmasının devletlerin birbirleriyle mücadele etme şekillerini, yani savaşı da, değiştireceğini ileri süren yazarlar, çeşitli adlarla niteledikleri yeni nesil bir savaş olgusu üzerinde çalışmaya başlamışlardır.

Soğuk Savaş mücadelesinden mağlup devlet olarak çıkan Rusya Federasyonu ise, Sovyetler Birliği'nin hâkimiyet sürdüğü toprakların kendisi açısından stratejik önemini kavramış ve eski düşman NATO'nun kendi sınırlarına yayılmasına şahit olmuştur. 2014 yılında AB-Ukrayna-Rusya üçgeninde şekillenen kriz sonucu Kırım'ın Rusya tarafından ilhakı, uluslararası gündemin temel konusunu şekillendirmiştir. Rusya'nın Kırım'ı ilhak ederken geleneksel yöntemlerden farklı yeni yöntemleri kullanması, Batı'nın tabiriyle "hibrit/yeni nesil" ve Rusya'nın tabiriyle "doğrusal olmayan" savaş üzerine çalışmaların hızlanmasında dönüm noktası teşkil etmiştir.

Bu tezin konusuna karar verme noktasında uluslararası ilişkilerde meydana gelen ve sıra dışı olarak görülen bazı olayları anlamlandırma çabası önemli rol oynamıştır. Çünkü bu süreçte ülkeler ya da onların desteklediği ve kimsenin net olarak bu ülkelere atfedemediği, bomba ya da füzelerle değil bilgisayardaki komut ekranı vasıtasıyla gerçekleştirilen ve sanal olmasına rağmen fiziki zarar verebilen saldırılara tanıklık edilmiştir. Yine bu süreçte, yıllarca otoriter rejimlerin başta olduğu ülkelerde demokrasi talebiyle insanların internet ve sosyal medyanın da yardımıyla seslerini daha geniş kitlelere duyurarak kendi iktidarlarını devirme süreçlerine ve bunun bir domino etkisiyle belli bir coğrafyayı nasıl iç savaşlarla baş başa bıraktığına tanıklık edilmiştir. Yine bu süreçte, iki ülkenin düzenli ordularının cepheye inmeden ve birbirlerine savaş ilan etmeden bir toprağın nasıl ilhak edildiğine ve ilhakı gerçekleştiren devlete karşı İkinci Dünya Savaşı sonrası barışı tesis etmek için kurulan organların nasıl etkisiz kaldığına tanık olunmuştur. Şüphesiz bu olayların anlamlandırılması noktasında savaş olgusunun günümüzde nasıl idrak ve idare edildiği sorusunun cevaplanması büyük önem arz etmektedir.

Savaş olgusunun geçirdiği değişimin anlaşılması ve nasıl adlandırılırsa adlandırılсын gelenekselden farklı olan bu yeni nesil savaşın incelenmesi, ülkelerin ve toplumlarının nasıl bir

tehditle karşı karşıya kalacağına farkında olunması ve orduların yapılanmalarının yeniden değerlendirilmesi noktasında önem arz etmektedir. Yeni nesil savaş olgusunu anlamının yanında, Rusya'nın yeni nesil savaş olgusunu nasıl yorumladığı ve icra ettiği de, özellikle jeopolitik yakınlık, tarihsel hasımlık ve çatışabilecek çıkarlar nedenleriyle, Türkiye Cumhuriyeti açısından da dikkatle takip edilmelidir. Bu noktada yeni nesil savaşın unsurlarının Rusya'nın örnek olayları nezdinde incelenmesiyle bu unsurların nasıl kullanıldığını anlamak ve ordu yapılanmasını bu unsurları da göz önünde bulundurarak reforme etmek önem arz etmektedir.

Uluslararası İlişkiler disiplininin en temel çalışma konularından birini oluşturan savaş olgusunda yaşanan evrimi ve Rusya'nın Soğuk Savaş sonrası dönemde evrilen bu savaş olgusunu nasıl benimsediğini anlamayı amaçlayan bu çalışmanın temel sorularından birincisini, savaşın nasıl bir evrim sürecinden geçtiği ve günümüzdeki savaşların neye benzediğinin belirlenmesi sorusu oluşturmaktadır. Çalışmanın ikinci temel sorusu ise günümüzdeki evrimleşmiş savaş olgusunun, düşünsel ve pratik olarak Rusya tarafından nasıl benimsendiği ve icra edildiği noktasında ortaya çıkmaktadır.

Bu sorulardan hareketle bu çalışmada ilk olarak, savaşa yönelik tanımlar, farklı yorumlamalar ve yaklaşımlar incelenecektir. Savaşın genel kabul gören bir tanımının olmamasından ve bunun nedenlerinden bahsedilecektir. Uluslararası İlişkiler teorilerinin savaş olgusunu nasıl gördüğü de ayrıca incelenecektir. Uluslararası İlişkiler teorilerinin savaşa yaklaşımları, savaşın geçirdiği dönüşümü ve Rusya'nın dış politikasında savaşa başvurma tercihini anlama noktasında önem arz etmektedir. İlk bölümde son olarak, savaşın geçirdiği evrimi açıklamaya çalışan teorisyenler ve eserleri ele alınacaktır. Uluslararası İlişkiler disiplininin en eski ve en temel inceleme alanlarından biri olan savaş olgusunun evrimindeki dinamikler ve evrim sürecinin katmanları bu teorisyenlerin eserleri ele alınarak incelenecektir. Böylece günümüzün savaşlarına giden yolda savaş olgusunun geçmiş karakteristikleri öğrenilerek, günümüz savaşlarının alabileceği yeni karaktere zemin hazırlanacaktır.

İkinci bölümde, bir önceki bölümde evrim süreci incelenen savaş olgusunun günümüzdeki yeni nesli üzerine odaklanılacaktır. Yeni nesil savaş olgusunun farklı tanımlarına yer verilecek ve yeni nesil savaşın karakteristik özelliklerinin neler olduğu, hangi yönlerden geleneksel savaşlardan ayrıldığı irdelenecektir. Ayrıca, Rusya'nın yeni nesil savaş olgusuna yönelik teorik çerçevesi ele alınacak ve Rusya'nın günümüzün savaşını nasıl benimsediği, bu süreçte hangi düşünsel mirasları temel aldığı ve Rusya'nın yeni nesil savaş düşüncesinin oluşumunda hangi unsurların rol oynadığı incelenecektir. Bu noktada Rus yeni nesil savaşının unsurları da incelenecektir.

Son olarak ise, Rusya'nın yeni nesil savaşı nasıl uyguladığına yönelik çeşitli örnek olaylar incelenecektir. Bu kapsamda Rusya'nın yakın tarihinde müdahil olduğu üç olay ele alınacaktır. Bunlardan birincisi 2008 yılındaki Rusya - Gürcistan savaşıdır. Rusya - Gürcistan olayının

seçilmesinin nedeni, yeni nesil savaşın konvansiyonel olmayan unsurlarını barındırması nedeniyle hem yazında yeni nesil savaşın örneklerinden biri olarak değerlendirilmesi hem de Rus konvansiyonel unsurlarının savaş sonucunda ciddi eleştiriler alması üzerine bir askeri reforma sebep olmasıdır. Dolayısıyla ilk örnek olay sonrasında Rusya, ordusunu günümüzün savaşına yönelik reforme etme ihtiyacı hissetmiş ve Serdukov – Makarov reformları olarak bilinen kararları kabul etmiştir. İkinci örnek olay, 2014 yılındaki Rusya - Ukrayna krizi temelinde şekillenen Kırım'ın ilhakı ve Donbas bölgesindeki çatışmalardır. Kırım'ın ilhakı, yeni nesil savaşa yönelik akademik çalışmaların bir dönüm noktası olarak tasvir edilebilir. Rusya'nın geleneksel anlamda bir toprak ilhakını geleneksel olmayan bir şekilde gerçekleştirmesi sonucu, özellikle Batı yazınında bu ilhakı ve yeni nesil/hibrit savaş olgusunu anlamaya yönelik çalışmaların arttığı görülmüştür. Ayrıca bu örnek olay, Rusya'nın yeni nesil savaşını araştıran birçok çalışmanın örnek olayı niteliğini de taşımıştır. Üçüncü örnek olay ise, 2015 yılında başlatılan Rusya'nın Suriye iç savaşına dâhil olduğu askeri operasyonudur. Rusya'nın Suriye operasyonunun seçilmesindeki amaç ise, yeni nesil savaşın aktörlerinde yaşanan değişime de dikkat çekerek, askeri çatışmaların sadece devletler arasında olmadığı yaklaşımıyla ilgilidir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. ESKİ ÇAĞLARDAN GÜNÜMÜZE DEĞİŞEN SAVAŞ OLGUSU

1.1. Savaşı Tanımlamaya Yönelik Farklı Yaklaşımlar

Savaş insanlık tarihi kadar eski bir olgu olduğu için yapılan tanımlar da oldukça fazla sayıda olmuş; ayrıca savaşa yönelik çalışmalar farklı disiplinlerden beslendikleri için birçok farklı disiplinden savaşa yönelik tanımlamalar yapılmıştır. Bu tanımların hepsinin çalışmaya dâhil edilmesi mümkün olmamakla birlikte, savaş tanımlarında göze çarpan birtakım ortak özellikler ve savaşı tanımlamaya yönelik farklı yaklaşımlar olduğu dikkati çekmektedir.

Öncelikle savaşı tanımlamaya yönelik Uluslararası İlişkiler disiplininin kurulmasından çok daha önce filozoflardan antropologlara kadar birçok farklı disiplinden savaşa yönelik tanımların yapıldığı söylenebilir. Birçok farklı disiplinin savaşı tanımlamasının nedeni, kuşkusuz, savaş olgusunun sadece belli bir disiplinin konusu olamayacak kadar geniş, birçok farklı disiplinin ilgi alanına giren konulardan beslenen ve nihayetinde bu çok farklı yelpazedeki konuları etkileyen disiplinler arası bir konu olmasıdır.

Ancak bütün bu çabalara rağmen, savaş üzerine genel geçer bir tanım yapılamadığı yazarlar tarafından kabul edilmektedir. Savaşın herkes tarafından onaylanan bir tanımının olmamasına yönelik farklı görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden birincisi, İkinci Dünya Savaşı sonrası uluslararası ilişkilerin barışçıl bir şekilde sürdürülebilmesi için kurulan BM sistemine dayandırılmaktadır. Birinci Dünya Savaşı öncesine kadar devletlerin dış politikalarında her zaman başvurabilecekleri bir araç olarak görülen savaş, İkinci Dünya Savaşı sonrası BM sistemi ile tamamen yasaklanarak hukuk dışı kabul edilmiştir. Dolayısıyla, hâlihazırda yasak olan bir kavramı tanımlamaya yönelik çabalar gereksiz görülmüştür (Keskin, 1998: 64; Varlık, 2013: 116).

BM sisteminin koyduğu yasakla savaşların bir daha yaşanmayacağına yönelik ütopyik bir inancın savaş sonrası döneme hakim olduğu ve bu dönemde savaşa yönelik tanım yapma çabalarının gereksiz görüldüğü düşüncesine ulaşılabilir. Ancak iki savaş arası dönemde Briand-Kellogg paktının İkinci Dünya Savaşı'nı önleyememesi gibi, BM sisteminin koyduğu yasak da kâğıt üzerinde kalmıştır. Örneğin, Meredith R. Sarkees ve Frank W. Wayman (2009: 76) yaptıkları çalışmalarında 1816-2007 yılları arasındaki tüm devletlerarası savaşları listelemişlerdir. Liste

incelendiğinde toplam 95 adet devletlerarası savaşın 38'inin BM'nin resmen faaliyette olduğu yıllar arasında olduğu görülmektedir.

Genel geçer bir savaş tanımı yapılamamasına yönelik ikinci görüş, sistemde yaşanan değişmeye odaklanan birinci görüşün aksine savaşın niteliğine odaklanmaktadır. Bu görüşe göre, tarihi gelişmeler yaşandıkça, savaş teknolojileri geliştikçe ve toplumsal yaşamda çeşitli değişiklikler oldukça savaşa yönteminin de bu değişikliklere paralel olarak sürekli değişen dinamik bir yapıda olması, savaş tanımlarını arttırmış ve genel kabul gören bir tanıma ulaşmayı zorlaştırmıştır (Akgül, 2013: 6). Savaş yaşanan gelişmelere kayıtsız kalmamış ve insanlık tarihi boyunca ortaya çıkan devrimlerden ve yaşanan teknolojik ilerlemelerden etkilenmiş, bu değişiklikleri kendine eklemeyi başarmıştır. Örneğin, Charles Tilly (1990: 29) Avrupa'da 15. yüzyıla kadar savaşlarda başat rol oynayan unsurların kabileler, şehirli milisler ve kralların topraklarından elde ettikleri gelirler olduğunu; 1400-1700 yılları arasındaki dönemde muharebe alanlarında genellikle paralı askerlerin başat konuma geldiğini; 1700-1850 yılları arasında ise, (Fransız Devrimi'nin de etkisiyle) devletlerin kendi milletlerinden ordular oluşturduklarını ifade etmiştir.

Dolayısıyla savaşı tanımlama konusunda birtakım zorluklar olduğu bu görüşlerden de yola çıkılarak söylenebilir. Savaşı tanımlama konusunda belli başlı üç sorun olduğunu ifade eden Gökhan Koçer'e göre bu zorluklar şu şekilde sıralanabilir (Koçer, 2007: 98-99):

- 1) Bu zamana kadar yapılamayan genel geçer bir savaş tanımı;
- 2) Genel geçer bir savaş tanımına ulaşmanın imkânsız olması;
- 3) Genel geçer bir savaş tanımına ulaşmanın gerekli olup olmaması konusundaki ikilem.

Savaşı tanımlamaya yönelik sorunlar bu şekilde iken, savaşı tanımlamaya yönelik farklı yaklaşım ve metodolojilerden de bahsedilebilir. Öncelikle tanımların oluşturulmasında nicel ve nitel olmak üzere iki farklı metodolojinin olduğu kabul edilmektedir (Akgül, 2013: 6). Daha önce de ifade edildiği üzere, Uluslararası İlişkiler disiplininin kurulmasından çok önce farklı disiplinler savaşa yönelik tanımlar yapmışlardır. Bu tanımlarda savaşın ne, nasıl, neden olduğu ve kimler tarafından yapıldığı soruları cevaplanmaya çalışılmıştır. Bu türden çabalar savaşa yönelik nitel tanımları ortaya çıkarmıştır. Uluslararası İlişkiler disiplini kurulduktan sonra da, disiplinin ikinci büyük tartışmasına kadar (davranışsalci yaklaşımın gelişmesine kadar) bu türden tanımlar yapılmıştır. İdealistler ve realistler savaşın ne, nasıl, neden olduğunu ve kim tarafından ortaya çıktığını açıklamaya çalışırken, savaşa yönelik kendi inanç ve düşünce sistemlerini yansıtarak savaşı kendi pencerelerinden nitelemeye çalışmışlardır.

Öte yandan, davranışsalci yaklaşımın gelişimi ile disiplini daha bilimsel bir çerçevede ele almaya yönelik çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Böylece disiplinde nicel yöntemler de

kullanılmaya başlanmış ve savaşa dair nicel tanımlamalar da bu dönemde yapılmıştır. Nicel tanımlamalara bakıldığında, bu tanımların genellikle savaşa yönelik belirli sayı eşikleri koydukları ve ancak bu sayı eşliğini aşan çatışmaları savaş kapsamında değerlendirdikleri görülmektedir.

Savaşa yönelik farklı yaklaşımlara bakıldığında ise, savaşı bir ‘durum’ ya da ‘statü’ olarak gören görüş ile savaşı bir ‘eylem’ olarak gören görüş olmak üzere iki farklı görüşün olduğu görülmektedir (Akgül, 2013: 7-16; Keskin, 1998: 65). Sırasıyla Hugo Grotius ve Lawrence Oppenheim’in ileri sürdüğü bu iki farklı tanımlamaya katılan çeşitli yazarlar da olmuştur. Bu iki farklı tanımlama her birinin geleneksel uluslararası hukuk açısından farklı sonuçlar doğurması nedeniyle savaş tanımları kısmında incelenecektir.

1.2. Savaş Tanımları

Savaş tanımlarında görülen farklı yaklaşımlar ve sorunlar ortaya konulduktan sonra yazındaki bazı önemli savaş tanımlarının incelenmesine geçilebilir. Savaşı ‘durum’ olarak gören yazarlardan Grotius (2005: 134) savaşı ‘güç yoluyla mücadele eden tarafların içinde buldukları durum’ olarak tanımlamıştır. Tanım incelendiğinde ‘taraflar’ kelimesi ile hangi aktörlerin kastedildiği net olarak ifade edilmemiştir. Bu nedenle Grotius’un tanımının devletlerin yanında devlet olmayan aktörleri de kapsayan bir tanım olduğu söylenebilir. Öte yandan taraflar arasındaki mücadelenin ‘güç yoluyla’ olacağı vurgulanarak, savaşın en önemli özelliklerinden biri olarak güç kullanma unsuru belirtilmiştir. Yukarıda da ifade edildiği üzere Grotius savaşı bir ‘durum’ olarak yorumlamıştır.

Savaşı bir durum olarak yorumlayan bir diğer yazar Thomas Hobbes’tur. Hobbes savaşı, ‘eylemleri devam etmese bile var olabilecek olan bir ilişki durumu’ olarak tanımlamıştır (Moseley, 2002: 13). Hobbes’un tanımında görüleceği üzere, savaş, fiilen olmasa dahi uluslararası ilişkilerde her zaman olabilecek bir durum olarak tanımlanmaktadır (Akgül, 2013: 7); ki bu tanım, realist teorinin bir temsilcisi olan Hobbes’un savaşı ‘doğa hali’ olarak kabul eden düşüncesinin bir yansıması olarak yorumlanabilir.

Savaşı ‘durum’ olarak yorumlayan yazarlardan bir diğeri de Quincy Wright’tır. Wright (1941: 8)’in ifadeleriyle savaş, ‘iki ya da daha fazla düşman grubun mücadelesini silahlı güç yoluyla sürdürmesini sağlayan meşru bir durum’dur. Wright’ın tanımında da ‘düşman gruplar’ ifadesi savaşın aktörlerini net olarak yansıtmamaktadır. Güç unsuruna Grotius gibi Wright da değinmiştir. Öte yandan savaşı ‘meşru bir durum’ olarak yorumlayan Wright’ın Birinci Dünya Savaşı öncesine kadar savaşı devletlerin meşru hakkı olarak gören anlayışı yansıttığı söylenebilir.

Grotius, Hobbes ve Wright’ın tanımlarında savaşın aktörü olarak net bir şekilde vurgulanmayan devleti, aktör olarak net bir şekilde ele alan Denis Diderot savaşı, ‘devlet

kurumunun sarsıcı ve şiddetli bir hastalığıdır” şeklinde tanımlamıştır (Moseley, 2002: 13). Bu tanımıyla savaşları net bir şekilde ‘devlet’e atfeden Diderot’nun, devletlerin uluslararası sistemde temel aktör olarak kabul edilmesini sağlayan 1648 Vestfalya Antlaşması’ndan hemen sonra 1713-1784 yılları arasında yaşadığını göz önünde bulundurursak, Vestfalya’nın önemini tanımına yansıttığı çıkarılabilir.

Uluslararası ilişkilerde ‘ulus/millet’ kavramını ortaya çıkaran Fransız İhtilali (1789)’nden hemen önce doğan ve 1780–1831 yılları arasında yaşayan Carl von Clausewitz’in savaşa bakışı ise, “düşmanı irademizi kabule zorlamak için girişilen bir kuvvet kullanma eylemi” şeklindedir (Clausewitz, 2007: 30). Clausewitz’e göre, devlet, amaçlarına ulaşabilmek için savaşı bir araç olarak kullanabilir (Akgül, 2013: 8; Koçer, 2007: 89). Clausewitz bu tanımıyla savaşı ‘eylem’ olarak değerlendirmiştir (Akgül, 2013: 8). Bu tanımın yanında Clausewitz’in savaşa yönelik bir de ‘üçlü’ (trinity) tanımı bulunmaktadır. Clausewitz’in üçlü tanımında bulunan üç unsurdan birincisi ilkel şiddet, kin ve düşmanlık hissi, ikincisi tesadüfler ve ihtimal hesapları ve üçüncü ise siyasi araç kimliği ve makuliyet olarak belirlenmiş ve bu üç unsurun her savaşta bulunan unsurlar olduğu ifade edilmiştir (Karaosmanoğlu, 2011: 10). Bunlardan birincisi halk ile, ikincisi ordu ile ve üçüncüsü de hükümet ile ilişkilendirilmiştir (Strachan, 2007: 43-44). Halk, ordu ve hükümetin ilişkisini savaş açısından değerlendiren Clausewitz’in, Fransız İhtilali ve Napolyon savaşlarının önemini tanımına yansıttığı savunulabilir.

Savaşı ‘eylem’ olarak yorumlayan diğer yazarlar ise başlıca Oppenheim, Hedley Bull ve John Vasquez olarak sıralanabilir. Bunlardan Oppenheim (1952’den aktaran Dinstein, 2012: 5)’in savaş tanımı şu şekildedir: “Savaş, birbirine üstün gelme ve kazanan tarafın istediği şekilde barış koşullarını dayatma amacıyla iki ya da daha fazla devletin silahlı güçleri aracılığıyla gerçekleştirdikleri mücadeledir.” Tanım incelendiğinde savaşın devletler arasında yapıldığının ve güç kullanımının bu devletlerin silahlı güçleri tarafından icra edildiği net bir şekilde belirtilmektedir. Ayrıca tanımda, kazanan tarafın barış koşullarını düzenlediği belirtilmektedir ki bu ifadeden de, barış durumunun aslında kazanan devletin iradesini yansıttığı çıkarılabilir.

Bull ve Vasquez’in Oppenheim’den ayrılan yönleri ise, Oppenheim’in savaşın aktörü olarak devleti ele almasına karşın, Bull ve Vasquez’in aktörü devlet ile sınırlamamalarıdır. Devletlerarası savaşların haricinde taraflarından birinin devlet dışı aktörler olduğu çatışmalar da mevcuttur ve Oppenheim’in tanımı bu savaşları kapsamamaktadır (Akgül, 2013: 11-12). Bull ve Vasquez’in tanımları bu kapsamda, bu aktörlere açık kapı bırakmaktadır. Bull (1977: 178) savaşı, “ siyasi birimler tarafından birbirlerine karşı yürütülen organize şiddet” olarak tanımlarken; Vasquez (2009: 24) ise, savaşın, bir grubun üyelerinin diğerlerine basitçe hasar vermekten ziyade, diğer grubun üyelerini öldürmek için organize şiddet eylemini kullanan bir olgu olduğunu belirtmektedir. Vasquez ve Bull daha çok organize şiddet kavramı üzerine odaklanarak savaşı yorumlamışlardır. Bull’un tanımında aktör kapsamında ‘siyasi birimler’ ifadesi kullanılmıştır. Dolayısıyla devletlerin

dışında siyasal amaçla şiddet kullanan diğer birimler de (örneğin terör örgütleri) savaşın aktörleri kapsamına alınmıştır. Vasquez ise, savaşta uygulanan şiddetin daha yoğun bir şiddet olması gerektiğini ve düşman tarafın üyelerini öldürme amacı taşıdığını ifade ederek, düşük yoğunluktaki şiddet eylemlerinin savaş olarak kabul edilemeyeceğini ileri sürmüştür.

Savaşı 'durum' ve 'eylem' olarak gören yazarların tanımları yukarıda ifade edilmiştir. Bu iki farklı tanımlama geleneksel uluslararası hukuk bakımından farklı sonuçlara yol açmaktadır. Geleneksel uluslararası hukukta savaşa yönelik kabul edilen belli başlı kriterler bulunmaktadır. Bu kriterler şu şekilde sıralanabilir (Keskin, 1998: 65-68):

- 1) Savaşın devletlerarasında yapılması (aktörlerinin devletler olması);
- 2) Savaşın ilan edilerek başlaması ve bitmesi;
- 3) Tarafların savaşa amacı ve niyetinin olması;
- 4) Çatışmaların belirli bir süre devam etmesi ve belirli bir yoğunlukta yaşanması.

Benzer olarak Ali Bilgin Varlık da, savaşın dört temel özelliği olduğunu ifade etmiştir. Bu özelliklerden birincisi, savaşın kuvvet kullanma hali olduğunu; ikincisi, savaşın düşmanca bir eylem içerdiğini; üçüncüsü, savaşın hukuki bir durum olduğunu; dördüncüsü ise, savaşın aktörünün devlet olduğunu ifade etmektedir (Varlık, 2013: 117-119).

Savaş durum olarak tanımlayan görüş için savaş ilanı kriteri bir zorunluluk iken, eylem olarak gören görüş için önemli olan bir silahlı çatışmanın var olup olmamasıdır. O halde Grotiuscu görüş bakımından Almanya'nın 1939'da Polonya'yı işgali hukuksal olarak bir savaş durumu oluşturmamaktadır. Fakat Oppenheim'in temsil ettiği görüşe göre bu durum, kesinlikle bir savaş eylemi olarak yorumlanabilir (Keskin, 1998: 66).

Öte yandan BM sistemi ile birlikte haksız bir şekilde kuvvet kullanma eylemi gösteren ve savaş başlatan devletlere yönelik hem hukuki ve ekonomik yaptırımların önü açılmış hem de bu devletler uluslararası sistemde dışlanarak cezalandırılmaya başlanmıştır. Devletler bu nedenle savaş ilan ettiklerinde karşı karşıya kalacakları hukuksal yaptırım ve ambargolarla karşılaşacaklarını bildikleri için savaş ilanından kaçınmak isteyebileceklerdir. Bu nedenle özellikle büyük güçler, uluslararası hukukta savaşın, terörizmin ve siber savaşın genel geçer bir tanımının yapılmasını da çıkarlarına uygun bulmayacaklardır. Bu önemli kavramların uluslararası hukuki anlaşmalarda tanımsız bırakılması, devletlerin kendilerini bir hukuki tanımla bağlamak istememeleri dürtüsünün bir sonucu olarak yorumlanabilir. Benzer şekilde Keskin (1998: 68)'e göre de, devletler genellikle savaş ilan etmeme eğilimindedirler; çünkü resmen ilan edecekleri bir savaşın kendilerine yansıtacağı çeşitli hukuki etkiler olacağına bilincindedirler. Savaş ilanından kaçınma ve savaş ile barış durumları arasındaki muğlaklık, ikinci bölümde incelenecek olan yeni nesil savaşın da en

önemli karakteristiğini oluşturmaktadır. Dolayısıyla, Grotiuscu yaklaşımın yeni nesil savaşlar için geçersiz olduğu söylenebilir.

Savaşın kuvvet kullanımı içermesi yani güç unsurunu içermesi, yukarıda sıralanan tanımlarda yer almaktadır. Fakat bu kuvvet genellikle ülkenin ya da devlet dışı diğer siyasal birimlerin askeri güçleri olarak yorumlanmaktadır. Bu noktada realist düşüncenin yüksek politika olarak adlandırdığı askeri konuların ve sert güç unsurunun bu tanımlara yansıdığı söylenebilir. Ancak özellikle Soğuk Savaş sonrasında çeşitlenen tehditlerle beraber yüksek politika dışındaki konuların da devletlerin güvenliğini etkilediği, askeri güç ile yürütülen savaşların masraflı hale geldiği ve sert güç unsurları yerine yumuşak ve akıllı güç unsurlarının da gündeme girdiği kabul edilmektedir (Çaman, 2013; Varlık, 2013).

Savaşın aktörlerinin devlet olması da benzer bir şekilde sıralanan tanımlarda görülmektedir. Geleneksel uluslararası hukukta da savaşın devletler arasında yapıldığı kabul edilmektedir. Fakat savaşın aktörlerinde de bir değişim olduğu ve özellikle devlet dışı birimlerin günümüzde savaş aktörleri olarak kabul edilmeye başlaması birçok yazar tarafından ileri sürülmektedir (Çaman, 2013; Karaosmanoğlu, 2011).

Yukarıdaki yazarların tanımları nitel tanımlar kapsamında değerlendirilmektedir. Uluslararası İlişkiler disiplininde özellikle ikinci tartışma etrafında şekillenen bilimsel yöntemlerin disipline uyarlanması ile savaşa yönelik nicel çalışmalar yapılmaya başlanmıştır. Yapılan nicel tanımlarda ise çatışmaların savaş kapsamında değerlendirilebilmesi amacıyla belirli sayısal eşiklerin kullanıldığı görülmektedir. Tanımlardaki bu eşiklerin, çatışmaya giren en az asker sayısı ya da verilen ölü sayısı üzerinden yapıldığı görülmektedir (Akgül, 2013: 16-17).

Bu kapsamda örneğin, Wright (1941: 636), bir çatışmanın savaş olarak değerlendirilebilmesi için o çatışmaya en az 50,000 askerin katılması ölçütünü ortaya koymuştur. Ancak, bu eşik dönemden döneme ve özellikle nüfusa bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir. Bu nedenle statik bir sayısal eşik her dönemde kabul edilebilir olmayacağı sonucuna varılabilir.

Ölü sayısı eşiği kapsamında ise Charles S. Gochman ve Russell J. Leng 1000'den fazla ölümün olduğu çatışmaları savaş kapsamında değerlendirmektedirler (Gochman ve Leng, 1987: 160). Ancak bu eşik de değişen askeri teknolojilere bağlı olarak statik kalmasının yanlış olabileceği sonucuna varılabilir.

Bu kapsamda son olarak savaş tanımına ve tanımlardaki unsurlara yönelik Benjamin Most ve Harvey Starr'ın savaşa yaklaşımlarına yer verilecektir. Akgül (2013: 20)'ün ifade ettiği üzere, Most ve Starr davranışsal yaklaşımın elde ettiği nicel sonuçlardan yola çıkarak nitel bir tanımlama yapmıştır. Most ve Starr (1983: 139)'a göre, savaşın karakteristiğinin ne olduğu üzerine birkaç

farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bu yaklaşımlardan birincisi, Wright'ın savaşı uluslararası var olan özel bir yasal 'durum' (Grotiuscu görüş) olarak gören yaklaşımıdır. İkinci yaklaşım ise, savaşı bir süreç (Oppenheimci görüş) olarak görmektedir ki bu durumda bir çatışma hali, artan bir şekilde baskı durumu, şiddet tehdidi ve nihayet şiddet kullanımını bulunmaktadır. Bu iki yaklaşıma ek olarak Most ve Starr'ın getirdiği üçüncü yaklaşım ise, savaşı bir sonuçlar dizisi olarak görmektedir. Bu yaklaşımın varyantlarından birincisi, savaşın ortaya çıkarmış olduğu fiziksel şiddeti, ölümü ve yıkımı ön plana çıkarmaktadır. İkinci varyant ise, savaşların uluslararası sisteme yönelik siyasal sonuçlarını vurgulamaktadır. Bütün bu farklı bakış açıları, farklı savaş tanımlarını da ortaya çıkarmaktadır.

Yazarlar, yazında uzmanların savaşın ne olduğu, nasıl yürütüldüğü ve nasıl ölçülebileceğine yönelik farklı görüşlere sahip olsalar da, bazı yazarlar tarafından savaşı neyin oluşturduğu hakkında net ve kesin kavramsallaştırmalar üzerine ortak görüşler bulunduğunu belirterek, şu kavramları kapsayan olayların savaş olarak değerlendirilebileceğini belirtmektedirler (Most ve Starr, 1983: 140):

- 1) birinin bir ulus olduğu en az iki taraf;
- 2) birbiriyle çatışan amaçlar;
- 3) birbiriyle çatışan amaçlarının farkında olan taraflar;
- 4) diğer tarafın ulaşmak istediği amaçla çatıştığını bildiği bir amacı elde etmeye istekli taraflar;
- 5) her bir tarafın amacını sürdürmek için fırsatının ya da kapasitesinin olduğu durumlar;
- 6) en az bir tarafın amacına ulaşmak için açık askeri gücü kullanmaya istekli olduğu durumlar;
- 7) en az bir tarafın diğer tarafın açık askeri güç kullanımına ani yenilgiden kaçınmayı gerektirecek ölçüde direnebileceği, asgari sayıda kayıp verdiği ve / ya da karşı tarafa asgari sayıda kayıp yaşatması durumları;
- 8) açık askeri güç kullanmaya istekli olan hiçbir tarafın amaçlarını tek bir güç kullanımıyla gerçekleştirmediği ya da zamana yayılmış oldukça dağınık bir eylemler dizisiyle gerçekleştirmediği durumlar.

Bunun üzerine yazarlara göre savaş tanımı şu şekilde olmalıdır (Most ve Starr, 1983: 140-141):

Savaş, belirli asgari sayıda (sıfırdan fazla) ölümün meydana geldiği, bir dizi çeşitli türleri olan taraflardan en az birinin belirli seviyede bir askeri güç kullanmaya istekli ve kullanma kapasitesi olan, bu eylemin belirli bir süre sürdüğü ve karşısında bu askeri güce direnen bir taraf olan özel bir etkileşim türünün sonucudur.

Tanımda görüldüğü üzere savaşın aktörlerinin ‘bir dizi çeşitli türleri’ olabileceğini vurgulanmış ve özellikle devletlerin, devlet dışı (terör örgütleri gibi) aktörlerle yaptıkları çatışmalar da diğer şartları sağlaması halinde savaş kapsamına alınmıştır. Öte yandan davranışsal yaklaşımın ölü sayısı eşliğini benimseyerek ve statik bir sayı vermeyerek nicel bir yöntemin de tanıma entegre edildiği görülmektedir. Savaşma eyleminin belirli bir süre devam etmesi, yukarıda değinildiği üzere geleneksel uluslararası hukukun savaşa yönelik kriterlerinden birini içermektedir. Savaşa yönelik tanımlama çabaları bu şekilde ifade edilebilir. Çalışmada bundan sonraki kısımda Uluslararası İlişkiler teorilerinin savaş olgusunu nasıl yorumladıkları incelenecektir.

1.3. Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Savaş Olgusuna Yaklaşımları

Uluslararası İlişkiler teorilerinin savaşa yaklaşımları incelenirken, bu teorilerin uluslararası ilişkileri nasıl yorumladıklarına ilişkin bir sınıflandırma yapılmıştır. Bu kapsamda uluslararası ilişkileri ‘çatışma’ kapsamında açıklayan teoriler olarak Realizm, Neorealizm, Jeopolitik teoriler ve Marksizm ele alınacaktır. Uluslararası ilişkilerde ‘İşbirliği’ temelli çıkarımlar yapan teoriler olarak Liberal teoriler, Neoliberalizm ve Fonksiyonalizm ele alınacaktır. Son olarak, bu iki sınıflandırmanın da dışında olan ve özellikle realist teoriye çeşitli eleştiriler getiren Konstrüktivist teorinin savaş olgusunu nasıl açıkladığı değerlendirilecektir.

1.3.1. Realizm’in Savaş Olgusuna Yaklaşımı

Siyasal realizm, ‘realpolitik’, ‘güç siyaseti’ şeklinde adlandırılabilen realist uluslararası ilişkiler teorisi Uluslararası İlişkiler disiplinde en çok kabul gören ve en eski teoridir (Donnelly, 2005: 29). Realizmin uluslararası ilişkilere dair temel düşüncesi, güç ve güvenliğin diğer bütün konuların üstünde bir öneme sahip olduğunu; ayrıca siyasetin insanın bencil, çıkarıcı ve kötü doğasıyla ve uluslararası sistemde temel aktör olan devletin üzerinde bir kurum daha olmadığından kaynaklanan anarşi / kaos hali tarafından sınırlanmakta olduğunu vurgulamasıdır (Gilpin, 1986’dan aktaran Donnelly, 2005: 30). Devleti yöneten insan kötü karakterli olduğundan, onun bu kötü karakteri devlete de işlemiştir. Bu nedenle tüm devletler potansiyel düşman olarak görülebilir. İşte bu düşmanlarla çevrili ortamda varlığını / yaşamını devam ettirmek isteyen devletin sürekli güç elde etme mücadelesi vermesi oldukça mantıklı ve rasyonel bir çaba olacaktır. Bütün devletlerin böylesi bir çaba içinde olması doğal olarak savaşı uluslararası ilişkilerin doğal bir sonucu yapacaktır (Şener, 2011: 21). Mustafa Aydın (2004: 37-38)’ın ifade ettiği üzere ‘...sürekli devletlerarası çıkar çatışmalarına tanık olan uluslararası ilişkilerde çatışmaların nihai çözümü (egemen devletler, aralarında arabuluculuk yapabilecek bir üst otorite tanımadıkları için) ancak savaşa olur.’ Bu ifadeden anlaşıldığı üzere, realist düşünce savaşı, diplomasi gibi bir problem çözüme aracı olarak değerlendirmektedir.

Güvenliği ele alırken ise, realistler sadece devletin askeri gücünü ön plana çıkarmakta ve liberal teorilerin odaklandığı ekonomi, devlet içi ve dışı gibi unsurlara odaklanmamaktadırlar. Bu nedenle realizmde yüksek politika / alçak politika ayrımı (high politics / low politics) yapılmaktadır. Birincil politika kapsamında devletin bekasını doğrudan etkilediğini düşündükleri askeri konular yer almaktadır. İkincil politika olarak alt sıralara konulan ve daha çok göz ardı etme eğiliminde oldukları politikalar olarak ise, ekonomik, sosyal, kültürel, çevresel politikalar bulunmaktadır (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 7-8). Haliyle realist düşünürler bugün küresel ısınma, göçmen sorunları ve son yıllarda yaşanan Avrupa borç krizi gibi sorunları beka sorunu olarak değerlendirme eğiliminde değildiler. Realistler uluslararası ilişkileri anlamak için güç unsurunun yeterli olduğuna inanmışlar ve gücü, barışın sağlanması, istikrara ulaşma ve anlaşmazlıkların çözümü ile ilişkilendirmişlerdir (Knutsen, 2006: 336). Dolayısıyla realistlerin savaşı, istikrarı sağlamada ve sorunları çözüme bir yöntem olarak gördükleri söylenebilir.

Temel görüşlerini bu şekilde ifade edebileceğimiz realist düşüncenin kökeni Uluslararası İlişkiler disiplininin kuruluşundan çok daha önceye dayandırılmaktadır. Öyle ki, M.Ö. 460-395 yılları arasında yaşayan Thucydides'in 'History of the Peloponnesian War' (Peloponez Savaşı Tarihi) eseriyle realist düşüncenin temellerini attığı birçok yazar tarafından ifade edilmektedir (Evans ve Newnham, 2007'den aktaran Şener, 2011: 22). İnsan doğasının kötü olduğu inancı, gücü ön plana alması ve devletlerin çıkarının söz konusu olduğu durumlarda ahlaki değerlerin göz ardı edilebileceği düşüncesi, Thucydides'in düşüncelerinde de kendine yer bulmakta ve bu durum onu realist düşüncenin ilk temsilcisi yapmaktadır (Korab-Karpowicz, 2006: 233).

Eserinde 'güçlünün yapabileceklerini yapacağını, güçsüz olanlarınsa bunları kabullenmek zorunda olduklarını'' (Thucydides, 1972'den aktaran Aydın, 2004: 43) ileri süren Thucydides'e göre aralarında barış anlaşması olmasına rağmen, Atina'nın aşırı güçlenmesinden endişe ederek barış anlaşmasını ihlal eden ve savaşı başlatan Sparta'nın davranışı haklıdır. Saldırgan olan tarafın Spartalılar olmasına rağmen, barış anlaşmasını ihlal etmek gibi etik olmayan bir davranışı haklı kılan, Atina'nın aşırı güçlenmesi sonucu Sparta'nın güvenlik tehdidi hissetmesiyle buna mecbur kalmasıdır (Forde, 1992: 374). Realist düşüncede korku, kuşku, güvensizlik, güvenlik ikilemi ve çıkar gibi kavramlar, devletlerin karar alma konusundaki dikkate aldıkları temel unsurlardır. Devletler bunlardan yola çıkarak tehdit algılamakta ve savaşa karar verebilmektedirler. Bu nedenle diğer devletlerin güçlenmesine seyirci kalınmaktansa, onu önlemek için Sparta'nın yaptığı gibi savaşa başvurmak meşru bir hak olarak görülebilmektedir.

Thucydides'ten sonra realist düşünceye katkı sağlayan düşünürlerden biri de Thomas Hobbes'tur. Hobbes'un realist düşünceye katkıları 'Leviathan' adlı eserinde görülebilir. Hobbes, insanoğlunun, kendilerini barış içinde tutacak ortak bir otoriteden yoksun olan, her insanın kendi başının çaresine bakması gereken ve her an bir savaş çıkma olasılığı olan bir 'doğa durumu'nda yaşadığını ifade etmiştir (Yurdusev, 2006: 307). John R. Vincent'in (1981: 93), Hobbes'un 20.

yüzyıl düşüncesine etkilerini araştırdığı çalışmasında Hobbesyen uluslararası ilişkiler düşüncesine ilişkin şu sözleri realist düşüncenin temel argümanlarını ortaya koymaktadır:

Uluslararası siyaset bir güç mücadelesidir; uluslararası anarşi ortamında savaştan kaçınmak mümkün değildir; doğru ya da yanlış yoktur, sadece birbirleriyle rekabet eden doğrular vardır; devletin ötesinde bir toplum yoktur; uluslararası hukuk boş bir ifadedir.

Thucydides ve Hobbes'tan sonra realist düşünceye katkı sağlayan bir diğer düşünür Niccolo Machiavelli'dir. Machiavelli de 'Prens' adlı eserinde insan doğasının kötülüğünden yola çıkmıştır; ancak daha çok yöneticilerin realist davranması gerektiği üzerine olmuştur. Dolayısıyla özellikle yöneticilere yönelik görüşleriyle 'Makyavel' yönetim tarzını da ortaya koymuştur. Thucydides ve Hobbes'un ahlaki ölçütlerin ikinci plana atılabileceği görüşlerini de yöneticinin özellikle karar aşamasında uygulaması gerektiğini savunmuştur (Machiavelli, 2014).

Uluslararası İlişkiler disiplininin kuruluşundan hemen sonra ise Edward H. Carr, 'The Twenty Years' Crisis: 1919-1939' (Yirmi Yılın Krizi: 1919-1939) başlıklı çalışmasıyla döneme hâkim olan Wilson idealizmini eleştirerek realizmin başat konuma gelmesini sağlamıştır. Carr eserini, Wilsoncu idealizmin barışı sağlama amacıyla kurduğu Milletler Cemiyeti'nin İkinci Dünya Savaşı'nı önleyemediği dönemde bitirmiştir. Versay Barış Anlaşması'ndan henüz 20 yıl geçmesine rağmen, İkinci Dünya Savaşı'nın çıkışını anlamak için Thucydides'in vurguladığı gibi Carr da, savaşın çıkışını açıklarken 'korku' unsurunun üzerinde durmuştur (Viotti ve Kauppi, 2012: 50).

Ancak, realizmin Uluslararası İlişkiler disiplinde kurucusu sayılan yazar, 1948 yılında yayımlanan 'Politics Among Nations: The Struggle For Power and Peace' (Milletler Arasında Politika: Güç ve Barış İçin Mücadele) başlıklı eseriyle Hans J. Morgenthau olmuştur. Hatta Vasquez, Morgenthau'nun bu çalışmasının realist paradigmayı disiplinde başat konuma ulaştırmaya yettiğini ifade etmiştir (Vasquez, 2004: 36). Adı geçen eserde siyasal realizmin altı temel prensibi şöyle sıralanmıştır (Aydın, 2004: 46-47; Morgenthau, 1985: 4-14):

1) Toplum gibi siyaset de kökleri insan doğasında bulunan objektif yasalarla yönetilir. Yani, insan doğasının kötü oluşu siyasete de yansır. Aç gözlü ve hırslı olan insan doğası siyasette de bu karakteristiğini gösterir.

2) Siyasal realizmin yolunu bulabilmesini sağlayan ana tabela, güç çerçevesinde tanımlanan çıkar kavramıdır. Dolayısıyla devletler çıkarı sağlamak için güce başvurabilirler.

3) Çıkar kavramı siyasetin temelini oluşturmaktadır ve zamana ve mekâna bağlı sonuçlardan etkilenmemektedir. Bu çıkarlar uluslararası politikada çatışmaktadırlar.

4) Siyasal realizm, siyasal eylemin ahlaki öneminin farkındadır. Fakat aynı zamanda, başarılı bir siyasal eylem ile ahlaki eylem arasındaki kaçınılmaz çatışmanın da farkındadır. Dolayısıyla realizm, evrensel ahlaki prensiplerin devletlerin eylemlerine uygulanamayacağını ifade etmektedir.

5) Siyasal realizm, evreni yöneten ahlaki yasalarla belli bir devletin ahlaki eylemlerini tanımlamayı reddetmektedir. Güç çerçevesinde tanımlanan çıkar kavramı, bizi hem ahlaki aşırılıktan hem de siyaseten aptallığa düşmekten koruyacaktır.

6) Bu nedenle, siyasal realizm ve diğer düşünce okulları arasında derin ve gerçek bir farklılık bulunmaktadır. Siyasal realistler de politika alanının otonomisini devam ettirmektedir. Tıpkı, bir iktisatçının refah çerçevesinde tanımlanan çıkarı düşünmesi ya da bir hukukçunun eylemin uygun olup olmadığını yasal kurallar çerçevesinde düşünmesi gibi siyasal realist de, güç çerçevesinde tanımlanan çıkarı düşünmektedir.

Düşünsel temeli bu şekilde özetlenebilecek realizm, güvenliğin nasıl sağlanabileceği noktasında ise 'güç dengesi sistemi'ni önermektedir. Baylis (2008: 72-74)'e göre, Kantçı anlamda bir barış sağlanması mümkün olmayacağı gibi, devletlerarasındaki olası bir işbirliği 'aldatma ihtimali' ve 'devletlerin görece kazançlara ilgisi' nedeniyle olanaksızdır. Bu nedenle devletler, aralarından birinin tam bir hegemonya elde etmesini önlemek için güçlerin dengelenmesini sağlamaya çalışmalıdırlar. Bu düşünce bizi tekrardan Atina ile Sparta'nın da dâhil olduğu Peloponez İttifakı'nın barışı bozup savaş çıkarmasının haklılığına götürmektedir.

1.3.2. Neo-Realizm'in Savaş Olgusuna Yaklaşımı

Neo-realizm, Kenneth Waltz'un klasik realist düşüncenin insan doğasına odaklanarak uluslararası politikayı açıklama girişimi yerine sistemin yapısına odaklanarak açıklamaya çalışması sonucu gelişmiştir. Dolayısıyla, realizm ile neo-realizm arasındaki temel bakış açısı farklılığı, neo-realistlerin savaşı insan doğasının kötü karakterinden ziyade, uluslararası sistemin kötü karakterine dayandırmalarından kaynaklanmaktadır.

Waltz öncelikle devletlerden bazılarının herhangi bir anda güç kullanımına başvurabileceklerinden dolayı, tüm devletlerin güç kullanmaya hazır olmalarının gerekli olduğunu ifade etmektedir. Devletlerarasında, doğa durumu 'savaş durumu'dur. Çatışan tarafları durduracak bir aktörün olmadığı bir ortamda, güç kullanımından kaçınılabileceği umudu gerçekçi bir umut değildir. Ulusal ve uluslararası siyaset arasındaki farklılık ise, güç kullanımında değil onların farklı yapılarındadır. Ulusal sistemde 'kendi kendine yetme' (self-help) durumu yok iken, uluslararası sistemde tam olarak bu durum hâkimdir. Ve böylesi bir 'kendi kendine yetme' sisteminde birimler, hayatta kalma konusunda endişe etmelidirler. Tıpkı oligopolistik piyasanın firmaların işbirliğini sınırlaması gibi, uluslararası siyasal yapı da devletlerin işbirliğini sınırlamaktadır. Firmalar diğer firmalardan fiziksel olarak saldırı beklememektedirler. Ancak, onlar ekonomik çıkarlarına odaklanırlar. Fakat onlar da 'kendi kendine yetme' dünyasında yaşamaktadırlar. Ve bütün firmalar da kârlarını arttırmaya çalışırlar. Aşırı risk aldıklarında sonuçlarına katlanmak zorundadırlar. Bu sistemde devletlerin güvenlik düşünceleri, ekonomik çıkarlarını siyasal çıkarlarının astı yapmaktadır. Savunma harcamaları yapmak, devletler için verimsizdir; ancak aynı zamanda

kaçınılmazdır. Bu harcamalar devletlerin refahlarını arttırmaktan ziyade, özerk yapılarının sürdürülmesine yaramaktadır (Waltz, 1979: 102- 107).

Neo-realizm, uluslararası anarşik sistemi açıklarken ‘güvenlik ikilemi’ (security dilemma) kavramını kullanmaktadır. Bir devletin kendi güvenliğini arttırmak amacıyla başvurduğu araçların çoğu, diğer ülkelerin güvenliğini azaltmaktadır. Bir devlet kendi güvenliğini sağlama yolunda askeri gücünü arttırmaya çalışırken, diğer devletlere karşı göreceli gücünü de arttırmış olmaktadır. Göreceli güç kaybına uğrayan diğer devletler ise, bunu beka sorunu olarak algılamakta ve kendilerini güvensizlik ortamında bulmaktadırlar (Jervis, 1978: 169-170). Dolayısıyla neo-realist düşüncenin savaşları açıklarken kullandığı ‘güvenlik ikilemi’ kavramının açıklamaya çalıştığı durum, tam olarak budur. Bir devlet kendi güvenliğini arttırırken, diğer devletlerin göreceli güvenliğini azaltmış olmaktadır. Waltz (1979: 195)’a göre, ‘kendi kendine yetme’ sisteminde rekabet içindeki taraflar göreceli kazançlarını mutlak kazançlarına kıyasla daha önemli görürler. Eğer bu rekabetin derecesi azalır, o zaman mutlak kazanç daha kıymetli hale gelir.

Neo-realist düşüncede devletler uluslararası sistemin sınırları ile çevrelenmiştir (Şekil 1). Bu sınırları belli sistemde her devlet hareket alanını arttırmak isteyecektir. Devletin gücü bu sınırlı sistemde hareket kabiliyetinin ne kadar büyük olduğu ve diğer devletlerin karşısında ne kadar özerk kalabildiği ile ölçülmektedir. Bu nedenle neo-realist düşünceye göre hareket serbestisini sağlayan unsur, devletin sahip olduğu niteliklerden ziyade sistemin yapısıdır (Özdemir, 2008: 128).

Neo-realist teorinin önemli temsilcilerinden Gilpin (1981: 198)’e göre, her uluslararası sistem toprak fethi, ekonomik güç ya da diplomatik saflaşmanın bir sonucu olarak yapılan hegemonik mücadelelerin sonucunda yeniden şekillenmiştir. Yeni uluslararası sistemin en önemli sonucu da güç dağılımını ve sistemin temel bileşenlerini yeniden düzenlemesidir. Hegemonik savaş aynı zamanda uluslararası sistemin polisliğini kimin yapacağını ve onu kimin yöneteceğini de belirlemektedir. Dolayısıyla hegemonik savaşlar aslında uluslararası sistemin dinamiklerini yeniden şekillendirme konusunda oldukça işlevseldir. Sistemin kurallarını hegemonik güçler düzenlediğinden dolayı, sistem doğal olarak onların çıkarlarıyla da uyumluluk göstermektedir.

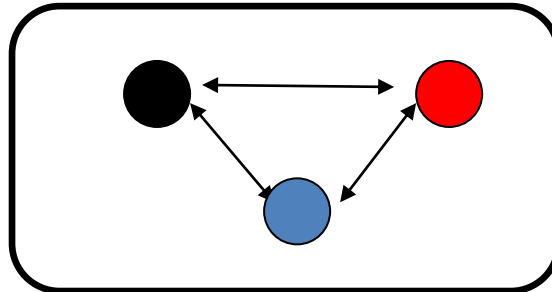
Neo-realistlerin sistemin işleyişine yönelik bu bakışları işbirliğine yönelik liberal metotları da eleştirmelerine neden olmuştur. Nitekim Mearsheimer (1994: 7)’in ifade ettiği üzere, realist görüş liberal kurumsalcılığa karşı çıkararak, uluslararası örgütlerin aslında dünyadaki güç dengesinin bir yansıması olduklarını ve sistemi düzenleyen büyük güçlerin çıkarlarının dışına çıkamayacaklarını ifade etmektedir. Bu nedenle uluslararası örgütler barış ve işbirliğini sağlamada etkisiz kalacaktır. Waltz (2000: 7-10) da benzer şekilde liberallerin ‘demokratik barış teorisi’ne karşı çıkmış ve savaşlara neden olanın sistemin kendisi olduğunu, dolayısıyla devletler demokratik olsalar da savaşların çıkacağını belirtmiştir. Realist ve neo-realistler ile liberaller arasındaki uluslararası sisteme yönelik bu bakış açısı farklılığı çatışma ve işbirliğine olan bakışlarını yansıtmaktadır.

Klasik realizm ve neo-realizmin güce yaklaşımları da farklıdır. Hobbes ve Morgenthau'nun düşüncelerinde de görüleceği üzere, güç arzusu insan doğası ile ilişkilendirilmiş ve gücü elde etmek bir 'amaç' olarak ifade edilmiştir. Fakat neo-realist düşünceye göre, güç sadece güvenliğe ulaşmak için kullanılacak bir 'araç' olarak düşünülmüştür (Waltz, 2000: 34-36).

İnsan doğasına odaklanan klasik realist düşünce ile sistem yapısına odaklanan neo-realist düşüncenin devletlerin davranışlarını farklı dürtülerle açıkladığı görülmektedir. Sistemi anarşik olarak tanımlayan neo-realist düşünceye göre devletler diğerlerini kendilerine ciddi tehdit olarak algılamakta ve diğerleri tarafından egemenlik altına alınma 'korkusu' devletlerin davranışlarını şekillendirmede temel önceliğe sahiptir. Fakat insan doğasına odaklanan klasik realist düşünceye göre ise, devletlerin davranışlarını açıklayan temel dürtü, diğerlerini egemenlik altına alarak büyüme 'arzusu'dur. Birinde devletler büyümeyi ve güçlü olmayı arzularken; diğerinde ise devletler sadece güvende olmak istemekte ve diğerlerinin kendi hayatlarına son vermesinden korkmaktadır. Neo-realist düşünce, sistemin yetersizliklerini ve eksikliklerini çatışmanın kaynağı olarak açıklarken; realist düşüncede çatışma, insan doğasının yetersizliğine ve defosuna atfedilmiştir. Neo-realizmin yaptığı şey, klasik realist düşüncenin temel motivasyon ve dürtü dinamiklerini yeniden farklı olarak yorumlamasından ibarettir (Shimko, 1992: 294).

Öte yandan neo-realizmin klasik realizmden ayrılan bir diğer yönü de, realistlerin ulusal güvenliğe tehdit olarak sadece diğer devletlerin askeri güçlerini görmeleri iken neo-realistler bu tehdit yelpazesini daha geniş tutmuşlardır. Özellikle ekonomik sorunların da ulusal güvenliği etkileyebileceği kabul edilmiştir. Ekonomik sorunların ötesinde özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve ardından hızla küreselleşme döneminin başlamasıyla küresel ısınma, aşırı milliyetçilik ve etnik çatışmalar gibi yeni tehditlerin de ulusal güvenliğe etkide bulunacağını belirten Mearsheimer (1990) gibi yazarlar ile neo-realist teori, tehdit yelpazesini genişletmiştir.

Şekil 1. Neo-realist Teorinin Bilardo Topu Modeli¹

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

¹Her bilardo topu (devlet) eşit büyüklüktedir. Devletlerden başka aktör yoktur. Masa uluslararası sistemi temsil etmektedir. Masanın sınırları uluslararası sistemdeki büyük güçler tarafından oluşturulmuş güç dengesini ifade etmektedir. Masanın durumuna göre toplar birbirleriyle çarpışabilir. Dışsal güçler topları belli bir yöne itebilir. Topların (devletlerin) içsel dinamikleri (lider faktörü, yönetim şekli, kamuoyu vb.) göz ardı edilmiştir.

1.3.3. Jeopolitik Teorilerin Savaş Olgusuna Yaklaşımları

Coğrafya unsuru savaşlarda komutanların her zaman göz önünde bulundurdıkları ve stratejilerini kurarken temel aldıkları bir unsur olmuştur. Ancak, uçakların keşfi ile hava sahasının da bir muharebe alanı haline gelmesi ve en nihayetinde kıtalararası balistik füzelerin icadıyla beraber dünya üzerinde orduların saldıramayacakları bir nokta kalmamıştır. Uzun menzilli füzelere karşı coğrafya unsurunun önemi azalmıştır. Ancak, yine de kara savaşlarının yapılmasında tankların kullanımı ve piyadeler açısından halen önemli bir unsurdur. Jeopolitik teorilerin realist teorilerle benzerlik gösterdiği söylenebilir. Özellikle, jeopolitik teorilerde de uluslararası ilişkilerin bir mücadele süreci olarak ele alması ve devletin temel aktör olarak görülmesi, bu benzerliğin bir göstergesi olarak sayılabilir. Bu kısımda, özellikle Mackinder, Mahan ve Spykman gibi jeopolitik teorisyenlerinin görüşleri incelenecektir.

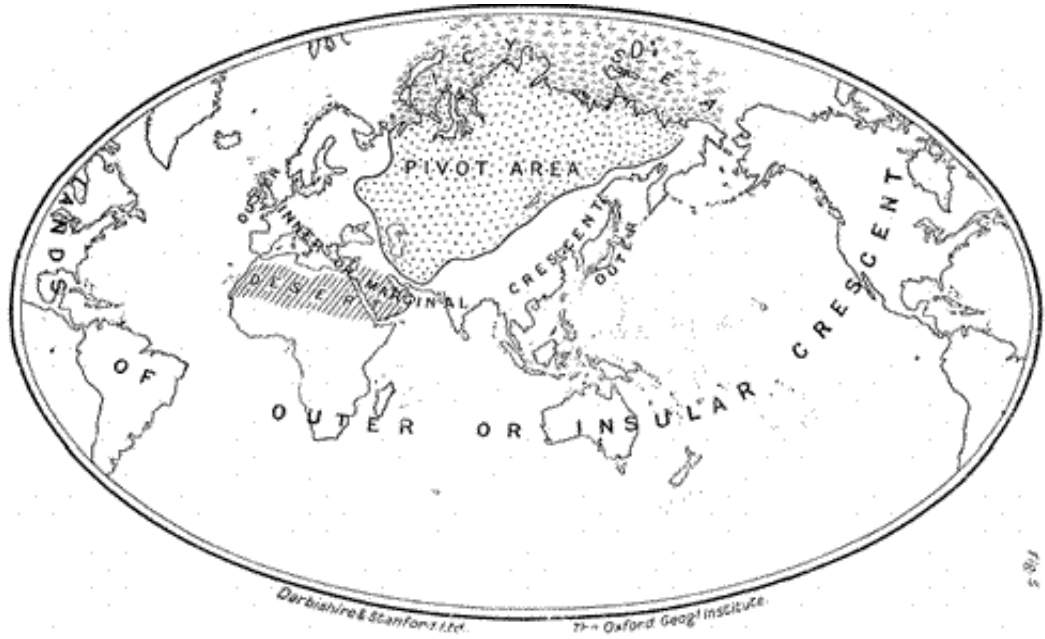
Alfred T. Mahan, ‘‘The Influence of Sea Power upon History: 1660 - 1783’’ (Deniz Gücünün Tarihe Etkisi) adlı eserinde jeopolitik teorisini ortaya koymuştur. Mahan temel olarak uluslararası sularda kontrolü elinde tutanın stratejik anlamda da kazanç sağlayacağını ifade etmiştir. Mahan analizini yaparken öncelikle İngiliz İmparatorluğu’nun gücünün zirvesinde olduğu yılları baz almıştır. Ve İngiliz İmparatorluğu’nun yükselişi ile İngiliz deniz kuvvetlerinin gücü arasında bir ilişki kurmuştur. Bu ikisinin de güçlenmesinin eş zamanlı olduğu sonucuna ulaşmıştır. Panama Kanalı’nın yanında İngilizlerin dünyanın bütün önemli su yollarının ve dar denizlerinin kontrolünü elinde tuttuğunu tespit etmiştir. İngiltere’nin denizlerle Avrupa kıtasından ayrı olması hem İngiltere’nin Avrupa’daki düşmanlarını vurabilmesini hem de olası bir düşman saldırısından uzak kalabilmesini sağlamıştır. Aynı zamanda bu deniz yollarına sahip olması ve önemli bir deniz gücünü elinde tutması, İngiltere’nin dünya ticaretini kontrol etmesine de sebep olmuştur (Dougherty ve Pfaltzgraff, 2001: 159).

Mahan’dan sonra Mackinder’in de jeopolitik üzerine düşünceleri oldukça önemli kabul edilmektedir. 20. yüzyılda teknolojik anlamda yaşanan gelişmeler kara gücünü deniz gücünden daha önemli bir konuma getirmiştir. Demiryolları ve gelişmiş otoyollar Avrasya’nın geniş kara parçasında hareket etmeyi kolaylaştırmış ve ulaşılmayan bir kara parçası bırakmamıştır (Dougherty ve Pfaltzgraff, 2001: 161). Halford Mackinder, 1904 yılında yayımlanan ‘‘The Geographical Pivot of History’’ isimli eserinde Doğu Avrupa’dan Sibiryaya düzlüklerine kadar uzanan geniş araziye (Avrasya bölgesi) ‘‘Pivot Area’’ (Merkez Bölge) olarak adlandırmış ve dünya politikasında stratejik olarak merkezi öneme koymuştur (Mackinder, 1904).

Buna göre, o dönemde Çarlık Rusya’sının hakimiyetindeki Doğu Avrupa’dan Sibiryaya kadar uzanan bölge merkez üstür (pivot area / heartland). Daha sonra bu bölgenin hemen dışından Almanya, Türkiye, Hindistan ve Çin’i kapsayan bir daire çizen Mackinder, bu bölgeyi de ‘iç hilal’ (inner crescent) olarak ifade etmiştir. En son olarak da ‘iç hilal’i kapsayan bir büyük daire daha

çizmiş ve bu dairenin kapsamına da İngiltere, Güney Afrika, Avustralya, ABD, Kanada ve Japonya'yı almıştır. Bu bölgeyi de 'dış hilal' (outer crescent) olarak adlandırmıştır (Mackinder, 1904: 436). Bütün bu bölgeleri belirttikten sonra, bu üç bölge ile dünya hâkimiyeti arasında bir ilişki kuran Mackinder (1942: 150) bu ilişkiyi şu şekilde ifade etmiştir: "Doğu Avrupa'yı ele geçiren Heartland'a hâkim olur. Heartland'ı ele geçiren Dünya Adasına (Avrasya'ya) hâkim olur. Dünya Adasını ele geçiren Dünyaya hâkim olur."

Şekil 2. Mackinder'in Merkez Üssü ve İç ve Dış Hilali

Kaynak: (Mackinder, 1904: 435).

Nicholas J. Spykman ise, Mackinder'in merkezi konuma yerleştirdiği Avrasya bölgesini kabul etmekle beraber stratejik önem bakımından Avrasya'nın değil, onu çevreleyen kenar bölgenin, 'rimland'ın, daha önemli olacağını ileri sürmüştür. Jeopolitik teori konusunda başka bir görüş ise, Friedrich Ratzel ve Rudolf Kjellen'e aittir. Ratzel ve Kjellen, devletlerin toprak parçası ne kadar büyük ise, gücünün de o denli büyük olduğunu savunarak, toprak boyutu ile güç arasında doğrudan ilişki kurmuşlardır. Devletleri canlı bir organizma şeklinde yorumlayan Ratzel ve Kjellen, devletlerin hayatta kalmaları için gerektiğinde belli bir toprak parçasına sahip olma hakları olduğunu ileri sürmüşlerdir.

Bu düşünceler Karl Haushofer'in 'lebensraum' (hayat sahası) düşüncesini geliştirmesini sağlamış ve 'lebensraum' düşüncesi de Adolf Hitler'in İkinci Dünya Savaşı öncesi Almanya için uygulamaya çalıştığı temel politikalarından biri olmuştur. Sosyal Darwinist bir yaklaşımla, eğer bir ulusun mevcut sınırları ona yetmiyorsa, o nüfusu beslemek, yeterli hammadde ve pazara

ulaşabilmek gibi amaçlarla sınırları genişletmek doğal bir hak olarak kabul edilmiştir. (Dougherty ve Pfaltzgraff, 2001: 151-152). Dolayısıyla savaşlar, jeopolitik teorilerde hem Mahan'ın işaret ettiği stratejik su yollarına hâkim olmada ve güçlü donanmalar inşa etmede; hem Mackinder'in işaret ettiği stratejik merkez üsse sahip olarak dünyanın kontrolünü ele geçirmede; hem de Ratzen, Kjellen ve Haushofer'in geliştirdikleri 'hayat sahası'na ulaşabilmek için kullanılmıştır. Bir anlamda örneğin, Hitler'in İkinci Dünya Savaşı öncesi Avusturya, Çekoslovakya ve Polonya işgallerini 'gerekli' kılmıştır.

1.3.4. Marksizm ve Neo-Marksizm'in Savaş Olgusuna Yaklaşımı

Marksizm'in düşünsel altyapısını Karl Marx ve Friedrich Engels'in birlikte oluşturdukları söylenebilir. 1848 yılında yayımlanan "Komünist Manifesto" da marksist düşüncenin uluslararası politikaya nasıl yaklaştığını ve onu nasıl yorumladığını şu şekilde ifade edilmektedir (Marx ve Engels 2010: 28) :

Şu ana kadar var olan tüm toplumların tarihi sınıf mücadelelerinin/çatışmalarının tarihidir. Özgür insanlar ve köleler, soylu tabakası ve halk yığınları yani zalim kesim ile mazlum kesim arasında birbirlerine karşı hiç bitmeyen, bazen gizliden gizliye bazen de açıktan yürütülen ve son kertede de burjuvazi ile işçi sınıfının savaşına dönüşen bir mücadele bulunmaktadır.

Dolayısıyla marksist düşüncede tüm savaşların kökü, sınıflar arası mücadelede aranmalıdır. Marksist düşünce insanı kendi sınıfının bir ürünü olarak görmektedir. İnsanı şekillendiren sınıfı da, ekonomik sistemin bir ürünüdür. İşte bu sistem, insanın düşüncelerini şekillendirmekte ve yönetmektedir. Bu nedenle Marksist bakış açısıyla savaşları yorumlayabilmek için, mevcut düzeni şekillendiren ekonomik şartlar ve sistemde hangi sınıfın baskın durumda olduğu durumları göz önünde bulundurulmalıdır. Savaşların bir daha yaşanmaması için ise, sınıf sisteminin olmaması gerekmektedir. Sınıf sisteminin olmamasını sağlayacak durum, komünist devrimdir ve bu da Marx'a göre eninde sonunda yaşanacak bir olaydır. Henüz mükemmel sisteme (komünist devrime) ulaşamayan bir sistemde yaşandığı için, savaşların yaşanması normaldir. Bu nedenle marksizm, halk yığınlarına ayaklanmalarını ve üretim araçlarının kontrolünü ellerine almalarını ve bu şekilde komünist devrimi gerçekleştirmelerini ifade eder (Moseley, 2002: 61-63).

Kapitalist sistemde ucuz işgücü, sürekli üretim için hammadde ve pazar arayışında olan devletler ve onların emperyalist çıkarları savaşın temel nedenleri olarak yorumlanmaktadır (Gürcan, 2012: 80). Kapitalist sistemdeki çatışmalar ise yine kapitalist sistemin kendisinin sonunu getirecektir. Bunu diyalektik yöntemle açıklayan Marx'a göre, burjuvazi (tez) ile işçi sınıfı (antitez) arasında gerçekleşecek çatışma sosyalizme (sentez) yol açacak devrimi ortaya çıkaracaktır. Yazara göre bu devrim eninde sonunda gerçekleşecek bir devrimdir. İşçi sınıfı ile burjuva arasındaki çatışma yeni bir ekonomik, siyasal ve toplumsal bir yapı ortaya çıkaracaktır.

Marksizm gibi sosyalist düşünce okulları, liberal ve milliyetçi realist düşünceleri kapitalist bir sisteme entelektüel dayanaklar oldukları bakımından eleştirmektedirler. Öyle ki, marksistler, finans kapitalizmini emperyalizmin kaynağı olarak görmektedirler ve bu da dolayısıyla kapitalist bir dönemde uluslararası savaşların temel kaynağı olmaktadır. Savaşların başka nedenleri olsa bile, marksistler diğer nedenleri dikkate almazlar (Dougherty ve Pfaltzgraff, 2001: 428-434). Bu noktada marksist düşüncenin de realizmin yaptığı gibi askeri güç konuları dışındaki diğer etkenleri ‘ceteris paribus’ ilkesi gibi sabit kabul ettikleri söylenebilir. Marksist düşüncenin yüksek politikası ise, kapitalist düzenle beraber gelen sınıf çatışmaları olarak kabul edilebilir.

Öte yandan marksistler, savaşların komünist sisteme geçene kadar sistemde doğal olarak olacağı düşüncesiyle ve işbirliğine yönelik olumsuz bakışlarıyla da realistlere yaklaşmaktadırlar. Örneğin Lenin, tarihi gelişmiş kapitalist devletlerin sömürge ve pazar arama mücadeleleri olarak görmektedir. I. Dünya Savaşı’na da bu mücadele neden olmuştur. İşbirliğine yönelik ise, emperyalist devletlerin işbirliğini özellikle Doğu Asya ve Afrika’da sömürgeleri paylaşmak amacıyla yaptıklarını, ittifakların savaşa geçici olarak ara verme niyetiyle yapıldığını ve kalıcı barış düşüncesi olmadığını ifade etmektedir. Dolayısıyla kapitalist ve emperyalist devletlerin olduğu sistemde savaşlar asla eksik olmayacaktır. Savaşların sonlanması isteniyorsa, önce kapitalizmin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Kapitalist bir ülkenin genişlemesi diğer bir ülkenin zararına olacağından (güvenlik ikilemi kavramına benzer şekilde), emperyalizm uluslararası savaşları kaçınılmaz hale getirecektir (Dougherty ve Pfaltzgraff, 2001: 435).

Bağımlılık okulu olarak da adlandırılan neo - marksist düşünce ise, klasik marksist düşünceye benzer bir şekilde devletlerin güvenliğini uluslararası kapitalist sisteme dayanarak açıklamaktadırlar. Klasik marksist düşüncede burjuvazi ve işçi sınıfının sınıf çatışması temelinde yorumlanan uluslararası sistem, neo-marksist düşüncede ‘merkez - çevre’ çatışması temelinde yorumlanmıştır. Merkez - çevre yaklaşımında ‘merkez’de zengin, sermaye - yoğun, kapitalist ve üretim araçlarını elinde tutan ülkeler yer almakta iken, ‘çevre’de ise fakir ve daha ziyade emek-yoğun ülkeler bulunmaktadır. Bu nedenle, neo - marksizm uluslararası sistemde çatışmanın merkez ve çevre ülkeler arasında yaşanacağını ve neo-realist düşüncedeki güvenlik ikilemi durumuna benzer olarak merkezin güvende olmasının çevreyi güvensiz yapacağını ileri sürmektedir (Sandıklı ve Emeklier, 2012: 21-23).

Dolayısıyla yukarıda savaş ve güvenliğe yönelik yaklaşımı verilen marksist düşüncenin, realist, neo-realist ve jeopolitik teorilerin ihmal ettiği ekonomik unsuru analizlerinin temelinde aldığını, ekonomik sistemin bir sonucu olan burjuva ve işçi sınıfı gibi sınıf yapıları üzerinden de çatışmayı açıklamaya çalıştığını görmekteyiz. ‘Çatışmacı’ olarak sınıflandırılan teorilerin uluslararası sistemde çatışmanın neden ortaya çıktığını farklı analiz düzeyleri ile açıkladığı görülmektedir. Aktör birimi olarak ise bu teoriler, ulus-devlet’e odaklanmışlardır. ‘Çatışmacı’ teoriler savaşların ve çatışmaların uluslararası sistemde olmasını doğal karşılamaktadırlar.

Realistler bunu insanın kötü ruhuna ve arzularının esiri olmasına; neo-realistler sistemin yapısının bunu gerektirmesine; jeopolitik teorisyenler ‘hayat sahası’ düşüncesine; marksistler ise kapitalist ekonomi yapısının neden olduğu sınıf çatışmalarına dayandırmaktadır. Bir sonraki alt başlıkta uluslararası ilişkileri işbirliği üzerinden açıklamaya çalışan ‘işbirlikçi’ teoriler ele alınacaktır.

1.3.5. Liberal Teorilerin Savaş Olgusuna Yaklaşımları

Liberal ve idealist düşünceler Uluslararası İlişkiler disiplininin kurulduğu ilk yıllara ve iki savaş arası döneme damga vuran düşüncelerdir. Birinci Dünya Savaşı’ndan sonra, özellikle Wilsoncu idealist düşüncelerin ve onun barışı sağlama ve koruma aracı olarak Milletler Cemiyeti örgütünün barışı sağlayacağı düşüncesi hâkim olmuştur. Bu düşünceler işbirliği ile barışın sağlanabileceğine inanmışlar ve dolayısıyla uluslararası ilişkileri işbirliği çerçevesinden yorumlamışlardır. Klasik liberal düşüncenin altyapısının incelenmesi, uluslararası liberal teorilerin de temel dayanaklarını anlamak noktasında önem arz etmektedir. Liberalizm’in düşünsel arka planı incelendiğinde, klasik realist düşünce ile taban tabana zıt bir durumu yansıttığı anlaşılmaktadır.

17. yüzyılın ikinci yarısına damga vuran İngiliz filozof John Lock, Hobbes’un aksine doğa durumunun savaş hali olmadığını ve insanların doğa durumunda eşit ve özgür olduklarını ileri sürmüştür. Locke’a göre, doğa durumu ile savaş durumu arasında radikal bir farklılık bulunmaktadır. Akla ve mantığa göre yaşayan insanoğlu doğa durumunda bulunmaktadır. Haksız bir şekilde bir güç uygulanması söz konusu olduğunda savaş durumu ortaya çıkmaktadır. Fakat bu savaş durumu, doğa durumuyla ilişkilendirilmemelidir. Çünkü bu durum, doğa durumunun bir ihlalidir. Locke’a göre doğa durumu aşırı serbestlikten ziyade özgürlük durumudur. Hobbes’a göre güç, zor kullanma ve dolandırıcılık durumu olarak tasvir edilen doğa durumu, Locke’a göre, insan aklı tarafından yayılan evrensel olarak bağlayıcı bir ahlak yasasını tasvir etmektedir. Ayrıca Locke, her insanın kendini koruma, özgürlüğünü sağlama ve özel mülkiyet hakkının da olduğunu savunmaktadır. Bütün bu haklar klasik liberal düşüncenin temel özelliklerindedir (Copleston, 1964: 138-139).

Fransız düşünürlerden Montesquieu ise, savaş ile devletin yönetim şekli arasında bir bağ kurmuştur. O’na göre, monarşi ile yönetilen devletler yayılcılığa daha yatkındırlar. Bunun karşıtı olarak ise, cumhuriyet ile yönetilen devletler barışı ve statükoyu korumaya daha yatkındırlar. Dolayısıyla, halkın görüşlerine uygun yönetilen devletler ile barışçıl bir uluslararası toplum mümkün olabilecektir. Montesquieu ayrıca, ticaretin de barışı sağlayabilecek bir araç olduğunu düşünmektedir (Montesquieu, 1990’dan aktaran Knutsen, 2006: 169-170).

İnsan doğasına iyimser yaklaşan düşünürlerden biri olan Jean Jacques Rousseau, insanların doğa durumunda barışçıl yaşadıklarını fakat doğa durumundan medeni/uygar topluma geçtiklerinde savaşçı olmaya başladıklarını savunmaktadır (Rousseau, 1964c’den aktaran Knutsen, 2006: 177).

Devlet kurumu ortaya çıkmadan önce savaşların olmadığını söyleyen Rousseau'ya göre 'toplumsal sözleşme' savaşları ortaya çıkararak temeldeki nedendir. Bu konuda diğer 'toplumsal sözleşme' düşünürleri ise, sözleşmenin çatışmaları bitireceğini öne sürmektedir. Rousseau bu noktada diğer sözleşmecilerle fikir ayrılığı yaşamaktadır (Knutsen, 2006: 177).

Edward H. Carr ise, realizm kısmında belirttiğimiz üzere, dönemin hâkim ideolojisi olan idealist düşünceye ilk ciddi eleştirileri getirerek realist düşüncenin önünü açmıştır. Ama bundan önce Carr'ın, ütopyik düşüncenin nasıl geliştiğini incelediğini görmekteyiz. Buna göre, aydınlanma dönemi ile insan aklının önemi artmış ve akılcı çıkarımlar ile evrensel ahlak kurallarına ulaşabileceği görülmüştür. Bu durum, her şeyden önce vahiy ve sezginin yerini insan aklının almasını sağlamış ve rasyonalizm şeklinde gelişim göstermiştir. Akılcılıkla birlikte gelişen iyinin peşinde koşma arzusu, uluslararası sorunları çözmek için de projeler geliştirmiştir. Bunun için Rousseau ve Kant, kralların savaşları kendi çıkarları doğrultusunda çıkardıkları için sürekli savaşlar olduğunu savunmuşlardır. Tüm devletlerin cumhuriyet (demokrasi) ile yönetildiği bir ortamda savaşların hiç olmayacağını ifade eden Rousseau ve Kant, bunun nedeni olarak ise, halkların esasen iyi ve akılcı davranan insanlardan oluşmalarını ileri sürmüşlerdir (Carr, 2010: 73-75).

Bu düşünceyi Buckle de 'History of Civilization' (Uygurluk Tarihi) adlı eserinde savunmuştur. Buckle (1913: 141), akli kullanan kamuoyunun savaşları önleyeceği düşüncesini kabul ederek, Rusya'nın vatandaşlarının ahlaksız olmalarından değil, ama entelektüel olmamalarından dolayı savaşçı bir ülke olduğunu ifade etmiştir. Bu nedenle insanların eğitim seviyesinin yükseltilmesi ile uluslararası savaşların engellenebileceği düşüncesi birçok yazar tarafından kabul edilmiştir. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra da Wilson'un liberal demokrasileri yayarak uluslararası barışı gerçekleştireceği düşüncesi hâkimdi. Fakat Carr (2010: 77), liberal demokrasilerin yayılması fikrini eleştirerek onları "ayağı yere basmayan ve çabucak içi boşalan soyut teorilerin ürünü" olarak tasvir etmiştir. Nitekim Versay, uzun ömürlü olmamış ve 20 yıl sonra İkinci Dünya Savaşı başlamıştır.

Liberal teorilerin realist teorilerden en önemli farklılık noktası olarak, bu teorilerin aktör birimini sadece devletlerle sınırlamaması söylenebilir. Devletin yanında çok uluslu şirketler, baskı gruplarını ve hatta terörist grupları da aktör olarak liberal yaklaşımlarda incelemeye dâhil edilmektedir. Ayrıca uluslararası ilişkilerde liberal yaklaşımlar yüksek politika / alçak politika ayrımını yapmak yerine, bunun aksine uluslararası ilişkilerin gündeminde ekonomik ilişkilerin, sporun, turizmin, göç ve çevre ile alakalı konuların da olması gerektiğine vurgu yapmaktadırlar.

Sistemi çok aktörlü kabul eden yaklaşımlardan transnasyonalizmde göze çarpan ise, savaşın dış politikada karar vericiler için temel bir seçenek olmaktan çıkması olmuştur. Devletler güçlü oldukça, savaşlar onlar için daha az başvurulabilir hale gelmiştir. Kitle imha silahları savaşın doğasında önemli bir değişime neden olmuştur. Aynı şekilde nükleer silahların icadı da, bu

silahların yıkım gücünün oldukça fazla olmasından dolayı savaşları akıl dışı hale getirmiştir (Sullivan, 1989: 256-266). Hunter (1972: 38) da, benzer bir görüşle, savaşların büyük devletlerarasında artık fiilen yaşanmayacağı ve ekonomik gücün baskın konumda olacağı bir döneme girildiğini ifade etmiştir. Savaşın eski dönemlerdeki gibi ganimete ulaşmadaki bir amaç olmasının aksine, günümüzde savaşın maliyeti oldukça yüksek seviyelere çıkmıştır. Savaşlar, uluslararası döviz, borçlanma ve diğer pek çok ekonomik faktörü olumsuz etkilemektedir (Hudson, 1977'den aktaran Sullivan, 1989: 266). Bu nedenle, devletler için savaş yapmak oldukça caydırıcı hale gelmiştir.

1.3.6. Neo-Liberalizm'in Savaş Olgusuna Yaklaşımı

Neo-Liberal düşünce uluslararası ilişkilere karşılıklı bağımlılığın hâkim olduğu, devletten başka aktörlerin de analize katıldığı bir uluslararası ilişkiler teorisidir. Barış ve güvenliği sağlayıcı unsurlar olarak uluslararası örgütlerin rolüne vurgu yapılmaktadır. Temel olarak ise, demokratikleşmenin, artan uluslararası ticaret ve savaş maliyetlerinin devletleri çatışmadan ziyade işbirliğine yönelteceği ileri sürülmektedir. John R. Oneal, Bruce Russett ve Michael L. Berbaum 2003 yılında yayımlanan "Causes of Peace: Democracy, Interdependence and International Organizations, 1885- 1992" başlıklı çalışmalarında ekonomik karşılıklı bağımlılık ve devletlerarası çatışmalar arasındaki karşılıklı ilişkiler üzerine bir araştırma yapmışlardır. Yazarlar bu çalışmada ticaretin önemli ölçüde askeri çatışmaları azalttığı sonucuna ulaşmışlardır. Askeri çatışmaların da aynı zamanda ticaret üzerinde olumsuz bir etkiye neden olduğu tespit edilmiştir. Demokrasi, karşılıklı bağımlılık ve hükümetler arası örgütlerin ikili çatışmalar üzerine nedensel etkilerini açıklamak amacıyla yazarlar, ikili çatışma olasılığı hesabı yaparken şu değişkenleri analize dâhil etmişlerdir: devletlerin siyasal rejimlerinin karakteristiği, ikili ticari ilişkilerinin ekonomik önemi, beraber üye oldukları hükümetler arası örgütlerin sayısı, devletlerin ittifak ilişkisi içerisinde olup olmadıkları, ikili güç dengesi, sınır komşusu olup olmadıkları, aralarındaki mesafenin uzaklığı ve ikiliden birinin büyük güç olup olmadığı. Analiz sonucunda liberal karşılıklı bağımlılık teorisini haklı çıkaran bulgular elde edilmiştir. Buna göre, iki devletin ticari olarak birbirlerine bağımlı olması halinde, çatışma olasılığının %43 oranında azaldığı sonucu ortaya çıkmıştır (Oneal vd., 2003).

Benzer şekilde Thomas Friedman da "Lexus ve Zeytin Ağacı: Küreselleşmenin Geleceği" adlı çalışmasında ortaya koyduğu 'çatışmayı önleyici altın kemerler teorisi'ne göre, eğer iki ülkede McDonald's hamburger işletmeleri varsa, o iki ülkenin birbirleriyle savaşa girmeyeceğini ifade etmiştir. Tarihsel olarak da bu iddiasına örnekler sunan yazara göre, iç savaşlar hariç devletlerarası savaşlarda Orta Doğu'da en büyük savaş tehlikesi ülkesinde McDonald's işletmesi olmayan İran, Suriye ve Irak'tadır. Diğer ülkelerde ise, McDonald's faaliyete geçtiğinden beri birbirleriyle savaşmadıkları tespit edilmiştir (Friedman, 2010: 251-254).

Görüldüğü üzere neo-liberal teoriler, uluslararası ilişkilerde başka aktörlerin sahneye çıktığını, bu aktörlerle beraber ekonomik ilişkilerin yoğunlaştığını ve nihayetinde de oldukça yoğun bir karşılıklı bağımlılık halinin var olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu artan karşılıklı bağımlılık durumu da, doğal olarak, savaşların maliyetini arttırmıştır. Devletler bu artan maliyetlerden ziyade, ekonomik çıkarlarını düşünecekler ve savaştan kaçınacaklardır.

1.3.7. Fonksiyonalizm'in Savaş Olgusuna Yaklaşımı

Fonksiyonalizm ilk olarak savaşı, küresel toplumun bir hastalığı olarak yorumlamaktadır. Savaşın nedeni olarak, toplulukların sorunları gösterilmektedir. Bu bağlamda da, yoksulluk, kötü beslenme, sağlık sorunları, eğitim sorunları gibi unsurların savaşları beslediği ve sürekli kıldığı ifade edilmektedir. Dolayısıyla savaşların önüne geçebilmek için fonksiyonalizm, hayat standartlarının iyileştirilmesini, açlıkla mücadele edilmesini, ekonomik sorunları istikrara kavuşturmayı, eğitim ve sağlık sorunlarının önüne geçilmesini önermektedir. Bunlar ise, tek bir ülkenin başarabileceği işler değildir. Dolayısıyla uluslararası işbirliğini gerekli kılmaktadır. İkinci olarak, devlet realist görüşlerden farklı olarak fonksiyonalizmde genişlemesi gereken, güç peşinde koşan bir organizma olarak görülmemektedir. Bunun yerine, vatandaşlarına hizmet eden sosyal bir kurum olarak değerlendirilmektedir. Fakat yukarıda da değinildiği üzere, devlet bunun için tek başına yeterli değildir. Bunu işbirliği örgütlenmeleri vasıtasıyla sağlamalıdır. Üçüncü olarak, bu sorunların çözülmesi barışa ve istikrara ulaşılmasını sağlayacaktır. Dolayısıyla çatışmacı bir sistem yerine, yapıcı ve işbirlikçi bir sistem gereklidir. Uluslararası örgütlerin bu anlamda önemli bir işlevi bulunmaktadır (Claude, 1971: 381).

Fonksiyonalist teorinin en önemli teorisyeni olarak gösterilen David Mitrany'ye göre, 20. yüzyılın temel karakteristik özelliği olarak oldukça fazla sayıda ortaya çıkan ve sadece devlet sınırlarının ötesinde gerçekleşecek işbirliği ile çözülebilecek teknik sorunların olmasıdır. Herhangi bir fonksiyonel işlem başarılı olduğunda, diğer alanlarda da işbirliğini teşvik edecek gelişmeler yaşanabilecektir. Mitrany bunu 'ramification' (dallanma) şeklinde izah etmektedir. Bir işbirliğinin diğerlerini yaratacağını ve bunun da işbirliği sektörlerini hem genişleteceğini hem de derinleştireceğini belirten Mitrany, bu durumun en nihayetinde ise savaşa neden olacak olayların altını kazıyarak savaş ihtimalini azaltacağını, barış ve işbirliği ortamını tesis edeceğini ileri sürmektedir (Dougherty ve Pfaltzgraff, 2001: 511-512).

Fonksiyonalizmin bir diğer önemli kavramı "spill over" (yayılma etkisi) kavramıdır. Bu kavram, Mitrany'nin dallanma doktrini üzerine inşa edilmiştir. Ernst B. Haas bu konuda Avurpa Kömür ve Çelik Topluluğu örneğini vererek spill over kavramını açıklamaktadır. Kömür ve çelik projesinin başlangıcında çok az kişi bu projeyi desteklerken, proje hayata geçtikten birkaç yıl sonra daha fazla lider bu projeye dâhil olmak istemiştir. Dahası, spill over sürecini ya da dallanma (ramification) doktrinini haklı çıkartır şekilde kömür ve çelik projesinden fayda sağlayan bu

liderler, işbirliğini ortak pazar gibi bir başka ekonomik faydayı getirecek alanlarda yoğunlaştırmak için faaliyete geçmişlerdir. Bu şekilde spill over yaklaşımıyla sektördeki işbirliğinden çıkar sağlayan ülkeler, işbirliği sektörlerini daha geniş bir yelpazeye yaymak isteyecekler ve bu durum da ülkelerin daha fazla işbirliğine yönelip daha az çatışmacı olacaklarını öne sürmektedir (Haas, 1961: 369-372).

Uluslararası İlişkiler'deki fonksiyonalizm teorisinin temeli, belirli fonksiyonel örgütlerde üstlenilecek ortak görevlerin olmasıyla dünyadaki tüm ülkelerin adım adım entegre olacağı ve haliyle savaşların da yaşanmayacağı tek bir topluluğa dönüştürülmesidir (Deutsch: 1968: 166). Fakat Deutsch, fonksiyonalizmin bu amacının gerçekleşmesinin oldukça belirsiz olduğunu belirterek teoriye eleştiriler getirmektedir. Bu örgütlerin devletlerin kendi aralarındaki fikir alışverişlerinden ibaret olduğunu ve özellikle de hükümetlerin örgüte sağlayacakları tekniksel desteğe muhtaç oldukları için aslında kendini oluşturan hükümetlere bağımlı olduğunu ifade etmektedir. Dahası, bu örgütlerin vergi toplama gücünün olmaması; etkili bir şekilde de yaptırım güçlerinin olmaması; idare organlarının aslında hükümetlerinin çıkarlarına çalışan ve hükümetler tarafından atanan insanlardan oluşması gibi nedenler, teorisinin baştaki amaçlarının gerçekleşmesini zorlaştırmaktadır (Deutsch, 1968: 166-167). Fonksiyonalizmin küresel entegrasyonu sağlama şeklindeki bu çabaları neo-fonksiyonalistler tarafından terk edilmiştir. Neo-fonksiyonalistler daha ziyade bölgesel entegrasyonu gerçekleştirmeye odaklanmışlardır. Bu nedenle de, temel ilgilerini AB sürecine vermişlerdir.

İşbirlikçi olarak sınıflandırabileceğimiz liberal, neo-liberal ve fonksiyonalist teorilerin uluslararası ilişkilere ve savaş olgusuna bakışları yukarıda incelenmeye çalışılmıştır. Çatışmacı teoriler ile karşılaştırıldığında özellikle savaştan kaçınılabileceği ve devletten başka aktörlerin de değerlendirmeye alınması bakımından birbirlerine zıt oldukları görülen bu iki yaklaşım dışında konstrüktivizmin görüşleri de ele alınacaktır. Konstrüktivizm özellikle realist ve neo-realist teorilere eleştiriler getirerek, disipline yeni bir yaklaşım kazandırmıştır.

1.3.8. Konstrüktivizm'in Savaş Olgusuna Yaklaşımı

Konstrüktivist teoriye Alexander Wendt'in katkıları oldukça fazladır. Wendt (1992) neorealizmin argümanlarına eleştirel bir yaklaşımla 'kendi kendine yetme' ve 'güç siyaseti' kavramlarının sosyal olarak nasıl inşa edildiğini açıklamaya çalışmıştır. Bu çabalar, konstrüktivizm teorisini ayrı bir konuma yerleştirmiştir. Neo-realist teorisinin uluslararası politikayı açıklarken anarşinin özelliği olarak atıf yaptığı iki temel kavram olan 'kendi kendine yetme' (self-help) ve 'güç siyaseti' kavramları konstrüktivist yaklaşımda birer kurum olarak tasvir edilmiştir. Anarşi ise, devletlerin kendilerinin inşa ettiği bir şeydir. Devletler dost ve düşmanlara karşı farklı davranmaktadırlar. Çünkü düşmanlar onları tehdit etmektedir. Neo-realist bakış açısından anarşi ve güç dağılımı kavramları bize neyin ne olduğunu anlatma konusunda eksik kalmaktadır. Örneğin

ABD askeri gücünü, Kanada ve Küba farklı yorumlamaktadır. Ya da ABD, İngiltere'nin nükleer gücü ile Sovyetler Birliği'nin nükleer gücünü farklı algılamaktadır. ABD'nin Avrupa'daki müttefiki olduğundan dolayı İngiltere'nin nükleer gücü ABD için olumludur. Ancak, Sovyetler Birliği'ni düşman olarak algılayan ABD için, Sovyetler Birliği'nin nükleer gücü ölümcül derecede tehlike arz etmektedir. Kimin düşman kimin dost olarak algılanacağına ise belirleyici olan, devletlerin 'kimlik'leridir. Kimlikler de çıkarların temelini oluşturmaktadır (Wendt, 1992: 395-398).

Öte yandan 'güvenlik ikilemi' kavramına da değinen Wendt (1992: 407), diğer devletlerle olan ilişkilerin güvenlik ikilemi durumunda olduğu görüşüne karşı çıkmaktadır. Dolayısıyla, güvenlik ikilemi anarşi ya da doğal durumdan kaynaklanmamaktadır. Devletler kendilerini böyle bir ortamda bulduysa bu, onların davranışlarının durumu bu hale getirmesinden kaynaklanmıştır. Davranışların değiştirilmesi sistemi oluşturan karşılıklı algıların da değişmesini sağlayacaktır.

Konstrüktivistler nükleer silahların yayılması gibi materyal olguları inkâr etmemektedirler. Ancak bu tür olgulara aktörlerin davranışlarının, sadece bu süreçlerin algılandığı ve anlaşıldığı anlam yapılarına atıfta bulunarak anlaşılabilmesini ileri sürmektedirler. Nükleer silahların yayılmasının uluslararası istikrarı tehdit eden, arttıran ya da nötr bir etki yapan bir olay şeklinde algılanması, aktörlerin çıkarlarına ve kimliklerine bağlı olacaktır (Philips, 2007: 62). Özellikle Samuel Huntington'un 'Madeniyetler Çatışması' çalışması, uluslararası ilişkilerde kimliğin ve kültürün önemine dikkat çekmiştir. Dolayısıyla savaşları anlamak, devletlerin bir devletten tehdit algılamak diğerinden algılamamasını açıklamak için konstrüktivist teori, kimlik, kültür ve çıkar gibi kavramlarla inşa edilen uluslararası ortama bakılması gerektiğini ileri sürmektedir.

Uluslararası İlişkiler teorilerinin savaş olgusuna yaklaşımları yukarıdaki gibi özetlenebilir. Bir kısım teoriler uluslararası ortamı çatışma odaklı açıklamışlar ve savaşların önlenemeyeceğini ifade etmişlerdir. Bu teorilere göre aslında, savaşlar uluslararası ortamın doğal bir parçasıdır. Ondan kaçınmak yerine ona hazırlıklı olmak gereklidir. Diğer kısım teoriler, uluslararası ortamda işbirliğine odaklanarak savaş olgusunu değerlendirmeye çalışmışlardır. Bu teoriler, çatışmacı teorileri eleştirerek işbirliğini ve özellikle ekonomik çıkarları birleştirerek savaştan kaçınılabileceği şeklinde bir uluslararası ortam tasvirinde bulunmuşlardır. Konstrüktivist teori ise savaşların, anarşinin ve çıkarların aslında devletlerin her birinin kendileri tarafından sosyal olarak inşa edildiği bir süreç şeklinde uluslararası ortamı tasvir etmişlerdir. Savaşa yönelik bu teorik zemini anladıktan sonra, savaşın evrimini açıklamaya çalışan teorilere yer verilecektir.

1.4. Savaşın Evrimini Açıklayan Teoriler

Savaş başta da ifade edildiği gibi, birçok farklı disiplinin çalışma alanına girmiş bir konudur. Çünkü insanlığın tümünü çeşitli açılardan etkilemektedir. Öte yandan savaş, mevcut dönemin

siyasal, sosyal, ekonomik, teknolojik vb. gibi belirleyici özelliklerinden etkilenir durumda olan dinamik, sürekli yenilenen ve yaşanan gelişmeleri kendi bünyesine eklemleyebilen bir yapıdadır. Dönemin karakterini şekillendiren gelişmeler, o dönemin savaşlarında da hissedilmektedir. Dolayısıyla tarih süreci ilerledikçe, uygarlık tarihinde belirli kırılma noktaları yaşanmıştır. Bu kırılma noktaları belirli bir dönemi kapatıp yenisini başlatan olaylar olarak nitelenmiştir. Böylece tarih belirli dönemlere ayrılmıştır. Benzer dönemlere ayırma işlemini savaş olgusu için yapan yazarlar da bulunmaktadır. Çalışmanın bu kısmı, bu yazarlara ve çalışmalarına odaklanarak savaşın ne tür dönemlere ayrıldığı ve bu dönemlerin karakteristik özelliklerinin ne olduğu gibi temel sorulara cevap arama çabasının bir sonucudur.

Savaşı belirli dönemlere ayırarak inceleyen ve dolayısıyla savaşın evrimini açıklamaya çalışan çalışmaların ortak özelliği, Soğuk Savaş sonrası dönemde yeni bir savaş dönemini nitelendirmeleridir. Savaşların belirli nesillere ya da dönemlere ayrılması, belirli zaman aralıklarında o nesilden savaşların yaşanacağı anlamına gelmemektedir. Bu nesil ya da dönemler, savaşların karakteristiklerini birbirinden ayırmak için kullanılmaktadır. Örneğin, günümüzde dördüncü nesil karakteristiğinde bir savaş yaşanabileceği gibi, üçüncü nesilden bir savaş da yaşanabilmektedir. Dolayısıyla, yazarların savaşları çeşitli nesillere ayırmaları, tamamen savaşların karakteristik özelliklerinin belli bir sınıflandırmaya sokulabilmesi içindir.

Gürcan (2012: 74-76), bu çalışmaları incelemiş ve yazarların savaşları ‘çağ’, ‘nesil’, ‘dalga’ ve ‘dönem’ gibi çeşitli sınıflandırmalara ayırdıklarını tespit etmiştir. Daha sonra da William S. Lind ve diğerlerinin teorisine göre savaşın evrimini detaylı bir şekilde incelemiştir. Lind ve diğerlerinin çalışması bu alanda yazarlar tarafından genellikle temel alınmaktadır. Çalışmada Lind ve diğerlerinin yanında internet teknolojilerinin gelişimiyle özellikle enformasyona ve ağ iletişimine dayalı bir savaşın geliştiğini ileri süren John Arquilla ve David Ronfeldt’in çalışması da detaylı bir şekilde incelenmeye çalışılacaktır. Bu çalışmalar ile savaşın günümüzdeki ‘yeni’ haline gelmeden önce hangi dönemlerden geçtiği sorusuna yazarların verdikleri cevap incelenecektir.

1.4.1. Lind ve Diğerlerinin Çalışmasına Göre Savaşın Evrimi

William S. Lind, Keith Nightengale, John F. Schmitt ve Joseph W. Sutton’ın 1989 yılında basılan “The Changing Face of War: Into the Fourth Generation” (Savaşın Değişen Yüzü: Dördüncü Nesil Savaşa Doğru) başlıklı makalelerinde yazarlar, askeri gelişmenin devam eden bir süreç olmasına rağmen modern çağda savaşın gelişiminde üç farklı nesil olduğunu belirtmektedirler. Birinci nesil savaş, yivsiz msket tüfeğinin kullanılması ve piyadelerin doğrusal bir hat şeklinde pozisyon almaları ile karakterize edilmektedir. Doğrusal bir hat üzerinde piyadeler bu türden tüfeklerle savaştıkları için manevra kabiliyetinden bahsedilemez. Birinci nesilde taktikler, kısmen teknolojik faktörlerden (hat düzeninin ateş gücünü maksimize etmesi) kısmen de sosyal ve fikrî gelişmelerden (Fransız devrimci ordularının birliklerinin devletin milliyetini

yansıtması) etkilenmiştir. Birinci nesil savaşların en bilinen örneği Napolyon Savaşları'dır. Amerikan İç Savaşı'nın muharebelerini de bu kapsamda değerlendirmek mümkündür (Lind vd., 1989). Bu noktada Lind ve diğerlerinin savaşın yaşadığı değişimi analiz ederken Fransız Devrimi öncesi dönemleri ele almamaları dikkati çekmektedir. Bunun nedeni yazarların çalışmalarında da belirttikleri üzere modern savaşın evrimini ele almalarıdır. Buna göre yazarların, modern savaşın başlangıç noktası olarak Fransız İhtilâli ile başlayan ve Napolyon Savaşları ile karakterize edilen dönem kabul edilmiştir.

İkinci nesilde öne çıkan askeri teknolojiler dikenli teller ve makineli tüfekler olarak göze çarpmaktadır. Demiryollarının kullanılmasıyla savaş taktiklerinde lojistik unsuru önem kazanmış; ayrıca telgrafın kullanılmaya başlaması da iletişimin önemini muharebe alanlarında ortaya koymuştur. İkinci nesil taktikler, ateş gücü ve hareket etme yeteneği üzerine inşa edilmiştir. İnsan gücü gereksinimi, yerini kitlesel ateş gücüne bırakmıştır. İkinci nesil taktikler 1980'lere kadar Amerikan savaş doktrinlerinin temeli olarak kalmıştır. Teknolojik gelişmeler, birinci nesil savaştan ikinci nesle geçişi sağlayan ana unsur olmuştur. 1871'de Almanya'nın kurulmasına yol açan Fransa- Prusya savaşı ve Birinci Dünya Savaşı, ikinci nesil savaşlara örnek olarak gösterilebilir (Lind vd., 1989).

İkinci nesil savaşı ortaya çıkaran ana unsur teknolojik gelişmeler olmuş iken, üçüncü nesil savaşı ortaya çıkaran ana unsur ise fikirler (strateji ve taktik) olmuştur. Yıpratmadan ziyade manevra temelinde şekillenen üçüncü nesil savaş taktikleri ilk doğrusal olmayan taktiklerdir. İkinci Dünya Savaşı'nda operasyonel seviyede büyük değişiklikler getiren tankların ortaya çıkmasıyla savaş taktiklerinde bir değişim yaşanmıştır. Almanların İkinci Dünya Savaşı'nda uyguladıkları 'Blitzkrieg' (yıldırım savaşı) taktiği üçüncü nesil savaş taktiğinin temelini oluşturmaktadır. Saldırı düşmanın savaş güçlerini sarmalayıp yok etmek yerine, düşmanı hareketsiz bırakıp yok etmek için onların içine sızmaya dayanmıştır. Savunma ise düşmana karşı saldırı başlatmaya elverişli bir ortam yaratacak şekilde düşmanı içine çekmeye çalışmaktan ibarettir (Lind vd., 1989). Diğer yazarlar da manevra unsurunun ve yıldırım savaşı taktiklerinin yeni bir savaş dönemini başlattığı noktasında aynı görüşe sahiptirler. İkinci Dünya Savaşı manevra unsurunu ve blitzkrieg taktiğini içerdiği için bu dönemi miladı olarak kabul edilmektedir. Bu dönemde teknolojik gelişme unsurunun önemi yok sayılmamakla birlikte taktik (fikirî) unsurlar önemli rol oynamıştır. Gürçan (2012: 75) ise, bu dönemin zirvesini 1991 Körfez Savaşı olarak ifade etmektedir.

Lind ve diğerleri, önceki üç nesli bu şekilde açıkladıktan sonra, her nesli ortaya çıkaran teknolojik ve fikirî olmak üzere iki ana unsurun olduğunu belirtmektedir. Bunun üzerine yazarlar, dördüncü nesil savaşın teknolojik ve fikirî unsurlarının neler olabileceğini yanıtlamaya çalışmışlardır. Bu kapsamda, robotik teknolojisi ve siber silahlar yeni neslin teknolojik faktörü olarak değerlendirilebilir. Robotlar, uzaktan kumandalı araçlar, iletişimin kesilme olasılığının düşük olması ve yapay zekânın gelişmesi, taktiklerin kökten değiştirilmesi için bir potansiyel

oluşturabileceğini ifade eden yazarlar, bunun karşılığında, bu tür teknolojilere bağımlılığın artması, bilgisayar virüslerine karşı savunmasızlık gibi yeni güvenlik tehditlerinin kapılarını da açabileceğini öngörmektedir. Önceden programlanmış yapay zekâyâ sahip uzaktan kontrol edilebilen akıllı varlıkların savaşlarda önemli rol oynayabileceğini ifade eden yazarlar, bununla beraber en önemli savunma yeteneğinin de, bu varlıklardan saklanma ve onları aldatılma yeteneği olabileceğini ifade etmişlerdir. Yazarlar, psikolojik operasyonların, medya / bilgi müdahalesine yönelik operasyonel ve stratejik bir silah haline gelebileceğini ve bilgisayar virüsleri ve mantık bombalarının askeri operasyonların yanı sıra sivillere karşı da kullanılabilirliğinin altını çizmişlerdir. Dördüncü nesil düşmanların, psikolojik operasyonlarının başarıya ulaşması amacıyla yerel halkın ve tüm dünyanın görüşlerini kendi amaçları doğrultusunda yönlendirmek için medyayı manipüle edebileceklerini ifade eden yazarlar, enformasyon savaşlarının, psikolojik operasyonların ve siber savaşların dördüncü nesil savaştaki önemini işaret etmişlerdir (Lind vd., 1989).

Yazarlar dördüncü neslin fikrî / stratejik faktörünün ise, Batı uygarlığının hegemonyasına karşı İslam ya da Asya uygarlıklarının dördüncü nesil tehditleri besleyebileceğinden kaynaklanabileceğini ifade etmişlerdir. Batılı olmayan bölgelerin teknolojik olarak üstün olmadıkları için, bu toplumların teknolojiden ziyade fikrî (stratejik ve taktik) unsurlar aracılığıyla bir dördüncü nesil savaşı geliştirebileceklerine değinen yazarlar, dördüncü nesil savaşı terörizm ile ilişkilendirmişlerdir. Bunun, terörizmin dördüncü nesil savaş olduğu anlamına gelmediği uyarısını yapan yazarlar, buna rağmen terörizmin karakteristiğinin dördüncü nesil savaşa eklenilebileceğini ifade etmişlerdir (Lind vd., 1989).

Görüldüğü üzere Lind ve diğerleri, önceki üç nesil savaşın karakteristiğini açıklamış ve günümüzde bunlardan farklı karakteristikte dördüncü bir nesil savaşın ortaya çıkmakta olduğunu ileri sürmüşlerdir. Ayrıca Lind ve diğerlerinin çalışmalarında dikkat çeken bir diğer nokta, her nesli ortaya çıkaran bir teknolojik ya da fikrî unsurun olduğudur. Bazı nesillerde teknolojik unsur tetikleyici roldeyken, bazılarında fikrî unsurun öne çıktığı görülmüştür. Birinci ve dördüncü nesilde ise hem teknolojik hem de fikrî unsurların birlikte etkide bulunduğu ileri sürülmüştür. Öte yandan Lind ve diğerleri, dördüncü nesle yönelik terörizmin öneminden bahsederek, terörizmin başlı başına bir savaş şekli olmasa bile karakteristik unsurlarının dördüncü nesilde belirleyici önemde olduğunu ileri sürmüşlerdir.

1.4.2. Arquilla ve Ronfeldt'in Çalışmasına Göre Savaşın Evrimi

John Arquilla ve David Ronfeldt'in 2000 yılında yayımlanan "Swarming and The Future of Conflict" isimli çalışmasında savaşın dört belirgin doktrinin uygulandığı dönemlere sahip olduğunu öne sürmüşler ve bu dönemleri şöyle sıralamışlardır: Bireysel savaş dönemi, kaba güce dayalı kitle savaşları dönemi, çevik manevra savaşları dönemi ve birbirinden türeyen savaşımı çatışmalar dönemi (Arquilla ve Ronfeldt, 2000; Gürçan, 2012: 76).

Arquilla ve Rondfelt (2000), her bir savaş döneminin farklı enformasyon gereksinimleri olduğunu belirtmişlerdir. Birinci dönemde en az seviyede bilgi gereksinimi vardır. Manevra döneminde kitle savaşları dönemine kıyasla daha fazla bilgi gereksinimi bulunmaktadır. Son dönem ise, tamamıyla kuvvetli ve hızlı bir iletişimi gerektirmektedir. Tüm formlar tarih boyunca yaşanmış olmasına rağmen, birinci ve ikinci dönem sanayi öncesi dönemde taktiksel seviyede başat olmuşlardır. Manevra ise İkinci Dünya Savaşı'nda başat role sahip olmuştur. Arquilla ve Ronfeldt, çalışmalarında ileri düzeydeki enformasyon operasyonlarının çatışmalarda yeni bir yöntem olarak birbirinden türeyen savaşımsı çatışmaları (swarming) öne çıkaracağını ileri sürmektedir. Yazarlar, yeni tür savaşın ortaya çıkışında bu yüzyılda yaşanan bilgi devriminin etkileyici unsur olduğunu savunmaktadırlar.

Birinci dönemde, savaşın temel karakteristiği olarak, askerlerin yüz yüze savaşması, birliklerin savaş esnasında dağılan bir yapıda olması ve bu nedenle de komuta ve kontrol edilmesinin oldukça zor olması gösterilmektedir. Yazarlar, savaşçıların göz, kulak ve el hâkimiyetlerinin bu dönemin aranan özelliği olduğunu belirtmektedirler. Bu dönemde savaş planları ya da birliklerin düzeni söz konusu değildir. Genelde savaşlar teke tek dövüşler şeklinde yapılmaktadır. Bu dönemdeki savaşlar bugünkü sokak ya da bar kavgalarına benzetilmiştir (Arquilla ve Rondfelt, 2000: 10-12).

Kitle savaş döneminin temel karakteristiğini, kümelenmiş geometrik formasyonlar halinde savaşa katılan askeri birlikler oluşturmaktadır. Önceki dönemde sokak kavgası şeklinde tasvir edilen ve savaşan birlikleri kontrol etmenin imkânsız olduğu savaş şekli, bu dönemde yerini düzenli formasyonlar halinde yapılan savaşlara bırakmıştır. Bu dönemde disiplin ve organizasyon öne çıkmaktadır. Her zamankinden daha büyük askeri birlikleri komuta ve kontrol edebilme kabiliyeti bu dönemde artmış ve askeri liderler için rakiplerine karşı stratejik avantajlar elde etme zorunluluğu doğmuştur. Bu kalabalığın koordine edilmesinde ise, iletişim teknolojileri ve özellikle telgraf teknolojisi ve radyo sinyalleriyle haberleşme oldukça önemli hale gelmiştir (Arquilla ve Rondfelt, 2000: 13-16). Birinci dönemden ikinci döneme geçişte çeşitli teknolojik gelişmelerin etkisi olması ve kitlelerin kontrol edilebilmesi, Lind ve diğerlerinin çalışmasında da öne çıkan bir unsurdur. Dolayısıyla Lind ve diğerlerinin çalışması ile Arquilla ve Ronfeldt'in çalışması bu kapsamda benzerlik göstermektedir.

Manevra dönemi olarak adlandırılan dönemin ise temel karakteristiğini, bütün askeri güçlerin senkronize bir şekilde hareket ettirilmesi ve oldukça yüksek bir tempoda rakibi şoke ederek, rakibin kanatlarına yapılan saldırılar oluşturmaktadır. Manevra dönemini mümkün kılan teknolojiler özellikle iletişim alanındaki teknolojilerdir. En belirgin örnekleri karada Alman panzer tanklarının muharebe alanında kullanılmaya başlanmasıdır (Arquilla ve Rondfelt, 2000: 17-20).

Arquilla ve Rondfelt (2000: 21) yeni dönemin savaş doktrini olarak ‘swarming’ olarak isimlendirdikleri doktrini ileri sürmektedirler. Bu şekilde adlandırdıkları yeni dönemin temel karakteristik özelliği ise, ortak hedefe odaklanmış birden fazla küçük, gevşek yapılı, özerk ve internet üzerinden birbirleriyle koordine olan manevra birliklerinin rakibin uyumunu bozmayı temel hedef edinmiş saldırıları şeklinde olmasıdır (Arquilla ve Rondfelt, 2000: 21). Bu noktada yeni nesil savaşlara yönelik Arquilla ve Ronfeldt’in teknoloji ve internet vurgusunu yaptıkları dikkati çekmektedir. Bir diğer dikkat çeken nokta, amacın rakibin uyumunu bozmak olarak belirlenmesidir. Özellikle, bu noktada Arquilla ve Rondfelt’in, Lind ve diğerlerinin teknolojik unsur olarak ifade ettiği özelliklerle aynı noktada birleşmesi dikkat çekicidir.

Görüldüğü üzere, çeşitli yazarların Soğuk Savaş sonrası dönemde savaşın karakteristiğinin değişimi üzerine çalışmaları bulunmaktadır. Her şeyden önce Soğuk Savaş’ın bitişiyle beraber uluslararası ilişkilerin yapısı ve uluslararası sistem değişmiştir. Soğuk Savaş’tan sonra yeni tehditlerin devletlerin strateji belgelerine girdiği görülmüştür. NATO’nun güvenlik doktrini Soğuk Savaş sonrası değişen yeni sistemin tehditlerine uyarlanarak güncellenmeye çalışılmıştır. İçinde bulunan sistem küreselleşme olgusu ile karakterize edilen sistemdir ve Soğuk Savaşın iki kutuplu yapısından yeni sisteme olan bu değişim toplum yaşamından devletlerarası ilişkilere kadar her alanda etkiler ortaya çıkarmıştır. Savaş olgusu da bu değişimlere kayıtsız kalamayacağı, bu değişimlere kendini uyarlayacağı için savaşın yeni bir nesle doğru evrilmesi doğal bir sonuç olacaktır.

Thomas X. Hammes, 2005 yılında yaptığı ‘‘War Evolves Into The Fourth Generation’’ adlı çalışmasında, savaşın evrim geçirdiğini ve yeni bir savaş türünün ortaya çıkmakta olduğunu savunmaktadır. Bu savaşların, Çin’de Mao Tse-Tung’un gerilla savaşı, Ho Chi Minh önderliğindeki Vietnam Savaşı, 1962-1990 yılları arasındaki Nikaragua’da Sandinista Ulusal Kurtuluş Cephesi’nin yürüttüğü gerilla savaşı ve birinci ve ikinci intifada ile evrildiğini belirtmiştir (Hammes, 2005: 197-204). Fakat burada dikkati çeken nokta, Hammes’in ele aldığı ve dördüncü nesle evrimin aşamaları olarak ifade ettiği yukarıdaki savaşlarda, ‘dördüncü nesil savaş’ olarak karakterize ettiği halkların ayaklanmaları (insurgency) üzerinde durmasıdır. Doğal olarak, bu savaşlara genellikle Batı’nın konvansiyonel üstünlüğüne karşı duramayacağını bilen, askeri ve teknolojik olarak güçsüz taraflar başvurmaktadır (Hammes, 2005: 190). Fakat çalışmanın üçüncü bölümünde örnek olay olarak incelenecek Rusya’nın kendine has yeni nesil savaş yürüttüğü görülmektedir. Buradan sadece güçsüzlerin değil, güçlü devletlerin de bu savaşı yürütecekleri çıkarılabilir. Hammes (2005: 205), güçsüzlerin bu türden savaşlara başvurmasını, Batı’nın gücünün zirvesinde olduğu teknolojik savaşlarda başarısız olacaklarını anlayarak Batı’nın zayıf noktası olarak tasvir ettiği halkların ayaklanmasının evrilmiş bir haline başvurmalarına bağlamaktadır.

Martin Van Creveld (2000) de çalışmasında geçmiş 1000 yıllık dönemde savaşların geçirdiği değişimi incelemiş ve ardından gelecekteki savaşların devletlerarasında değil, devlet içinde

yaşanacağını vurgulamıştır. Hammes'in üzerinde durduğu halkların ayaklanması durumuna benzer bir öngörüü Creveld'in de yaptığı görülmektedir. Creveld (1991) bir başka çalışmasında, nükleer bir savaş yaşansa da yaşanmasa da konvansiyonel savaş olgusunun bitiş sürecinde olduğunu ifade etmiştir. Gelecekte yaşanacak savaşların birbirinden farklı aktörler arasında yaşanacak olan düşük yoğunluklu savaşlardan oluşacağını ileri süren Creveld (1991), orduların da "polis benzeri güvenlik güçleri" ya da "şehir eşkıyaları" benzeri gruplara dönüşeceğini vurgulamıştır.

Çalışmanın birinci bölümü temel olarak birinci araştırma sorusunun konusu olan günümüz savaşlarının karakteristiğinin belirlenmesinde kavramsal ve teorik bir altyapı oluşturmak amacıyla dizayn edilmiştir. Bu kapsamda savaşı tanımlaya yönelik çeşitli yaklaşımlar, Uluslararası İlişkiler teorilerinin savaş olgusuna yaklaşımları ve savaşın evrimini açıklayan teorilere yer verilmiştir. Savaşa yönelik tanımlar incelendiğinde nitel ve nicel olarak farklı tanımlamaların yapıldığı görülmektedir. Fakat savaş olgusu sürekli değişen yapıda olduğu için tanımlarda durağan kavramların zamanla önemini kaybettiği ve değiştirilme ihtiyacı hissedildiği görülmüştür.

Uluslararası İlişkiler teorilerinin savaş olgusuna yaklaşımlarına yer verilmesi ise, günümüz savaşlarında devletlerin neden özel askeri şirketlerine başvurduğu ve / veya devlet dışı aktörlerin silahlı çatışmalardaki konumlarının anlaşılması noktasında önem arz etmektedir. Savaşa yönelik yalnızca realist bakışının tercih edilmesi devlet olmayan aktörlerin durumunun açıklanmasında yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla uluslararası sistemde farklı aktörlerin de kabul edildiği teorilerin de savaşa yönelik görüşleri ele alınmıştır. Yine Rusya'nın dış politikasında ve yakın çevresinde savaşa başvurması ve savaşa ilişkin yeni yaklaşımları benimsemesi konularında sadece realist teorinin açıklayıcı olamayabileceği söylenebilir. Bu noktada uluslararası ilişkilerde konstrüktivist teorinin görüşleri de Rusya'nın dış politika tercihlerine ilişkin açıklayıcı olduğu ifade edilebilir.

Savaşın evrimine ilişkin teorisyenlerin çalışması ise, günümüz savaşlarının karakterine odaklanmadan önce savaşın hangi aşamalardan geçtiğini anlama ve bu aşamalar arasındaki dinamiklerin neler olduğunun belirlenmesi konusunda önem arz etmektedir. Örneğin, günümüzde siber saldırıların yaşanması internet ve robotik teknolojisinin yeni nesil savaşlarda önemli bir dinamik olmasının bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Tezin bir sonraki bölümünde Lind ve diğerlerinin günümüz savaşlarına ilişkin teknolojik ve fikri / stratejik unsurları açıklayıcı olacaktır. İkinci bölüm ise, yeni nesil savaşın genel olarak akademik çalışmalarla kabul edilen özellikleri ve Rusya'nın son dönemde uyguladığı yeni nesil savaşın üzerine odaklanacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. YENİ NESİL SAVAŞIN ANATOMİSİ VE RUSYA'NIN YENİ NESİL SAVAŞI

2.1. Yeni Nesil Savaşa Yönelik Tanımlar

Soğuk Savaş'ın bitişiyle birlikte uluslararası sistemin yerini küreselleşen bir dünya düzenine bırakması, uluslararası ilişkileri derinden etkilemiştir. Yeni dünya düzeni, önceki kırk beş yıldaki iki kutuplu sistemden oldukça farklı bir sistem meydana getirmiş ve 1648 Vestfalya Anlaşması'ndan beri süregelen devletin tek aktör sıfatına çeşitli meydan okumalara neden olmuştur. Böylesi bir dünya düzeninde birçok 'yeni' tehdit de ortaya çıkmış ve ülkeler ve NATO gibi savunma örgütleri bu 'yeni' tehditlere karşı kendilerini güncellemek zorunda kalmışlardır. Doğal olarak, yaşanan düzenden ayrı tutulamayan ve dönemin özelliklerine uyum sağlayan savaş olgusu da, bünyesine 'yeni' unsurlar eklemiştir.

Savaşın evrimine yönelik çalışmaların genellikle bu dönemin başlangıç yıllarına rastladığından bahsedilmiştir. Bu nedenle Soğuk Savaş sonrası küreselleşen yüzyılda savaşın 'yeni' karakterine dair çeşitli tanımlamalar yapılmaya çalışılmış ve bu karakteristik özellikleri karşılamaya ilişkin kavramlar kullanılmıştır. Fakat üzerinde uzlaşılmış ve yeni nesil savaşları tam olarak tanımlayan bir kavrama ve tanıma da ulaşılamamıştır. Bu kavramlar başlıca Lind ve diğerlerinin (1989) ileri sürdüğü ve Hammes (2005)'in geliştirdiği "dördüncü nesil savaş", Mary Kaldor (1999) ve Herfried Münkler (2005)'in çalışmalarında ileri sürdükleri ve eski savaşlardan ayırmak için kullandıkları "yeni savaşlar", Frank Hoffman (2007)'nin ileri sürdüğü ve Batılı akademisyenlerin de özellikle Rusya'nın Kırım'ı ilhakı ve diğer çatışmalarını nitelerken kullandıkları "hibrit savaş" ve hibrit savaş kavramını reddeden Rus yetkililerin bunun yerine kullandıkları "doğrusal olmayan savaş" (non-linear war) olarak sıralanabilir.

Max Manwaring yeni nesil savaşlar kapsamında Lind ve diğerleri ile benzer şekilde 'dördüncü nesil savaşlar' kavramını benimsemiş ve bu savaşları şu şekilde tanımlamıştır (Manwaring, 2003'ten aktaran Treglia, 2010: 1):

Dördüncü nesil savaş, devlet dışı aktörler (çeteler, teröristler, milis kuvvetleri, karteller, kabileler, korsanlar ve suç örgütleri) ve sivil toplum örgütleri ve süreçleri tarafından ulus-devletlerin istikrarına bir tehdit olarak savaş, suç ve barış durumlarını bulanıklaştıran bir şekilde ortaya çıkan bir gri bölge olgusudur.

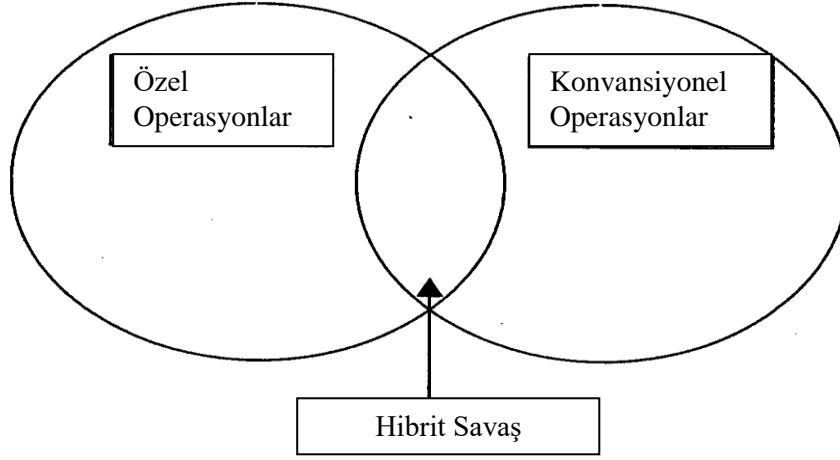
Tanımda görüleceği üzere, dördüncü nesil savaşın ulus-devlete bir tehdit olarak ortaya çıktığı ve ulus-devletlerin bu tehditlere karşı koymada zorlanacağı tezi öne çıkarılmaktadır. Fakat üçüncü bölümde vaka analizleri yapılacak olan Rusya'nın bir ulus-devlet olduğu ve başka bir devlete karşı bu türden bir savaşı kullandığı görülmektedir. O halde, yeni nesil savaşları sadece ulus-devletlere meydan okuyan bir olgu olarak yorumlamak eksik olmaktadır.

Kaldor (1999: 2) ise, eski ve yeni savaşlar olarak bir ayrıma gitmiş ve günümüzde yaşanacak olan savaşlar için 'yeni savaşlar' ifadesini kullanarak bunları "savaş, organize suç ve büyük çaptaki insan hakları ihlalleri arasındaki farklılıkların bulanıklaştığı alan" olarak tanımlamaktadır. Manwaring'in dördüncü nesil savaşları tanımlarken kullandığı gri bölge olgusu, Kaldor'un tanımında sivil hayatı etkileyen çeşitli tehditlerin bulanıklaştığı bir alan olarak yorumlanmıştır. Dolayısıyla her iki tanımın da ortak özelliği, birden çok suç eyleminin birbirine karışacağı ve neyin kim tarafından yapıldığının ayırt edilemeyecek olmasıdır. Öte yandan, Kaldor (1999: 2), tehditlerin devlet dışından gelebileceği gibi devlet içinden de gelebileceğini ifade etmiş ve bunları da birbirinden ayırt etmenin zor olduğunu belirtmiştir.

Hibrit savaş ifadesini reddeden Rus yetkililer ise "doğrusal olmayan savaş" (non-linear war) ifadesini kullanmaktadırlar. Buna göre doğrusal olmayan savaş, Kremlin'in vekil güçleri aracılığıyla ve gayri nizami savaşçıların da kullanımıyla müdahalelerini ve Batılı medya kuruluşlarının ve politikalarının manipülasyonunu içeren savaştır (Pomerantsev, 2014). Mark Galeotti (2014) ise, Rusya'nın eylemleri için doğrusal olmayan savaş kavramını daha doğru bulduğunu belirterek bu kavramı, düşmanın zayıf noktalarına odaklanan ve düşman ile doğrudan karşı karşıya gelmekten kaçınan yeni taktiklerden oluşan bir savaş şeklinde tanımlamaktadır. Tanımlar incelendiğinde kavramın, asimetri unsuruna dayandığı ve ayrıca medya operasyonları ve manipülasyonlarını da içerdiği görülmektedir.

Fakat Batılı akademisyenler yeni nesil savaş için genellikle 'hibrit savaş' kavramını yaygın bir şekilde kullanmakta ve bu kavramı Rusya'nın, Kırım'ın ilhakı gibi, operasyonları için de sıklıkla kullanmaktadırlar (Berzins, 2015: 42). Robert Walker (1998: 5; Erol ve Oğuz, 2015: 263; Tuck, 2014: 203, 218), hibrit savaşın iki farklı savaş türünün karışımı olan bir savaş olduğunu ifade ederek, bu iki türden birinin özel askeri operasyonlar ve diğerinin de konvansiyonel askeri operasyonlar olduğunu ifade etmiştir. Peter R. Mansoor (2012: 2), da hibrit savaşın benzer şekilde iki savaş türünün karışımı olduğunu kabul etmiş ve bunların devlet ve devlet dışı aktörler tarafından da kullanılabilceğini ve ortak bir siyasal hedefi gerçekleştirmeyi amaçladığını eklemiştir.

Şekil 3.Walker'ın Hibrit Savaş Modeli

Kaynak: Walker, 1998: 5.

Hibrit savaş çalışmaları konusunda önde gelen Frank G. Hoffman (2007: 14), hibrit savaşları “konvansiyonel savaşlar, düzensiz savaş taktikleri ve suç oluşturan şiddeti de içeren terörist eylemler şeklindeki birçok farklı savaş türlerini içinde barındıran savaşlar” olarak tanımlamıştır. Hoffman (2009: 35) başka bir çalışmasında hibrit savaşı, aynı askeri gücün hem konvansiyonel hem de düzensiz ve asimetrik nitelikte olduğu ve bütün bu farklı unsurlarını eş zamanlı olarak uygulayabildiği, hedef hükümeti istikrarsızlaştıran ya da hedef ülkedeki ayaklanmacıları destekleyen bir savaş olarak ifade etmiştir.

Hibrit savaşın Sovyetler Birliği döneminde uygulanan “aktif önlemler” kavramının güncellenmiş bir versiyonu olduğunu ifade eden Balkan Devlen (2015: 105), geniş çaplı dezenformasyon operasyonlarının, hedef ülkelerdeki hükümetlerin yıkılmasının, paramiliter ve vekil grupların, özel operasyon birliklerinin, ekonomik yaptırımların, siber saldırıların ve gerekli görüldüğünde de açık askeri gücün kullanımının bu kavramın kapsamına girdiğini ifade etmiştir. Sovyet “aktif önlemler” kavramına bakıldığında ise, bu kavramın Rusça “aktivnyye meropriyatiya” kavramından geldiği görülmekte ve bu politikaları uygulama sorumluluğunun da KGB biriminde olduğu bilinmektedir. Aktif önlemler dezenformasyon operasyonlarından, siyasal etkileme çabalarına ve yurt dışındaki komünist partilerin faaliyetlerine kadar geniş bir yelpazeyi kapsamaktadır. Bütün bu önlemlerin temel amacı Sovyet etkisini arttırmaktır. Bu önlemler Sovyetler Birliği’nde 1950’li yıllarda istihbarat örgütü kapsamında bir daire kurularak (D Departmanı) kurumsal bir yapıya sokulmuştur (Kux, 1985: 19-20). Dolayısıyla Sovyetler Birliği dönemindeki aktif önlemler politikaları hibrit savaşın öncüsü olarak değerlendirilebilir.

Farklı savaş türlerini eş zamanlı olarak tek bir ordunun uygulayabilmesi (Bowers, 2012: 39) hibrit savaşı bileşik savaşlardan (compound wars) ayıran bir durumdur (Tuck, 2014: 219).

Hibrit savaşın tarihsel uygulamaları olduğunu ifade eden Tuck (2014: 219), Amerikan Bağımsızlık Savaşları sırasında Amerikan ordusunun hem düzenli ordusuyla nizami savaşlar yaptığı hem de farklı bir gerilla tipi ordusuyla Britanya kuvvetlerine karşı mücadele verdiğini ifade etmiştir. Ancak hibrit savaşta konvansiyonel ordu ile düzensiz ordu farklı muharebe sahalarında değil, aynı muharebe alanı içinde koordine bir şekilde eş zamanlı olarak faaliyette bulunmaktadır.

Amerikan askeri personellerinden James T. Conway, Gary Roughead ve Thad W. Allen, yeni dönemin çatışmalarını artan bir şekilde geleneksel ve düzensiz taktiklerin hibrit bir karışımını içeren, adem-i merkezi ilkesine dayalı planlaması ve yürütmesi olan ve devlet dışı aktörlerin de teknolojiyi kullanarak güç kullanma kapasitesine eriştiği çatışmalar olarak tanımlamışlardır (Conway vd., 2007). Rusling (2008) de benzer bir şekilde konvansiyonel olmayan birliklerin gelişmiş enformasyon teknolojileri ile donatılmış olacağını vurgulamaktadır.

2014 yılında yaşanan Ukrayna krizinden sonra hibrit savaş konusunu yoğun bir şekilde çalışmaya başlayan NATO'nun eski Genel Sekreteri Andres Fogh Rasmussen hibrit savaş, "belirsiz saldırılar, hibrit savaş, doğrusal olmayan savaş ya da her nasıl adlandırırsak adlandıralım, karmaşık enformasyon ve dezenformasyon operasyonları ile kombine edilmiş gizli askeri operasyonların bileşimi" olarak tanımlamıştır (Future NATO, 2014, http://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_111132.htm). NATO'nun dışında ABD Deniz Piyade Kolordusu da 2008 yılında kabul ettiği Vizyon ve 2025 Strateji belgesinde hibrit savaş geleceğin savaşları olarak kabul etmiştir (Conway, 2008). Hibrit savaşın ilk örneğinin ise 2006 yılında İsrail ile Hizbullah arasında yaşanan çatışmalar olduğu yazında birçok yazar tarafından ileri sürülmektedir (Bowers, 2012; Hoffman, 2007; Oğuz, 2017; Tuck, 2014).

Rusya'nın yeni nesil savaş doktrinini şekillendirirken geçmişte yaşanan renkli devrimlerden ve Arap Baharı sırasındaki tecrübelerden de faydalandığı genel kabul görmekte (Oğuz, 2017: 2) ve hedef ülkenin halkına yönelik yapılan operasyonlar, Rus yeni nesil savaşının belli bir parçasını oluşturmaktadır.

Farklı kavramlarla adlandırılan yeni nesil savaşların açıklanması noktasında genellikle, küreselleşme süreci (Kaldor, 1999), ekonomik faktörler, devletlerin güç kullanma tekeline kaybetmesi ve ulus-devletin egemenliğinin kırılmaya başlaması, yaşanan teknoloji devrimi ve "şiddetin özelleşmesi" gibi konulara atıf yapılmaktadır (Eker, 2015: 41). Eker (2015: 41) yeni nesil savaşların hedef kitesinin sivil halk üzerinde yoğunlaşmasının nedeni olarak, Soğuk Savaş'tan sonra Huntington'un da ifade ettiği üzere düşman algısının kimlikler özelinde tanımlanmasını göstermiştir.

Ortaya çıkan farklı savaş tanımlarının nedenini Erol ve Oğuz (2015: 266), yazarların kavrama başlangıç noktası olarak birbirinden farklı vaka analizlerini seçmelerini göstermişlerdir. Bu

anlamda örneğin 2006 İsrail-Lübnan savaşını vaka analizi olarak ele alan bir yazarın, asimetri unsuruna ve gerilla taktiklerine odaklanan bir yeni nesil savaş tanımı üzerinde durması daha olası olacaktır. Vaka analizi olarak 11 Eylül seçilirse, terörizm unsuru ve devlet dışı aktörlerin güç kullanma kabiliyetine ulaşması konularına odaklanan bir tanımın ortaya çıkması beklenebilir. Bu noktada yine Erol ve Oğuz (2015: 274)'a göre, devlet dışı aktörlerin ya da konvansiyonel ordu gücü bakımından zayıf devletlerin yeni nesil savaşa başvurabilecekleri düşüncesi, yeni nesil savaşlara yönelik Rusya'nın uygulamalarının vaka analizi olarak seçilmesiyle değişime uğramıştır. Güçlü bir konvansiyonel orduya sahip olmasına rağmen Rusya'nın yeni nesil savaşı uygulayan tarafta olması, bu savaşların sadece güçsüzlerin güçlülere karşı kullandıkları savaşlar olmadığını göstermiştir.

2.2. Yeni Nesil Savaşın Karakteristik Özellikleri

Tanım ve adlandırma sorununa yukarıda değinilen – ister hibrit savaş olarak adlandırılınsa isterse de doğrusal olmayan savaş – ve yeni nesil savaş şeklinde ortak bir kavramla ifade edilebilecek olan savaşın ne tür karakteristik özelliklere sahip olduğunun belirlenmesi önem arz etmektedir. Bu noktada bu alt başlıkta bir takım sorular sorularak yeni nesil savaşın karakteristik özellikleri cevaplandırılmaya çalışılacaktır. Savaşın değişen özellikleriyle ilgili çalışmalar incelendiğinde sekiz ana soruyu cevaplayabilecek değişikliklerin olduğu görülmektedir. Bunlar:

- 1) Savaşın amaçlarında ne gibi değişimler olmuştur?
- 2) Savaşın aktörlerinde ne gibi değişimler olmuştur?
- 3) Savaşın hedef kitlesinde ne gibi değişimler olmuştur?
- 4) Savaşın alanında/cephesinde ne gibi değişimler olmuştur?
- 5) Savaşın yöntem ve stratejilerinde ne gibi değişimler olmuştur?
- 6) Savaşın ekonomisinde ne gibi değişimler olmuştur?
- 7) Savaşta kullanılan silahlarda ne gibi değişimler olmuştur?
- 8) Savaşın başlangıç ve bitiş süreçlerinde ne gibi değişimler olmuştur?

Bu soruları cevaplama noktasında yazarların eserlerinde verdikleri cevaplar özetlenmeye çalışılacaktır. Bu kapsamda birinci sorunun cevabına yönelik, yeni savaş yazınının önde gelen isimlerinden Mary Kaldor'un görüşleri önem arz etmektedir. Eski ve yeni savaş şeklinde bir ayrıma giden ve bu iki savaş kategorisinin amaçlarını kıyaslayan Kaldor (2013: 2; Tuck, 2014: 215)'a göre, eski savaşlar jeopolitik ve ideolojik çıkarlar çerçevesinde yürütülmektedir. Fakat yeni savaşların amaçlarını kimlik, dil ve din farklılıkları gibi nedenler oluşturmaktadır. Bu noktada Kaldor'un, Samuel Huntington'ın "Medeniyetler Çatışması" tezinde öne sürdüğü görüşleri benimsediği yorumlanabilir.

Kaldor (2013: 2), kimlik politikalarının yükseliş sebebini üç nedene dayandırmaktadır: İletişim teknolojisinde yaşanan gelişmeler, ülke içi ve ülkeler arası yaşanan göç ve daha geniş olarak sosyalizm ve post-kolonyal milliyetçiliğin erozyonu. Bu noktada yazar kimlik politikalarının savaş yoluyla inşa edildiğini belirterek, kimlik etrafında şekillenen siyasal seferberliğin savaşın bir aracından ziyade amacı olduğunu ifade etmiştir. Bu da, eski savaşlar ile yeni savaşlar arasındaki temel farklılıktır.

Christopher Chivvis (2017) ise genel olarak yeni nesil savaşın amaçlarına odaklanmaktan ziyade daha spesifik bir örneğe yoğunlaşarak Rusya'nın yeni nesil savaşı nasıl uyguladığını incelemiştir. Bu kapsamda Rus yeni nesil savaşının üç temel amacı olduğu söylenebilir (Chivvis, 2017: 2-3):

- 1) Belirli bir bölgeyi ele geçirmeye çalışırken açık konvansiyonel askeri güç kullanmaktan kaçınmak. Bu noktada Rusya'nın Kırım'ı ilhakı temel örnek olay olarak görülmektedir.
- 2) Açık konvansiyonel askeri gücü muharebe alanına sokabilmek için bir bahane yaratmak ve hukuki durumu uygun hale getirmek.
- 3) Rusya için özellikle Batılı ülkelerin yaptırım gücünün önüne geçebilmek amacıyla bu ülkelerin politikalarını manipüle etmek.

İkinci sorunun cevabına yönelik, hemen hemen tüm yazarlar savaşın aktörlerinde bir değişim olduğu, devletlerin güç kullanma tekeli kaybetmesi, özellikle Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra devlet dışı aktörlerin uluslararası sistemin oyuncuları konumuna gelmeleri ve güç kullanma kapasitesine erişmeleri noktasında mutabıktırlar (Creveld, 1991; Gürcan, 2012; Kaldor, 2013; Mello, 2010; Tuck, 2014). Ancak bu yazarların savaşın değişen aktörleri konusundaki görüşlerine daha detaylı bakmak yerinde olacaktır; çünkü detaylı incelendiğinde yazarların farklı yorumlarıyla karşılaşılmaktadır. Bu noktada Creveld (1991), geleneksel devletin sonunun geleceğini ve onun yerini savaş örgütlerinin alacağını ifade etmektedir. Gürcan (2012: 96-100), ulus-devletin güç tekelinin kırılacağını ifade ederek devletlerin vekâlet savaşlarına (Proxy) yöneleceğini, savaşta uluslararası örgütlerin ve sivil toplum örgütlerinin söz sahibi olacağını ve kâr amaçlı özel askeri şirketlerin tercih edilebileceğini ifade etmektedir. Kaldor (2013: 2), Creveld (1991)'in aksine devletlerin tamamen yok olmayacağını, devlet ve devlet dışı aktör ağlarının (düzenli ordulara ek olarak özel askeri birlikler, paralı askerler, cihatçılar, savaş lordları, paramiliterler vb.) kombinasyonlarının yeni savaşları karakterize edeceğini ifade etmiştir. Mello (2010: 2-3), devletin güç kullanma tekeli kaybedeceğini ifade etmektedir. Tuck (2014: 215) ise, devletin artık temel söz söyleyici olmaktan çıkacağını, savaş lordlarının ve özel askeri şirketlerin yeni aktörler olacağını ve yeni savaşların Clausewitz'in paradigmasının dışına çıkacağını ifade etmektedir.

Yine spesifik olarak Rusya'nın ele alındığı bir çalışmada ise, Rusya'nın özellikle Kırım'ı ilhakı sırasında yerel halkın, yerel savaş lordlarının, çetelerin ve Kremlin vekillerinin (Proxy) desteğini aldığı belirtilmektedir (Galeotti, 2015: 161).

Üçüncü sorunun cevabına yönelik olarak, düşman algısında bir değişimin yaşandığı da üzerinde mutabakata varılan bir durumdur. Eski savaşlarda olduğu gibi düşmanın askeri birliğini tamamen yok etmek yerine yeni nesil savaşlarda hedef ülkenin halkının savaşma azim ve iradesinin kırılması, hedef halkın kendi hükümetine ve ordusuna olan inancının zayıflatılması temel hedef haline gelmiştir. Bütün bunların yapılmasında da enformasyon operasyonları, vekil (Proxy) grupları ile işbirliği gibi araçlar kullanılmaktadır (Chivvis, 2017: 2; Eker, 2015: 41; Gürcan, 2012: 100-107). Bu değişimin nedenlerinden biri de geleneksel savaş teknolojilerinde yaşanan değişim ile ilişkilendirilebilir. Savaş silahlarının maliyeti ve yıkıcılığı göz önünde alındığında hedefin düşmanı yok etmek olması demek, savaşın ekonomik faturasını da kabartacaktır. Fakat hedef ülkenin savaşma iradesinin kırılması demek, bu maliyetli silahlara gerek kalmadan istenen politikaların karşı tarafa kabul ettirilmesi anlamına da gelecektir.

Dördüncü sorunun cevabına yönelik olarak, savaşta cephe algısında değişim olduğu cevabı ortaya çıkmaktadır. Geleneksel savaşlardaki cephe kavramı, nükleer silahların ve kıtalararası füzelerin kullanımı ile zaten silinmeye başlamıştır. Sivillerin de hedef haline gelebiliyor olması yeni nesil savaşa özgü bir durum değildir. Fakat sivil-asker ayrımının azalması, düşmanın net bir şekilde tanımlanamıyor oluşu (Creveld, 1991; Eker, 2015: 45) ve savaş alanının siber uzayı da kapsayarak genişlemesi bu anlamda fark yaratmaktadır.

Beşinci sorunun cevabına yönelik olarak, Kaldor (2013: 2-3) eski savaşlarda temel belirleyicinin muharebe olduğunu ve askeri araçlarla bölge ele geçirmenin temel yöntem olduğunu belirtmiştir. Ardından yeni savaşlarda ise, muharebelerin eskisi kadar fazla olmayacağını ve bölgelerin de siyasal araçlarla yerel halkın kontrol edilmesi yoluyla ele geçirileceğini tespit etmiştir. Bunun tipik yönteminin ise, yerel nüfusun başka bir kimliğe sahip bir toplulukla zorla yer değiştirilmesi ve şiddetin doğrudan sivillere yöneltilmesi olduğunu ifade etmiştir. Mello (2010: 5,7-8) ise iki simetrik düzenli askeri birliğin karşılaşmasından ziyade asimetrik savaş stratejilerinin önemli hale geldiğini ve özellikle terörizmin yeni nesil savaşın bir unsuru olarak kullanıldığına dikkat çekmektedir.

Kaldor'un dikkat çektiği yerel halkın kontrol edilmesi hususunda Oğuz (2017: 8) Rus yeni nesil savaşını incelediği çalışmada Rusya'nın özellikle Kırım'ı ilhakı sırasında düzensiz savaş stratejilerini uyguladığını ifade etmiştir. Bu noktada Rusya'nın hedef ülkede rejim değişikliği yapılmasını sağlayarak, yerel halktan hedef hükümete muhalifleri mobilize ederek, hedef ülkeyi istikrarsızlaştırarak ve en nihayetinde konvansiyonel askeri güçleri sahaya sürmeye uygun zemin hazırlama stratejisi izlediği belirtilmektedir.

Öte yandan herhangi bir şekilde Rusya ile ilişkilendirilemeyen ve rütbeleri sökülmüş özel operasyon birlikleri de Rusya'nın konvansiyonel güçlerinin sahaya girişinden önce ülkeye giren ve yeni nesil savaşın bir parçasını oluşturan bir unsur olarak kabul edilmektedir. Rusya yüksek oranda hareketli ve hafif piyadelerden oluşan bu birliklere özel önem vermiş ve binlerce özel "Spetsnaz" tugaylarını geliştirmiştir (Galeotti, 2015: 158). Galeotti (2015: 158-159) ayrıca özel operasyon birliklerine ek olarak istihbarat operasyonlarının ve yerel halkın kalplerini ve zihinlerini kazanmak için de enformasyon operasyonlarını yürüttüğüne dikkat çekmektedir. Benzer şekilde Gürcan (2012: 111-112) da, enformasyon operasyonlarının öneminin oldukça arttığına dikkati çekmiş ve ayrıca geleneksel ordunun bütün olarak sahaya inmesi tercih dışı kaldığı için ordunun daha alt rütbelerindeki komutanların verecekleri taktik kararların öneminin arttığını belirtmiştir.

Altıncı sorunun cevabına yönelik olarak, Tuck (2014: 215) küreselleşme ile ilişkili olarak "ekonomik gücün demokratikleşmesi" ile beraber uluslararası sisteme entegre olan yeni aktörlerin kaynaklara, silahlara ve medyaya büyük çapta erişim sağladığını ifade etmiştir. Eski ve yeni savaşların finansman şekilleri bakımından da kıyaslamasını yapan Kaldor (2013: 3) eski savaş ekonomilerini tipik olarak merkezi, otarşik (dış yardım almadan kendi kendine yeten bir yapıda) ve halkın seferber edildiği bir yapı olarak tanımlarken; yeni savaşların finansmanının katılımın düşük olduğu ve gelirin devam eden şiddete dayandığı, küreselleşmiş ve adem-i merkezileşmiş bir ekonomiye dayandığını tespit etmiştir.

Chivvis (2017: 2) ise, Rus yeni nesil savaşının üç temel karakteristiğinden birinin güç kullanımını ekonomikleştirmesi olarak göstermektedir. Konvansiyonel ya da nükleer güç gibi oldukça artan maliyetli silahların kullanımı devletler için rasyonel olmaktan çıkmış ve bu nedenle ulusal hedeflerin siber saldırılar gibi görece daha az maliyetli unsurlarla karşılanması tercih nedeni olmuştur.

Yedinci sorunun cevabına yönelik olarak, Creveld (1991) yeni nesil savaşlarda kullanılacak silahların bugünkü gibi pahalı ve ağır değil; ucuz, küçük, büyük miktarda üretilebilen ve her yerde kullanılabilen silahlar olacağını öngörmektedir. Fakat bu silahların savaşı daha kansız yapmayacağını da ifade etmiştir. Özel askeri birliklerin ve terörist grupların savaşın bir parçası haline gelmesi nedeniyle basit, küçük, kolay taşınabilen ve ucuz silahlara olan gereksinimin artması doğaldır. Buna ek olarak, gelişen teknoloji ve ülkelerin kritik altyapı sistemlerinin yüksek oranda internet tabanlı olması nedeniyle siber silahlar ülkeler için bir tehlike unsuru olmaya başlamıştır (Gürcan, 2012: 107-109). Nitekim Oğuz (2017: 9) da, siber silahların Rus yeni nesil savaşının önemli bileşimi olduğu kanaatindedir. 2007 yılında Estonya'nın kritik altyapı sistemlerinin siber saldırılarla felç edilmesi- her ne kadar kesin olarak Rusya'ya atfedilemese de- siber silahların önemini göstermiştir.

Son olarak sekizinci sorunun cevabına yönelik olarak ise, Tuck (2014: 215), yeni savaşların savaş, barış ve suç kapsamına giren olaylar arasındaki çizgiyi bulanıklaştırdığını ifade etmiştir. Gürcan (2012: 109-110)'ın da ifade ettiği üzere yeni nesil savaşta savaşın başlaması ile bitiş muğlâklaşmıştır. Savaşın ilanı ve bitiş, ateşkes ve zafer kavramlarının yeni nesil savaşta vazgeçilmez olmadıkları göze çarpmaktadır. Bu noktada çalışmanın birinci bölümünde ifade edildiği üzere, geleneksel savaşa yönelik uluslararası hukukun kabul ettiği en temel kriterlerden birincisinin ilan kriteri olduğu sayılmıştı. Ayrıca Grotius ve Oppenheim'in birbirleriyle çatışan görüşlerinden de bahsedilmişti. Yeni nesil savaşa yönelik Grotius'un ilan şartını benimseyen görüşünün geçersiz kaldığı söylenebilir. Bu nedenle yeni nesil savaşın uluslararası hukuk açısından da zorlayıcı bir yapısı bulunmaktadır. Savaşların başlama ve bitiş ile ilgili geleneksel savaşlardan ayrıldığı noktasında Eker (2015: 42) de, yeni savaşların düşük yoğunluklu (low intensity) bir yapıya evrildiğini ve zaman ve mekân sınırlarının belirsiz olduğu 'sürekli savaş' halinin normalleştiğini ifade etmektedir. Chivvis (2017: 2) de benzer şekilde, Rus yeni nesil savaşının temel karakteristik özelliklerinden birinin süreklilik unsuru olduğunu ve hibrit askeri operasyonların sürekli faal bir halde olduğunu vurgulamıştır.

Bir başka yazara göre ise, Rus yeni nesil savaşının 3 karakteristik özelliği bulunmaktadır (Galeotti, 2016: 291-293):

- 1) Konvansiyonel askeri güce dayanmayan operasyonlara, özellikle de enformasyon savaşına öncelik verilmesi;
- 2) Rusya ile net bir bağlantısı ortaya çıkarılmayan devlet dışı aktörlerin varlığı;
- 3) Siyasi ve askeri operasyonların tek bir komuta yapısı içerisinde koordinasyonunun sağlanması.

Bu kapsamda Rusya'nın yeni nesil savaşının teorik çerçevesini çizen Rusya Genelkurmay Başkanı Valery Gerasimov'un savaşın değişen karakterine yönelik bakışına değinmek, yukarıda görüşleri özetlenen akademisyen ve uzmanların görüşleriyle Gerasimov'un görüşleri arasındaki benzerliği görebilmek açısından önemlidir. Rusça orijinal hali 2013 yılında yayımlanan "The Value of Science Is in the Foresight: New Challenges Demand Rethinking the Forms and Methods of Carrying out Combat Operations" (Öngörüle Bulunmada Bilimin Önemi: Yeni Zorlukların Muharebe Operasyonlarını Sürdürmenin Yöntem ve Şekillerini Yeniden Düşünmeyi Gerektirmesi) başlıklı makalesinde Gerasimov'un savaşın karakterindeki değişime ilişkin görüşleri ifade edilmiştir. (Tablo 2)

Tablo 2. Gerasimov'a Göre Savaşın Değişen Karakteri

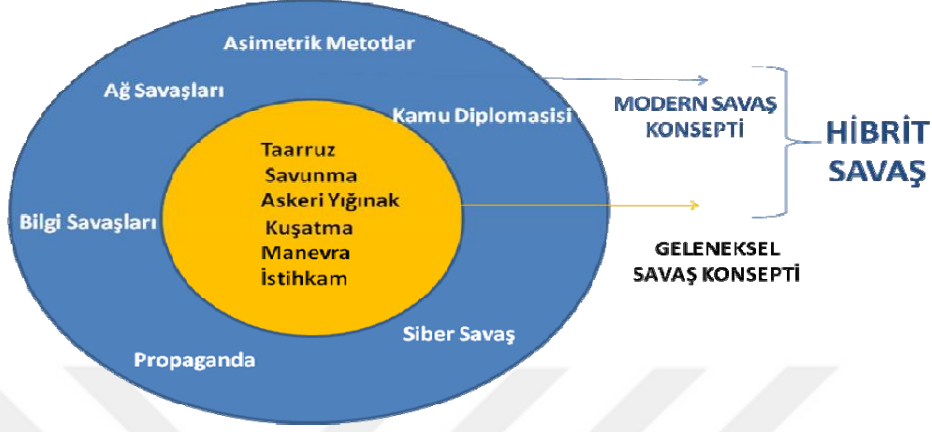
Geleneksel Yöntem ve Metotlar	Yeni Yöntem ve Metotlar
Askeri güçlerin kullanımı	Askeri güçlerin kullanımına ek olarak siyasal, diplomatik, ekonomik ve diğer askeri olmayan yöntemler
-Stratejik konuşlanmadan sonra askeri operasyonların yürütülmesi	-Askeri operasyonların barış zamanında kuvvetlerin yerleştirilmesiyle başlatılması
-Temeli kara askerlerinden oluşan büyük birimlerin cephe çarpışması	-Çeşitli branşlardan oluşan birimlerin birbirinden bağımsız ve oldukça yüksek manevra kabiliyetiyle operasyonları yürütmesi
-Düşmanın silah ve askerlerinin tümünden yok edilmesi ve bölge ele geçirmek	-Askeri ve sivil altyapısının kritik öneme sahip tesislerinin kısa sürede yok edilmesi ile devletin askeri-ekonomik potansiyelinin azaltılması
-Düşmanın kendisinin ve ekonomik potansiyelinin yok edilmesi ve topraklarına el konulması	-Yüksek hassasiyetli silahların, özel operasyon güçlerinin ve aynı zamanda yeni fiziksel ilkelere dayalı robot ve silah sistemlerinin geniş ölçekte kullanımı ve muharebe operasyonlarına sivil-askeri karışımı unsurların katılımı
-Muharebe operasyonlarının kara, hava ve denizde yürütülmesi	-Düşmanın bütün toprak derinliği boyunca birimleri ve tesislerine eş zamanlı etkide bulunmak
-Emir-komuta zincirinin oldukça katı ve hiyerarşik bir yapıda düzenlenmesi	-Bütün fiziksel alanlarda ve enformasyon alanında eş zamanlı muharebe sürdürmek
	-Asimetrik ve dolaylı operasyonların kullanımı
	-Birleştirilmiş bir enformasyon alanında kuvvetlerin ve varlıkların emir-komutası

Kaynak: Gerasimov, 2016: 25.

En basit ifadeyle, karakteristik özellikleri yukarıda sorulan sorular çerçevesinde açıklanabilecek yeni nesil savaşın, geleneksel konvansiyonel savaşa Soğuk Savaş sonrası küreselleşmiş uluslararası sistemin yeni özelliklerini eklediği söylenebilir. Bu kapsamda –

adlandırılması konusunda henüz mutabakat olmasa da- yeni nesil savaşın karakteristiği Şekil 4'te gösterildiği üzere görselleştirilebilir.

Şekil 4. Yeni Nesil Savaşın Karakteristik Unsurları

Kaynak: Dedemen, 2016: 165.

Yeni nesil savaşın karakteristik özelliklerinin hepsini bünyesinde barındıran Rusya'nın yeni nesil savaşı da yazarlar için genellikle örnek olay ya da vaka analizlerinde seçilen olay olma özelliğini göstermektedir. Bu kapsamda çalışmanın bundan sonraki bölümünde Rus yeni nesil savaşının teorik çerçevesi, unsurları ve örnek olayları üzerine odaklanılacaktır.

2.3. Rus Yeni Nesil Savaşının Teorik Çerçevesi

2.3.1. Maskirovka Doktrini

Ruşça bir kelime olan "maskirovka", genellikle kamufraj olarak çevrilmekle beraber daha geniş olarak, düşmanı aldatmak, kafa karıştırmak ve düşmanın keşif araçlarının etkinliğini azaltmak veya ortadan kaldırmak için tasarlanmış toplam bir önlemler bütünüdür (Keating, 1981: 1). Daniel W. Krueger (1987: 125) ise, General Sverdlov'un maskirovka'ya ilişkin "bir şeyin ne olduğunu gizleyen ve ne olmadığını gösteren" şeklinde bir tanımlama getirdiğini ifade etmiştir. Maskirovka'nın kelime anlamını "gizlenen ya da maskelenen şey" olarak ifade eden John Koeller (2015: 123) ise, Rusların özellikle çağımızda, enformasyon savaşını kontrol edenin başarılı olacağını; onu kontrol edemeyenin ise savaşta başarısız olma ihtimalinin artacağını kavradıklarını vurgulamıştır. Genel olarak, kamufraj, yapılan ya da yapılacak operasyonların mümkün mertebe gizlenmesi ve aldatma ve hileye dayanan Rus stratejisinin "maskirovka" kavramında vücut bulduğu söylenebilir (Krueger, 1987: 3).

Maskirovka stratejisinin Sovyetler Birliği döneminin bir ürünü olduğu ve ilk örneklerinin bu dönemde verildiği konusunda bir görüş birliği bulunmaktadır (Beaumont, 1982; Keating, 1981;

Koeller, 2015; Krueger, 1987; Roberts, 2015). Ancak kabaca savaşta aldatma, hile ve gizlilik stratejisi olarak ifade edilebilecek bu yöntemler Rus devlet geleneğinde Sovyetler Birliği öncesi dönemde de görülebilir. Nitekim 1822-1895 yılları arasında yaşayan Ahmed Cevdet Paşa'nın Rus devleti ve yöneticileri ile ilgili söylediği şu sözler oldukça önem arz etmektedir (Kutay, 1968: 20-22):

Moskoflar bizim memleketimize bir fenalık yapmak kararını verdikleri zaman, en zalim fakat aynı nisbette başkalarının ele alamıyacakları mevzulara yapışır. Çünkü bu memleketin siyasileri, karda yürürler, fakat izlerini belli etmezler. İnkâr, iftira, isnad gibi beşerî redactlerin her çeşidi bu insanlara mahsustur. Moskof'un mütebellir kanaati yoktur. Fenalık yapmaya karar verdiği ânda, bu mezmûm fiil için nasıl kılık, kıyafet, tefekküre ihtiyaç var ise, derhal buna intibak eder. Zehrini akıtıp darbesini vurduktan sonra da, hiyaneti irtikâp edenlere karşı tehevvue iştirâk eder. Hattâ kendi ef'alinden dahi dâvacı olur. Ben, Bosna-Hersek'de teftiş devrine çıktığım zaman, Moskof maslahatgüzarı, Sırp çetecilerinden şikâyet ediyordu. Zaptiyelerimizin yakaladığı eşkıya reisinin üzerinde kendi imzası ile [maslahatgüzarın imzası] teşvik mektubu çıkmış idi. ... Bu memleket ile hududumuzu ve komşuluğumuzu ilga etmek mümkün olmadığına göre, istikbalde de başımıza gelecek olan hâdiselerde Rus devlet ve milletinin her türlü suikastından nefsimizi beri tutmanın mümkün olamayacağına bilelim...

Cevdet Paşa'nın da tespit ettiği üzere aldatma, inkâr etme, dezenformasyona başvurma ve tuzak ve yem kullanma gibi taktikler Rusya için yeni değildir. Çarlık dönemindeki Rusya, Sovyetler Birliği ve günümüzde de Putin dönemindeki Rusya benzer stratejileri geliştirerek kullanmaktadır. Rus devletinin adı ve rejimi değişse bile savaşa yönelik zihni düşüncesi değişmiş gözükmemektedir. Örneğin Koeller (2015: 124-125), "Sovyet sonrası dönemde Rusya'nın en etkili generali" olarak tanımladığı Valery Gerasimov'un geliştirdiği hibrit savaş doktrininin de Maskirovka düşüncesine dayandığını ve onsuz düşünülemeyeceğini ifade etmiştir. James Q. Roberts (2015: 1) da benzer şekilde kızıl ordunun İkinci Dünya Savaşı'nda başarılı bir şekilde uyguladığı Maskirovka stratejisinin, bugün Rus yeni nesil savaşının en önemli unsurlarından birini oluşturduğunu ifade etmiştir. Fakat Sovyetler Birliği zamanında uygulanan Maskirovka stratejisi ile Putin döneminde uygulanan Maskirovka arasında farklar bulunmaktadır. Bu farkların oluşmasındaki temel etken ise, savaş anlayışında yaşanan değişimden kaynaklanmaktadır. Nitekim Roberts (2015: 2), Sovyetler Birliği dönemindeki Maskirovka ile günümüzdeki Rusya'nın Maskirovka taktiklerinin ayrı tutulması gerektiğini ifade etmektedir. Bu kapsamda Sovyetler Birliği dönemindeki eski Maskirovka'nın amacının, kızıl orduyu muharebe alanında korumak ve onun başarı şansını arttırmak olduğunu ifade eden Roberts (2015: 2)'a göre, yeni Maskirovka'nın amacı ise, Rusya'nın yakın çevresinde etki alanını yeniden kurma olanağı sağlamak için uygun ortamın yaratılmasıdır.

Görüldüğü üzere, eski Maskirovka'da hâlihazırda muharebe alanında konuşlanmış olan askeri unsurları koruma amacı varken; yeni Maskirovka'da ise askeri birliklerin muharebe alanına dâhil edilmesi için uygun ve meşru bir zeminin oluşturulması amacı vardır ki bu da, hibrit savaş anlayışı ile birebir örtüşmektedir. Roberts (2015: 2), bu kapsamda yeni Maskirovka'nın temel amacını, Rusya'nın çıkarlarını gerçekleştirirken Batı'nın askeri yaptırımlarına ya da askeri unsurlarına

yakalanmamak için gizlilik, atfedilememe ve düşük görünürlük ilkelerini gerçekleştirmek olarak ifade etmektedir.

Ancak propaganda ve dezenformasyon operasyonları hasım devletin kamuoyunu hedef alacağı gibi, Rusya'nın kendi kamuoyuna karşı da kullanılmaktadır (Koeller, 2015: 127). Burada amaç, hem kendi halkının savaşma iradesini yüksek tutmak hem de düşman devletlerin Rus halkının irade ve azmini hedef alan operasyonlarını boşa çıkarmaya çalışmak olarak yorumlanabilir. Zira yeni nesil savaş anlayışında kamuoyunun irade ve azmi önem kazanmıştır.

Maskirovka doktrinde çeşitli unsurlar bulunmaktadır. Sürpriz unsuru ile rakibi hazırlıksız yakalamak, kamuflaj, aldatma amaçlı manevralar, gizlilik unsuru, tuzaklar ve sahte askeri birlikler ve son olarak aldatma amaçlı yapılan bilinçli dezenformasyon operasyonları bu unsurlar arasında gösterilmektedir (Keating, 1981: 11-12; Koeller, 2015: 124). Bir başka yazara göre ise, geleneksel maskirovka doktrinde kamuflaj, aldatma ve inkâr stratejilerine ek olarak sabotaj, casusluk, propaganda, psikolojik operasyonlar ve hedef hükümetin yıkılması ile hedef kamuoyunun iradesinin kırılması da amaçlanmaktadır (Roberts, 2015: 1). Roberts (2015: 2)'a göre, Sovyetler Birliği sonrası Rusya, 2008 yılındaki Gürcistan savaşında maskirovka stratejisini kullanmıştır. Bu savaşta maskirovka ile savaşa uygun zemin hazırlanmış ve Rus konvansiyonel güçleri saldırı safhasında devreye girmiştir.

2.3.2. Gerasimov Doktrini

Batılı kaynakların "Gerasimov Doktrini" olarak adlandırdıkları makale yukarıda da ifade edildiği üzere "Öngörülebilir Bulunmada Bilimin Önemi: Yeni Zorlukların Muharebe Operasyonlarını Sürdürmenin Yöntem ve Şekillerini Yeniden Düşünmeyi Gerektirmesi" başlıklı makalesidir. Bu makalede Batı'nın hibrit savaş olarak adlandırdığı yeni nesil savaş üzerine bir değerlendirme bulunmaktadır. Yazarının Rus Genelkurmay Başkanı olduğu göz önüne alındığında, makalenin önemi bir kat daha artmaktadır. Dolayısıyla bu bölümde Gerasimov'un makalesi detaylı bir şekilde incelenecektir.

Valery Gerasimov, 9 Kasım 2012'de Putin tarafından Genelkurmay Başkanlığı görevine atanmıştır (New appointments at Defence Ministry (09.11.2012), <http://en.kremlin.ru/events/president/news/16776>). Gerasimov İkinci Çeçen Savaşı'nda da Rus ordusuna hizmet etmiş ve Rusya Savunma Bakanı Sergei Shoigu tarafından "saçının köküne kadar asker" şeklinde nitelendirilmiştir (Profile: Russia's new military chief Valery Gerasimov, 09.11.2012, <http://www.bbc.com/news/world-europe-20270111>).

Gerasimov'un 2013 yılında Military Kurier Dergisi'nde yayınladığı makalesi genellikle Batılı uzmanlar tarafından "Gerasimov Doktrini" olarak adlandırılmaktadır. Bu makaleye bakıldığında,

Gerasimov'un ilk olarak Rusya'nın savaş olgusuna bakışının değişmesinin nedenleri üzerine odaklandığı ve yaşanan savaş tecrübelerinin ve diğer uluslararası krizlerin (Arap Baharı ve Renkli Devrimler vb.) Rusya'nın savaş algısında sorgulamalar yapmasına neden olduğu görülmektedir.

Yeni nesil savaşın karakteristiğine ilişkin ise Gerasimov, düzenli ordunun ikinci planda kalması, hedef ülkede bir ayrılıkçı unsur ile ortak hareket edilerek hedef ülkeye içeriden tehdit yaratmak ve herhangi bir şekilde gönderen ülke ile ilişki kurulamayacak şekilde özel askeri birliklerin hedef ülkeye sızdırılması gibi unsurlara dikkati çekmektedir. Gerasimov Doktrini üzerine bir yazarın analizinde kabaca beş nokta göze çarpmaktadır. Rus askeri tarihi uzmanı olan Mark Galeotti (2014)'nin incelemesinde şu noktalar önem arz etmektedir:

1) Gerasimov Arap Baharı olaylarını örnek göstermekle, Rusya'nın düşman devletleri doğrudan, açık ve geniş çaplı askeri müdahale yoluna gitmeden nasıl devirebileceğini ifade etmektedir.

2) Gerasimov'un savaşın değişen karakterine vurgu yaptığı bölümde, hem Rusya'nın askeri olmayan araçlara odaklanması gerektiğini hem de tüm çatışmaların siyasi hedeflere ulaşma noktasında bir araç olduğunu ifade etmektedir.

3) Rus ordusunun yeni nesil savaşa uygun ve doğru bir şekilde donatılması gerektiğini vurgulamaktadır.

4) Gerasimov asimetrik eylemlerin artışta olduğunu ve özel operasyon birliklerinin kullanımıyla ve hedef ülkedeki yerel muhaliflerin desteklenmesiyle hedef ülkenin tüm topraklarına yayılan bir cephe açıldığını belirtmektedir. Bu kapsamda, Rusya'nın içinde bu türden bir cephe açılmasını önlemeye yönelik ayaklanmaya karşı koyma (counter-insurgency) unsurunu öne çıkarmaktadır.

5) Gerasimov yeni nesil savaşta ordu ve istihbaratın oldukça yakın bir işbirliği içerisinde çalışma gereksinimini ifade etmiştir. Galeotti buna Ukrayna'yı örnek göstermektedir. Bunun yanında, Rus medya ve diplomatik kaynakları da Kiev'deki hükümeti gayri meşru göstermek için kesintisiz bir operasyon sürdürmüştür. Siber operasyonlar da Ukrayna'nın banka ve hükümet sitelerine yoğun saldırılar gerçekleştirmiştir. Dolayısıyla, ülkenin bütün kurum ve kaynakları eş zamanlı olarak işbirliği içerisinde hareket etmelidir. Gerasimov Doktrini üzerine bu tespitlerde bulunan Galeotti (2014)'ye göre, "Gerasimov'un da ifade ettiği üzere bu doğrusal olmayan savaşın esası, savaşın her yerde olduğudur."

Gerasimov Doktrini üzerine Charles K. Bartles'in analizine bakıldığında ise, daha detaylı incelemeler dikkati çekmektedir. Bartles (2016: 30) ilk olarak, Gerasimov'un makamının önemi üzerinde durmuş ve bu makamın Rus kuvvet yapısı üzerinde uzun vadeli düzenleme yapma yetkisi olduğundan ve GRU üzerinde günlük denetim yetkisi olduğundan bahsetmiştir. Daha sonra makale başlığında yer alan "öngörü" (foresight) kelimesinin üzerinde duran Bartles (2016: 31), bu kelimenin askeri terminolojide askeri meselelerdeki potansiyel değişiklikleri belirleme ve kavrama

süreci olarak tanımlandığını ve Rus askeri düşüncesinde öngörünün doğrudan askeri bilimle ilişkilendirildiğini ifade etmiştir. Her ne kadar Rus Genelkurmay Başkanı makalesinin başında “Arap Baharından Çıkarılan Dersler” başlığı altında bu olayları 21. yüzyılın tipik savaşı şeklinde ifade etse de (Gerasimov, 2016: 24), Rusya’nın tecrübelerinin Yugoslavya’nın parçalanma sürecinden beri süregeldiğini ifade eden Bartles (2016: 31-32)’a göre, Rusya NATO’nun kendi içişlerine müdahale etmesinden her zaman çekinmiştir. Makalede de görüleceği üzere, Gerasimov askeri ve askeri olmayan unsurların birlikte kullanımından bahsetmiştir. Fakat Bartles (2016: 34)’a göre temel farklılık, Batıların ekonomik yaptırımlar ve diplomatik bağların kesilmesi gibi askeri olmayan araçları savaşı önleme yöntemleri olarak görürken, Rusya’nın bu araçları savaş olarak görmesidir. Dolayısıyla Rusya, askeri olmayan yöntemleri de savaş aracı olarak kabul etmiştir. Sonuç olarak Bartles (2016: 37)’a göre Gerasimov, yeni bir Rus savaş şekli ya da bir askeri doktrin ortaya koymamakta; aksine kendi fikirleriyle yeni savaşın operasyonel çevresini izah etmeye çalışmaktadır.

Çoğu Batılı uzmanın “doktrin” olarak adlandırdığı bu makalenin bir doktrin olup olmadığı, Rusya’nın hibrit savaşını açıklayıp açıklamadığı konularında tartışma mevcuttur. Fakat resmi bir devlet yetkilisi- hem de Rusya Genelkurmay Başkanı gibi sıfatıyla- tarafından yazılması ve savaş olgusunun değiştiğine yönelik fikirleri içermesi nedeniyle oldukça önem arz etmektedir. Makalenin içeriğinde- uzmanların ister hibrit savaş isterse de Rusların doğrusal olmayan savaş şeklinde adlandırsınlar- yeni nesil savaş kavramıyla geleneksel savaştan farklılaştırılabilecek yeni bir savaş düşüncesini desteklediği görülmektedir. Bu kapsamda Gerasimov’un makalesinde yer verdiği Tablo 2, yeni nesil savaşın karakteristiğine yönelik önemli fikirler vermektedir.

2.3.3. 2014 Rus Askeri Doktrini

Rusya 1993 yılına kadar Sovyetler Birliği’nin 1987 tarihli askeri doktrinini kabul ettikten sonra 1993, 2000 ve 2010 yıllarında olmak üzere üç askeri doktrin belgesi kabul etmiştir (İsmayılov, 2015: 2). 26 Aralık 2014 tarihinde kabul edilen 2014 Rus Askeri Doktrini ise Rusya’nın son askeri doktrinidir. Bu doktrinde savaşın karakteristiğine ve doğasına ilişkin verilen görüşlerin resmi sıfatı olduğu için incelenmesi önem arz etmektedir.

Askeri doktrinde modern çatışmanın karakteristiği ve doğası başlıklı bölümde Rusya’nın yeni nesil savaşa ilişkin görüşlerinin ifade edildiği söylenebilir. Bu görüşler askeri doktrinde şu şekilde sıralanmıştır (Military Doctrine..., (29.06.2015), <https://rusemb.org.uk/press/2029>):

1) Askeri güce ek olarak, siyasal, ekonomik, enformasyonel ve diğer askeri olmayan önlemlerin birlikte kullanımı ve bunun yanında özel operasyon birliklerinin ve yerel halkın içinden çıkarılabilecek muhalif güçlerin yoğun bir şekilde kullanımı;

- 2) askeri teknoloji ve silah sistemlerinin, insansız hava araçlarının, hipersonic ve isabet gücü yüksek silahların ve bunların elektronik muharebe araçlarının yoğun kullanımı;
- 3) kara, deniz, uzay ve küresel enformasyon uzayında eş zamanlı olarak düşman devletin toprak bütünlüğü üzerinde etkide bulunma;
- 4) hızlı manevra kabiliyetine sahip askeri birliklerin ve yıkıcılık derecesi yüksek silahların kullanımı;
- 5) askeri operasyon yürütmeye hazırlanmak için gerekli zamanın daha düşük olması;
- 6) askeri birliklerin merkeziliğinin güçlü olması, silahların otomasyonu ve komuta kontrol mekanizmasının küresel ağ ile bağlanmış bilgisayar tabanlı hale gelmesi;
- 7) savaşan tarafların bulunduğu topraklarda kalıcı savaş bölgelerinin oluşturulması;
- 8) muharebelere düzensiz silahlı grupların ve özel askeri şirketlerin katılması;
- 9) asimetrik ve doğrusal olmayan yöntemlerin kullanımı;
- 10) dış aktörler tarafından sübvans edilen sosyal ve siyasal hareketlerin başlatılması.

Yukarıda sıralanan maddelerle uzmanların tasvir ettiği yeni nesil savaşın karakteristiği ve doğası oldukça benzerdir. Birinci maddeye bakıldığında, en basit ifadeyle, konvansiyonel güçlere ek olarak konvansiyonel olmayan yöntemlerin, özel askeri operasyonların ve buna ek olarak Gerasimov'un da makalesinde vurguladığı yerel muhalif hareketlerin (insurgency) modern çatışmanın karakteristiği olarak ifade edildiği görülmektedir. Şekil 3-4 ve Tablo 2 bu kapsamda örnek olarak gösterilebilir. İkinci ve üçüncü maddelerde ise, teknolojik gelişiminin savaşın doğasına etkisi yansıtılmaktadır. Sekizinci maddede hemen hemen tüm yazarların üzerinde durduğu özel askeri şirketlerin savaşta bir aktör olması hususu, doktrinde de kabul edilmiştir. Dokuzuncu maddede ifade edildiği gibi, daha önceki bölümlerde görüldüğü üzere savaşın asimetrik ve doğrusal olmayan bir karaktere büründüğü sonucuna doktrin belgesinde de yer verilmiştir. Ve son olarak, onuncu maddede renkli devrimler ve Arap Baharı gibi hareketlere dolaylı atıf yapılmaktadır. Doktrin üzerine yapılan bir analizde bu zamana kadar yayınlanan Rus askeri doktrinleri arasında ilk kez "iç askeri tehlikeler" başlıklı bir bölüm olduğundan bahsedilmektedir. "Manevi ve vatansever geleneklerin altını oymayı amaçlayan ve yerel halka karşı uygulanan enformasyon operasyonları" olarak ifade edilen ve yabancı ülkelerin istihbarat servislerinin ülkede sosyal huzursuzluk yaratarak karışıklık çıkartma girişimleri tehdit olarak algılanmıştır (Sinovetz ve Renz, 2015: 2).

Buradan hareketle Rusya'nın da savaşın karakterinde değişimler olduğu ve bu değişimlerin neler olduğu üzerine yazarların görüşleriyle paralel düşüncelere sahip olduğu anlaşılmaktadır. Bir sonraki bölümde Rus yeni nesil savaşının unsurları detaylı bir şekilde incelenecektir. Siber savaş, enformasyon operasyonları, gayri nizami unsurlar ve özel kuvvetler ve yerel muhalif hareketler Rus yeni nesil savaşının unsurları olarak incelenecektir.

2.4. Rusya'nın Yeni Nesil Savaşının Unsurları

Bu bölümün devamında Rus yeni nesil savaşının konvansiyonel olmayan unsurları ele alınacaktır. Bu unsurlar kapsamında siber savaşlar, enformasyon savaşları, ayaklanma ve özel kuvvetler ve özel askeri şirketler incelenecektir. Siber savaş genellikle enformasyon savaşı unsurunun bir parçası olarak kabul edilmekte ve bu unsurun içinde değerlendirilmektedir. Birçok ülkenin siber saldırı ve savunma kabiliyeti kazanması ve siber alanı muharebe alanının yeni bir cephesi olarak görmesi nedeniyle bu çalışmada siber savaş unsuru ayrı olarak ele alınacaktır.

2.4.1. Siber Savaş

Bilgisayar ve internet teknolojilerinin gelişmesi insanlık tarihindeki kilometre taşlarından biri olmuştur. Özellikle internet, başlangıçtaki amacı ve hedef kitlesini kısa sürede büyük ölçüde genişletmiştir. Önceleri sadece bilgisayarlarla ilişkili olan internet, teknolojik gelişmelerle beraber bilgisayar dışındaki cihazlara da bağlanabilme kabiliyetine erişerek "nesnelerin interneti" adıyla oldukça yaygın bir ağ haline gelmiş ve günlük yaşamımızı domine etmeye başlamıştır. Bu durum insan hayatını kolaylaştıran birçok olumlu gelişmeye sebep olmakla beraber, bir takım açıklıkların istismar edilmesiyle çok ciddi olumsuz neticelere de yol açabilmektedir. Üstelik sanal ortamdaki bu açıklıkların istismar edilmesi sonucu ortaya çıkacak hasar fiziki de olabilmektedir. Bıçakçı (2012: 209)'nın da ifade ettiği üzere, internetin yaşamımızı domine etmesi onu düşmana saldırılabilecek bir cephe ve düşmanın alt yapı sistemlerine zarar verilebilecek bir alan haline getirmiştir.

İnternet teknolojisinin devlet işlerinde kullanılması hem bazı hizmetlerin karşılanabilmesinde vazgeçilmez bir unsur olması hem de bürokratik işlemlerin yarattığı bazı olumsuzlukları giderebilmesi bakımından devletler tarafından da tercih edilmeye başlanmıştır. Sağlıktan ulaşıma, finanstan güvenliğe kadar birçok sektörde devletler işlemlerini internet tabanlı yapmaya başlamışlardır. İşte bu kritik alt yapılara internet üzerinden yapılacak saldırılar, yeni nesil savaşın bir unsuru haline gelmiştir. Gürcan (2012: 107)'a göre, cephe kavramı yeni nesil savaş için mekânsal bir olgu olmaktan çıkmış ve siber alanı da kapsayarak alanını genişletmiştir. Bu alanda icra edilecek siber saldırılar ise doğası gereği tespit edilmesinin zorluğu dolayısıyla hem barış hem de savaş dönemlerinde yaşanabilecektir.

Siber saldırı konusunda hemen hemen tüm akademisyenlerin kabul ettiği üzere 2007 yılında Estonya'nın maruz kaldığı saldırılar örnek olay olarak gösterilmektedir. Bu saldırıların akabinde siber saldırının ne kadar tehlikeli olabileceği anlaşılmış ve siber güvenlik üzerine daha fazla çalışma yapılmaya başlanmıştır. Hatta NATO, bu olaydan bir yıl sonra 2008 yılında Estonya'nın başkenti Talinn'de NATO Müşterek Siber Savunma Mükemmeliyet Merkezi'ni kurmuştur. Bu saldırıların failinin ise, kesin olarak isnat edilmese de, Rusya olduğu konusunda yaygın bir kanı

mevcuttur. Dolayısıyla Chivvis (2017: 3)'in de ifade ettiği üzere, Rusya'nın yeni nesil savaşının unsurlarından birini siber kabiliyetler oluşturmaktadır.

Siber savaşın tanımı araştırıldığında karşımıza genel geçer bir tanım çıkmamakta; üstelik uluslararası hukukta da bu konuda bir boşluk olduğu görülmektedir. Siber savaşa yönelik bir tanım şu şekildedir (Clarke ve Knake, 2011: 119):

Siber savaş bir devlet tarafından, bir devlet adına veya o devleti desteklemek üzere başka bir ülkenin bilgisayar veya bilişim ağlarına veri eklemek, değiştirmek ya da bozmak veya bilgisayarları, ağ üzerindeki cihazları ya da bilgisayar sisteminin kontrol ettiği nesnelere kesintiye uğratmak veya onlara hasar vermek amacıyla yetkisiz giriş yapılmasıdır.

Siber savaşa yönelik tanımların ortak noktası genellikle bilişim sistemlerinin zorla değiştirilmesi, tahrip edilmesi veya bu sistemlerden bilgi çalınması hususudur. Fakat bu saldırıların bir devlet tarafından yapılmaması ya da devletin desteklediği devlet olmayan bir aktör tarafından yapılması durumlarında savaş niteliği sorgulanmaya başlanmaktadır. Yeni nesil savaşlarda aktörün devlet tekeline çıkışı da siber savaş tanımlarındaki aktör konusunda göz önünde bulundurulmalıdır.

Devletler arasında siber alandaki faaliyetler üzerine bir anlaşma yoktur. Avrupa Konseyi'nin bünyesinde 2001 yılında imzalanan Siber Suçlar Sözleşmesi bu alanda sayılabilecek bir sözleşme olmakla beraber internet üzerindeki suçlara yönelik olup genellikle ulusal tedbirlere odaklanmakta, uluslararası alanda işbirliği taahhütleri ile sınırlı kalmakta ve siber savaş tanımı yapmamaktadır. Siber alandaki faaliyetlerden hangilerinin savaş kapsamına girdiği, hangilerinin devletlerin egemenlik alanını ilgilendirdiği konuları bir anlaşma ile belirlenmediği için saldırıların cezai yaptırımını belirlelenememektedir. Ancak akademiye bu sorunun çözümüne yönelik bir siber anlaşma taslağı çalışması mevcuttur. Rex Hughes (2010) çalışmasında hem uluslararası hukuku siber savaşa eklemeyebilme konusundaki tartışmalara yer vermiş hem de çok taraflı bir siber anlaşma için bir takım prensipler önermiştir. Fakat Peter W. Singer ve Allan Friedman (2014: 251) aynı metnin yazarı Rex Hughes'un, özellikle siber kabiliyetleri gelişmiş devletlerin bir siber anlaşmaya ulaşmak adına çok fazla gayret göstermeyecekleri konusundaki sözlerine de yer vermişler ve bunun nedeni olarak da gelişmiş devletlerin bir anlaşma ile kendilerini sınırlandırmak istememelerini belirtmişlerdir.

Richard A. Clarke ve Robert K. Knake (2011: 125) de, Rusya'nın siber alanda başarılı operasyonlar yürüttüğünü belirterek, kendilerini uluslararası hukukla bağlayabilecek hiçbir anlaşmayı imzalamadıklarını ifade etmişlerdir. Yine Hughes (2010: 532) da, Rusya'nın siber alanda faaliyet gösteren bilgisayar uzmanlarını internet suçluları gibi değil, vatanseverler olarak gördüğünü ifade etmiştir.

Rusya'nın giderek gelişen bir siber orduya sahip olduğunu ifade eden Chivvis (2017: 3) bu kabiliyetiyle kendi ötesindeki sınırlarda siyasal hedeflerini gerçekleştirme peşinde olduğunu vurgulamıştır. Yeni nesil savaş mantığına uygun bir şekilde Rusya'nın siber kabiliyeti bazı yazarlar tarafından bir kuvvet çarpanı olarak ifade edilmiştir. Askeri anlamda kuvvet çarpanı kavramını "diğer savaş kuvvetlerine eklendiğinde o kuvvetin savaş potansiyelini önemli ölçüde arttıran bir silah ya da taktik" olarak tanımlayan Kevin Coleman (2008), Rusya'nın siber stratejisinin düşmanlarının enformasyon altyapısını kesintiye uğratmak, finansal pazarlara zarar vererek maddi hasarlara yol açmak, düşmanın kritik altyapı sistemlerinin yanında askeri ve sivil iletişim kabiliyetlerine de zarar vermek gibi amaçları olduğunu vurgulamıştır. Arquilla ve Ronfeldt (1993: 30) ise, siber kabiliyetler yoluyla özellikle güç dengesinin olmadığı durumlarda "bilgi dengesi"nin bir tarafın lehine çevrilmesinin amaçlandığını ifade etmişler ve siber kabiliyetleri 21. yüzyılın "blitzkrieg" etkisi olarak değerlendirmişlerdir.

Rusya 2010 Askeri Doktrini ile beraber siber alanı bir savaş cephesi olarak görmüş ve siber kavramına doktrinde yer vermiştir. Ayrıca bu doktrinden sonra, ordusu içerisinde siber birlikleri de kurmaya başlamıştır. Soğuk Savaş dönemindekine benzer bir şekilde, ABD ve Rusya 2013 yılında aldıkları bir kararla siber alanda ortaya çıkabilecek krizleri önleme mekanizması olarak bir "kırmızı hat" benzeri yöntem de geliştirmişlerdir (Cirlig, 2014: 5).

Ayrıca siber savaş konusunda Ruslar ve Batılıların bakış açılarının farklı olduğunu ifade eden yazarlar da bulunmaktadır. Örneğin, Medvedev (2015: 47), Rus akademisyenler ve askeri uzmanların siber operasyonların uygulanması konusunda Rusya'yı bir saldırgan olarak değil, kendini küresel siber saldırılara karşı koruyan bir savunmasız devlet olarak yorumladıklarını ifade etmiştir. Dolayısıyla Rusya, siber kabiliyetlerini geleneksel askeri unsurlarına eklemeyerek kullanma konusunda yakın gelecekte daha fazla adım atabilecektir.

2.4.2. Enformasyon Savaşı

Yeni nesil savaşın karakteristik özelliklerinden bahsedilirken hedef halkın savaşma azim ve iradesinin kontrol edilmesinin önemli olduğu vurgulanmıştır. Bu noktada kitlelerin algılarını kontrol etmek önem kazanmıştır. Bunu yapmak için de enformasyon operasyonlarını uygulamak ve düşmanın bu operasyonlarını bertaraf etmek gerekmektedir.

Enformasyon savaşı konusunu siber operasyonları da kapsayan geniş bir yelpazede ele alan yazarlar bulunmaktadır. Örneğin, Martin C. Libicki (1995: 7) çalışmasında enformasyon savaşının yedi unsurdan oluştuğunu ifade etmiş ve bu unsurları komuta kontrol savaşı, istihbarat merkezli savaş, elektronik savaş, psikolojik operasyonlar, internet korsanlarının savaşı, elektronik bilgi savaşı ve siber savaş şeklinde sıralamıştır. Bu çalışmada ise enformasyon savaşı kapsamında dezenformasyon faaliyetleri ve psikolojik operasyonlar ele alınacaktır.

Rusça ‘‘dezinformatsia’’ kelimesinin karşılığı olan dezenformasyon kavramı için Haines (2015) ‘‘kasıtlı olarak kimliğini gizleyen bir uygulayıcı tarafından aldatmaya yönelik mesajlar’’ tanımını uygun görmüştür. Dezenformasyon kavramı 1952 tarihli Büyük Sovyet Ansiklopedisi’nde ise ‘‘kamuoyunu yanıltmak amacıyla yanlış haberlerin gazete, radyo ve benzeri araçlarla yayılması’’ şeklinde tanımlanmıştır (Grandin, 1995’ten aktaran Aşkın, 2015: 18).

Finlandiya üzerine Rusya’nın enformasyon operasyonlarını değerlendirdiği çalışmasında Jessica Aro (2016: 122)’ya göre enformasyon savaşı ise, politik amaçları gerçekleştirmek için hedef devletin görüşlerini, tutum ve eylemlerini etkileyen, bir devlet tarafından yönetilen, stratejik bir bilgi ve psikolojik operasyonlar dizisidir. Aro aynı zamanda bu operasyonların Rusya’da Putin yönetimine muhalif olanlara karşı da yürütüldüğünü ifade etmektedir. Siyasal muhalifleri halk nezdinde küçük düşürmek ve onların güvenilirliklerini zedelemek de bu operasyonlardaki önemli amaçlardan biri olarak değerlendirilebilir.

Sergei Komov ve diğerleri (2007: 37)’ne göre, enformasyon operasyonları günümüzde gücün en yıkıcı türlerinden birini ihtiva etmekte ve bu operasyonlar hasım devletin temel askeri, idari ve sınaî kurumlarını, kritik altyapı sistemlerini, askeri ve siyasal otoritelerini ve sivil halkını enformasyon ve iletişim teknolojilerini kullanarak yıpratmayı amaçlamaktadır. NATO Stratejik İletişim Mükemmeliyet Merkezi’nin yayımladığı bir rapora göre enformasyon savaşındaki üç ana amaç, savaş bölgesinin yerli nüfusunun desteğinin alınması, saldıran tarafların kendi nüfuslarının desteğinin alınması ve son olarak uluslararası toplumun desteğinin alınması şeklinde sıralanmıştır (Spurds vd., 2015: 7). Burada sıralanan amaçlar da yeni nesil savaşlardaki düşmanın savaşma azim ve iradesinin hedef alınması konusunda enformasyon operasyonlarının büyük önem taşıdığını göstermektedir.

Bu nedenle Rusya’nın enformasyon operasyonlarına büyük önem verdiği görülmektedir. Üstelik Rusya’nın enformasyon operasyonları tecrübesi yeni değildir. Daha önce de değinildiği üzere Sovyetler Birliği döneminde ‘‘maskirovka doktrini’’ ve ‘‘aktif önlemler’’ politikaları kapsamında benzer amaçlarla bu operasyonlar üzerinde durulmuştur. Günümüzde ise Rusya bu kabiliyetlerini 21. yüzyılın aparatları ile uyarlayarak geleneksel askeri unsurlarının yanı sıra uygulamaktadır.

Sovyetler Birliği’nin 1922 yılındaki kuruluşundan bir yıl gibi kısa bir süre sonra aynı zamanda ülkenin ilk istihbarat servisini de kuran Feliks Dzerzhinskii tarafından polis müdürlüğü içerisinde özel dezenformasyon ofisi kurulmuştur (Haines, 2015). Daha sonra bu birim 1959 yılında ayrı bir kurumsal kimliğe sokularak KGB istihbarat teşkilatı bünyesi içerisinde ‘‘Aktif Önlemler Departmanı’’ adı altında ya da ‘‘D Departmanı’’ kod adıyla doğrudan Komünist Parti Merkez Komitesi emrinde kara propaganda ve dezenformasyon faaliyetlerini yürütmüştür (Huyn, 1984’ten aktaran Haines, 2015).

Günümüzde ise Rusya, aktif önlemler politikalarından vazgeçmemekte, bu kabiliyetlerini geleneksel askeri unsurlarına da ekleyerek yeni nesil savaş formunda uygulamaya ve bu alanlarda kendini geliştirmeye devam etmektedir. Örneğin Gerasimov (2016: 27)'a göre, enformasyon alanı düşmanın savaşa potansiyelini kırma noktasında oldukça geniş asimetrik olasılıklar yaratmaktadır. "Russia Today" ve "Sputnik News" gibi yayıncı kuruluşlarının Rusya'nın enformasyon operasyonlarının iki önemli aracı olduğunu ifade eden Chivvis (2017: 3)'e göre, Rusya aynı zamanda kendi politikalarını destekleyecek televizyon programları yayınlamakta, Avrupa merkezli düşünce kuruluşlarını sübvans ederek kendi çıkarlarına uygun akademik yayınlar yapmalarını sağlamakta, dezenformasyon faaliyetlerine yönelik çok büyük miktarlarda internet trolü istihdam etmekte ve yalan haber üretmektedir.

"Troll" kelimesi "internet üzerinden kasti olarak saldırgan ya da provokatif gönderiler yapan kişi" şeklinde Oxford İngilizce sözlüğünde tanımlanmaktadır (Troll, (t.y.), <https://en.oxforddictionaries.com/definition/troll>). Rusya'nın istihdam ettiği trollerden biri olan Lyudmila Savchuk'un çalıştığı yerden ayrılması ile Rusya'da böyle bir "trol fabrikası" olduğu ortaya çıkmıştır. Burada iki ay çalışan Rus gazeteci Savchuk ayrıldıktan sonra bu fabrikayı ifşa ederek, burada aylık maaş karşılığında sosyal medya mecralarında ve internet sitelerinin yorum bölümlerinde tamamen Rus yanlısı politikaları övmek amaçlı yazı ve görseller yayımlandığını belirtmiştir (Parfitt, 2015; Walton, 2017; Woman who sued..., 2015, <https://www.theguardian.com/world/2015/aug/18/woman-who-sued-pro-putin-russian-troll-factory-gets-one-rouble-in-damages>). Spuds ve diğerleri (2015: 39)'nin yapmış olduğu çalışmaya göre, Rus yanlısı trollerin en fazla yoğunlaştığı konular Ukrayna'daki olaylar, Rus ambargoları ve Rusya'ya yönelik yaptırımlar olmuştur.

Rusya kendi propagandasını yapmak için milyonlarca insanın kullandığı sosyal medya hesaplarında da aktiftir. Örneğin Twitter, bu tezin yazıldığı sıralarda Rus kaynaklarla bağlantılı olduğu anlaşılan yaklaşık 200 hesabı ortaya çıkarmıştır. Bu hesapların yanı sıra, Russia Today tarafından bir miktar reklamın da Twitter'da yayınlanmak üzere satın alındığı ortaya çıkmıştır. Twitter yetkilileri ise bunun üzerine reklam politikalarında radikal değişiklikler yapma kararı almıştır. Rusya'nın Twitter ve Facebook gibi sosyal medya mecralarını 2016 ABD Başkanlık seçimlerini etkilemek için de kullanıldığı konusunda ciddi iddialar ileri sürülmektedir (Wagner, 2017).

Rusya için dezenformasyon operasyonlarıyla hedef ülkedeki halkın hükümetine olan güvenini sarsmaya çalışmaktadır. Bunun örneklerinden birini Rus yanlısı siber haktivist bir grup olan "CyberBerkut"un faaliyetleri oluşturmaktadır. Öte yandan bu örnek, dezenformasyon faaliyetleri için ve genel olarak da enformasyon savaşı için siber unsurların kullanılabileceğini göstermektedir. 2015 yılında CyberBerkut'un yayımladığı belgelerde Ukrayna hükümet yetkilileri ile Suriye hükümet yetkilileri arasında Ukrayna'nın güvenliği için gönderilen gemilerin kişisel gelir

için Esad rejimine satıldığını gösteren sözde belge ve yazışmaları ortaya çıkarmıştır. Bu belgelerle bu grubun amacı Ukraynalılara, hükümetlerinin yozlaşmış olduğunu ve Doğu Ukrayna'da savaşımlara ihanet ettiğini söylemek olmuştur (Haines, 2015). Bir diğere örnek ise, 26 Ekim 2014 tarihinde Ukrayna seçimlerinden hemen önce hackerların Kiev'deki elektronik ilan panolarına Ukrayna askerlerinin Doğu Ukrayna'daki çatışmalarda sivilleri öldürdüğünü gösteren resimler yerleştirmeleri olmuştur (Spurds vd., 2015: 7). Fakat daha sonra resimlerin Rus - Çeçen Savaşı'ndan alındığı ortaya çıkmıştır (Schreck, 2014). Bununla halkın hükümete ve orduya olan güvenlerinin sarsılması amaçlanmıştır.

Özellikle eski Sovyet ülkelerine yönelik Rusya'nın enformasyon operasyonları yürüttüğü bilinmektedir. Bu ülkelerde bu operasyonlara karşı nasıl mücadele edilebileceği konusunda çeşitli çalışmalar ve farkındalık yaratmaya yönelik çabalar başlamıştır. Bu kapsamda Finlandiya'ya yönelik enformasyon operasyonları için Aro (2016)'nın ve Letonya, Polonya ve Ukrayna'ya yönelik operasyonlar için ise Spurds ve diğere (2015)'nin çalışmaları önem arz etmektedir. Yine Ukrayna'da "Stop Fake" (Yalan Haberi Durdur) projesi ve Twitter'da faaliyet gösteren "@EUvsDisinfo" hesabı dezenformasyona karşı mücadele etmekte ve farkındalık yaratmaya çalışmaktadırlar.

2.4.3. Ayaklanma Unsuru

Gerasimov'un makalesinde Arap Baharı ve Renkli Devrimler gibi olayların devlet üzerinde geleneksel askeri saldırılardan daha yıkıcı sonuçlar doğurabileceği vurgulanmıştır. Yine Gerasimov (2016: 24), başarılı ve güçlü görünen bir devletin bile aylar ve hatta günler içerisinde şiddetli bir silahlı çatışma alanına dönüşebileceğini, dış müdahalelere açık hale gelebileceğini ve iç savaş ve kaos ortamına batabileceğini vurgulamıştır. Yeni nesil savaşlarda hasım devlet içerisindeki muhalif kesimi desteklemek ve devleti kendi içerisinde çıkarılan bir düşmanla karşı karşıya bırakmak ve daha sonra da bu muhalif grubu uluslararası meşru zemine taşıyıp (kendi kaderini tayin ve azınlık hakları gibi) hamiliğini üstlenmek önemli bir strateji haline gelmiştir. Özellikle hedef devlet içerisinde etnik ya da dini bir azınlık bulunmaktaysa, güçlü devletler bu azınlıkların haklarını savunma adı altında hedef devletin iç işlerine müdahale etme girişimlerinde bulunabilirler. Son dönemde Ukrayna krizinde görüldüğü üzere Kırım'ın ilhakında ve Ukrayna'nın doğu bölgelerinde ayrılıkçı hareketlerin ortaya çıkması ve Rusya'nın bu hareketleri desteklemesi örnek olay niteliği taşımaktadır.

David Galula (2016: 576) siyasal rejimlerin güçlü ve zayıf yanlarını araştırdığı çalışmasında, siyasal rejim üzerinde ulusal bir uzlaşma olup olmamasının o ülkenin herhangi bir ayaklanmaya karşı dirençli olup olmaması ile doğrudan ilişkili olduğu sonucunu tespit etmiştir. Bu bağlamda bir hükümete yönelik ulusal bir uzlaşma varsa ve o hükümetin meşru olduğu düşünülüyorsa, bu durumun o hükümetin gücünü arttırdığı tespitinde bulunmuştur. Dolayısıyla hedef ülkenin hükümetine

yönelik halkın güveninin kırılması, hedef ülkede muhalif gruplar oluşturulması ve bu grupların desteklenmesi yeni nesil savaşlardaki ayaklanma unsurunun önemini ifade etmektedir. Devletler bu grupları vekil (Proxy) güçler olarak sübvansede edebilmektedir. Bu nedenle “vekâlet savaşları” olgusu özellikle 21. yüzyılın çatışma ortamında tartışılmaya başlanmıştır. Suriye’deki iç savaş ve Ukrayna’nın doğusu Donbass’ta yaşanan çatışmalar vekâlet savaşlarına örnek olarak gösterilebilir.

Ayaklanma kavramını David L. Buffaloe (2006: 18) şu şekilde açıklamaktadır: “Temelinde ayaklanma, devrimci bir savaştır. ... Fakat önemli olan, bir teröristin aksine ayaklanmacı tamamıyla nüfusa bel bağlamakta ve nüfusun desteğinin kazanılması hem ayaklanmacı hem de onunla mücadele eden taraf için temel amaç konumundadır.” Benzer şekilde Galula (2016: 583-584) da, ayaklanmaya karşı mücadelede nüfusun desteğinin olmazsa olmaz ilk kural olduğunu ve ikinci kuralın ise nüfusun sadece bu mücadeleyi onaylama anlamındaki soyut desteğinin değil, mücadele sahasındaki aktif somut desteğinin de sağlanması gerektiğini ifade etmiştir.

Hammes (2005: 197) çalışmasında ayaklanma kavramını gerilla savaşı ile özdeşleştirerek ele almış ve bu kapsamda Mao Tse-tung’un ayaklanma kavramının öncülerinden olduğunu ileri sürmüştür. Gerilla taktiklerini kullanarak herhangi bir devlete karşı mücadele etmenin özellikle üçüncü nesil savaşı uygulayan devletlere karşı başarılı sonuçlar doğurduğunu ifade eden Hammes (2005: 189-190), buna örnek olarak ABD’nin Vietnam, Lübnan ve Somali’de, Fransa’nın Vietnam ve Cezayir’de ve Sovyetler Birliği’nin Afganistan’da aldıkları yenilgileri vermiştir.

Yeni nesil savaşın yürütülmesinde ayaklanma unsuru kapsamında terörizm de önemli bir role sahiptir. Özellikle hedef devletteki muhalif grubun bağımsızlık amacıyla terörü uygulaması ve devletlerin buna destek vermesi de mümkündür. Devletler de terörizmi hedef ülkede ayaklanma çıkartmak veya hedef halkı baskı altına almak ve korkutmak için kullanabilmektedir. Yine Kırım örneğine bakıldığında, Kırım’daki Ukrayna yanlı nüfusu bastırmak ve onların protestolar düzenlemelerini önlemek için adam kaçırap öldürme gibi yollarla halk terörize edilmiştir (Erol ve Oğuz, 2015: 271-272).

Galeotti (2015: 161)’ye göre, Rusya yerel halkın desteğinin yanı sıra organize suç çeteleri, savaş lordları, fırsatçılar ve Rusya yanlıları ve vekillerinin de desteğiyle Ukrayna krizi sırasında bir ayaklanma başlatabilmiştir. Bunun yanı sıra “küçük yeşil adamlar” (little green men) olarak adlandırılan rütbesi sökülmiş, herhangi bir şekilde Rusya ile bağdaştırılmayacak özel askeri kuvvetler de bu doğrultuda kullanılmıştır. Bir sonraki bölümde özel operasyon birliklerinin ve ticari amaçla faaliyetlerde bulunan özel askeri şirketlerin yeni nesil savaş içerisindeki payı ele alınacaktır.

2.4.4. Özel Operasyon Birlikleri ve Askeri Şirketler Unsuru

Özellikle ayaklanma unsuru kapsamında bahsedilen, hedef ülkede muhalif bir grup oluşturma ya da mevcut bir muhalif grubu destekleme kapsamında özel operasyon birliklerine ihtiyaç duyulmaktadır. İyi eğitilmiş ve son derece profesyonel olan özel operasyon birlikleri son teknoloji ürünü donanımları ve silahlarıyla birlikte zırhlı ve ağır konvansiyonel birliklere kıyasla daha hızlı hareket edebilen, hedefleri daha keskin vurabilen birlikler olarak değerlendirilmektedir (Galeotti, 2017: 45).

Rusya'ya bağlı, eğitilmiş ve oldukça profesyonel özel operasyon birliklerinin Kırım'ın ilhakı sırasında kullanılması, rütbelilerinin sökük olmasından dolayı Rusya'ya herhangi bir şekilde ithaf edilememiş ve Rusya da, bu unsurların yerel halkın meşru müdafaa güçleri olduğunu ve kendisiyle bir bağı olmadığını ileri sürmüştür (Erol ve Oğuz, 2015: 271). Fakat Kırım'ın ilhakı sürecinde gündeme gelen "küçük yeşil adamlar" ya da Rusların tabiriyle "kibar insanlar"ın Rusya'nın Karadeniz filosu ve aynı zamanda Spetsnaz ve Hava Saldırı Birlikleri mensubu özel operasyon birlikleri olduğu ileri sürülmektedir (Galeotti, 2017: 46). Ayrıca Rusya'nın 17,000 civarında Spetsnaz askerine sahip olduğu ve 2012 yılında Özel Operasyon Komutanlığı'nı kurduğu da bilinmektedir (Galeotti, 2017: 54).

Devletlerin çatışma sahasına konvansiyonel birliklerini göndermesi hem belirli hukuki şartları devreye sokmakta hem de yüksek maliyetli ve kolay hedef alınabilir olmaktadır. Bu nedenle devletler ulusal çıkarlarını ve politikalarını gerçekleştirmek için özel operasyon birliklerini diğer konvansiyonel olmayan unsurlarla beraber kullanma konusunda daha yatkın olacaklardır.

Bu noktada özel askeri şirketlerin rolü de tartışılmaya başlanmıştır. Özel askeri şirketlerin kökeni oldukça eskiye götürülebilir (Yalçınkaya, 2006: 252). Ancak bu şirketlerin Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber arz-talep ilişkisi içindeki bir pazar olarak ortaya çıktığı genellikle kabul edilmektedir (Schreier ve Caparini, 2005; Singer, 2004; Shearer, 1998; Yalçınkaya, 2006). Antik Çin zamanından bu yana zaman zaman devletler paralı askerleri tercih etmişler; fakat özellikle Soğuk Savaş döneminin sona ermesiyle beraber hem devletlerin politik kaygılarla istikrarsız bölgelere kendi askerlerini göndermek istememesi hem de ekonomik nedenlerden dolayı özel askeri şirketler gündeme gelmiştir (Shearer, 1998: 69-70).

Singer (2004: 2) bu şirketlerin ortaya çıkışını üç olayın kesişimine bağlamakta ve bu olayları Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle beraber güvenlik piyasasında meydana gelen boşluk, savaşın doğasında meydana gelen dönüşüm ve özelleştirme dalgasının yükselmesi şeklinde sıralamaktadır. Yalçınkaya ve Türkeş (2008: 77)'e göre özel askeri şirketlerden ilki sayılabilecek olanı "Executive Outcomes" adlı şirkettir. Günümüzde en bilinenlerinden biri ise ABD menşeli "Blackwater" şirkettir. Bu şirketin dört üyesi 2007 yılında Irak'ta sivilleri öldürdüğü gerekçesiyle mahkemeye

de çıkarılmıştır (Apuzzo, 2015) ki bu durum da özellikle Irak gibi istikrarsız ve zayıf devletlerdeki çatışma sahalarında bu şirketlerin faaliyet gösterdiklerini ortaya koymaktadır. Turcan ve Ozpinar (2009: 144), özellikle ABD'nin özel askeri şirketlerin hem bir müşterisi hem de tedarikçisi olduğunu belirtmekte ve ABD'nin rolünün bu kapsamda gelecek yıllarda artacağı öngörüsünde de bulunmaktadırlar.

Yukarıda sıralanan unsurlar, yeni nesil savaşın konvansiyonel olmayan unsurları olarak kabul edilmektedir. Bu unsurlar konvansiyonel askeri birliklere bir "kuvvet çarpanı" etkisi yaratacak şekilde eklenmektedir. Bu unsurların hepsinin de ortak özelliği, gizli bir şekilde uygulanabilmesi ve bu şekilde uygulandığında da uygulayan devlete isnat edilememesidir. Bu özelliği ile özellikle günümüzde devletlerin, uluslararası hukukun hükümlerinden sıyrılmasını kolaylaştırmaktadır. Öte yandan konvansiyonel askeri unsurların kullanımına göre maliyetlerinin daha ucuz olduğu da söylenebilir.

Çalışmanın ikinci bölümü, birinci araştırma sorusunda cevaplanmaya çalışılan günümüz savaşlarının karakteristiğinin belirlenmesi amacına yönelik oluşturulmuştur. Bu noktada sekiz temel başlık belirlenmiş ve bu başlıklara yeni nesil savaş yazınında yazarların verdikleri cevaplar ele alınmıştır. Bu başlıklar savaşların amaçlarındaki, aktörlerindeki, hedef kitlesindeki, cephesindeki, yöntem ve stratejilerindeki, ekonomisindeki, silahlarındaki ve son olarak başlama ve bitiş süreçlerindeki değişimi sorgulamıştır. Bu sekiz soruya verilen cevaplar yine aynı bölümde Rusya'nın yeni nesil savaş düşüncesini benimseyip benimsemediği şeklindeki ikinci araştırma sorusunun cevaplanması noktasında önem arz etmektedir. Bu noktada Rus Genelkurmay Başkanı Valery Gerasimov'un makalesinde ve 2014 Rus Askeri Doktrininde günümüz savaşlarına ilişkin çizilen çerçeve ile yeni nesil savaşında yazarların çizdikleri çerçevenin birbirine oldukça yakın olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Dolayısıyla bu bölüm Rusya'nın teorik anlamda yeni nesil savaş düşüncesini benimseme sürecini anlamaya katkıda bulunmuştur.

Öte yandan ikinci bölümde yeni nesil savaşın geleneksel olmayan unsurlarından siber savaş, enformasyon savaşı, ayaklanma unsuru ve özel operasyon birlikleri ve özel askeri şirketler unsurları ele alınmıştır. Bir sonraki bölümde ele alınacak olan vaka analizlerinde bu unsurların kullanımı konusunda bu bölümün bir temel hazırladığı düşünülmektedir. Üçüncü bölümde Rusya'nın konvansiyonel askeri unsurları ile bu unsurları nasıl organize bir şekilde kullandığı örnek olaylar üzerinden ele alınacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. YENİ NESİL SAVAŞIN RUSYA'NIN ÖRNEK OLAYLARI İLE İNCELENMESİ

Bu bölümde, ikinci bölümde karakteristik özellikleri ve konvansiyonel olmayan unsurları açıklanan yeni nesil savaş olgusunun Rusya tarafından nasıl uygulandığı incelenecektir. Bu amaçla üç örnek olay seçilmiştir. Bunlardan birincisi, Rusya'nın konvansiyonel unsurları ağırlıklı kullanarak yürüttüğü ve zafer ilan ettiği 2008 Rus - Gürcü savaşıdır. Bu zafer ilanına rağmen, konvansiyonel ağırlıklı ordunun ve genel olarak Rus ordusunun zafiyetleri tespit edilmiş ve savaşın ardından Rusya ordusunu yeni nesil savaş düşüncesi doğrultusunda reforme etmek için bazı kararlar almıştır. Birinci örnek olayın Rusya için önemi, üçüncü nesil savaştan dördüncü nesil savaşa yönelik bir geçişi temsil etmesindedir.

İkinci örnek olay, çoğu akademisyen tarafından tam bir yeni nesil savaş örneği olarak kabul edilen 2014 Rusya - Ukrayna krizi kapsamında gelişen Kırım'ın ilhakı ve Donbas bölgesindeki çatışmalardır. Kırım'ın ilhakı konvansiyonel unsurların ağırlıklı olarak kullanıldığı bir savaş ile olmamış; birçok akademisyenin kabul ettiği üzere tam bir yeni nesil savaş ya da hibrit savaş laboratuvarı olmuştur. Bu nedenle ikinci örnek olay, ikinci bölümde ifade edilen yeni nesil savaş olgusunun tam bir pratiği olarak değerlendirilecektir.

Üçüncü örnek olay ise, Rusya'nın Suriye'deki operasyonlarını ele almaktadır. Rusya, Suriye'de 2015 yılından bu yana konvansiyonel unsurlarının da dâhil olduğu bir operasyon yürütmektedir. Fakat üçüncü örnek olayı önceki iki örnek olaydan farklı kılan, bu örnek olayda Rusya'nın karşısında aktör olarak bir devletin olmamasıdır. Yeni nesil savaşlarda değişen bir aktör algısı olduğu göz önüne alınarak, asimetrik nitelikte bir yeni nesil savaşın Suriye coğrafyasında sürdürüldüğü gözlemlenmektedir. Bu örnek olayın önemi de bir devlet olan Rusya'nın devlet olmayan bir aktörle ulusal çıkarlarını ya da dış politika hedeflerini sağlamak üzere mücadele ederken yeni nesil savaşın unsurlarını nasıl icra ettiğini anlamaya yardımcı olmasıdır. Bu nedenle son örnek olayda Rusya'nın Suriye operasyonlarını yeni nesil savaş olgusuna uygun bir şekilde nasıl uyguladığı incelenecektir.

3.1. Rusya - Gürcistan (2008) Savaşı: Rus Yeni Nesil Savaş Düşüncesinin Gelişimi ve Reform

3.1.1. Savaşa Kadar İlişkilerin Geçmişi

Rusya ile Gürcistan arasındaki savaşın nedenini anlama ve bu savaşa kadar olan ilişkilerin açıklanması noktasında en açıklayıcı kavramın Rusya'nın yakın çevre politikası olduğu ifade edilebilir. Sovyetler Birliği'nin çöküşü sonrasında Doğu Avrupa'da, Kafkasya'da, Orta Asya'da ve Baltık bölgesinde yeni devletler bağımsızlıklarını kazanmıştır. Fakat bu devletler Rusya tarafından devletin ulusal bekası için oldukça önemli görülmüştür. Bu nedenle Rusya için, bağımsızlığını kazanan bu devletleri kendi etki alanında tutmak öncelikli bir dış politika hedefi olmuş ve bu devletleri yakın çevresi olarak kabul etmiştir. Rusya bu devletlerde yaşanan renkli devrimler ve dış müdahaleler gibi olaylara tepki göstermiş, bu olayları Batılı devletlerin kendisini çevreleme politikası olarak okumuş ve görece güçlü olduğu zamanlarda da -Gürcistan ve Ukrayna örneklerinde görüldüğü gibi- askeri müdahalelerle reaksiyon göstermiştir. Gürcistan örneğinde Mihail Saakaşvili'nin ülkesini Batılı kurumlara yaklaştırma çabası Rusya'nın askeri müdahalesinin temel dürtülerinden biri olmuştur (Galeotti, 2017: 21; Mankoff, 2014: 66).

2008 yazındaki Rus - Gürcü savaşına giden yolda iki ülkenin ilişkileri yine çatışmalarla ve sorunlarla geçmiştir. Bu sorunların temelinde ise Gürcistan'ın içindeki Acara, Abhazya ve Güney Osetya'dan oluşan etnik ayrılıkçı bölgeler bulunmaktadır. Nitekim Bowker (2011: 199-200) 2008 savaşının nedenlerini ayrı ayrı Rus ve Gürcü tarafların gözünden değerlendirdiği çalışmasında Gürcistan içindeki ayrılıkçı bölgelerin taleplerinin iç çatışmalara yol açmasını ve Rusya'nın da yakın çevre politikası kapsamında Gürcistan'ı etki alanında tutmak için bu ayrılıkçı unsurları desteklemesini savaşın en önemli nedenlerinden biri olarak görmektedir.

Esasen bağımsızlığından bile önce Gürcistan ve diğer Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri içerisinde bu etnik azınlıkların bulunması ve böylece bu ülkelerde birer donmuş çatışma bölgeleri (frozen conflict) oluşturmak Joseph Stalin'in bir stratejisi olarak ifade edilmektedir (Mankoff, 2014: 61). Gürcistan içerisindeki bu donmuş çatışma bölgesi de, Gürcistan'ın bağımsızlığına kavuşmasından sonra erimeye başlamış ve ortaya çatışma bölgeleri çıkmıştır. Bağımsızlığın hemen ardından bu bölgelerde çatışmalar meydana gelmiş, Rusya da ayrılıkçı unsurların yanında bu çatışmalara müdahil olmuştur. Bu çatışmalarda Gürcistan ordusu bu bölgelere hâkim olamamış ve nihayetinde çatışmaları sona erdirecek ateşkes anlaşmaları 1992 yılında Güney Osetya ile ve 1994 yılında da Abhazya ile imzalanmıştır. Her iki ateşkes anlaşmasında Rusya bu bölgelerde bir barışı koruma misyonu oluşturulması hususunu Gürcistan'a kabul ettirmiş ve böylece belirli sayıdaki bir askeri gücünü barışı koruma misyonu adıyla bu iki ayrılıkçı bölgeye göndermiştir. Fakat bu barışı koruma misyonu bu bölgelerin ayrılıkçı statülerini daha da güçlendirmiştir. Ayrıca bu çatışmalar sırasında çok sayıda Gürcü yerinden olmuş, bu durum tartışmalı bölgelerin demografik avantajı

elde etmelerine de neden olmuştur (Bowker, 2011: 199; Galeotti, 2017: 22; Hollis, 2011: 1; Mankoff, 2014: 63).

Rusya ile Gürcistan arasındaki ilişkilerde yaşanan dönüm noktalarından biri de Kasım 2003 tarihinde yaşanan ‘‘Gül Devrimi’’ olayıdır. Gerasimov’un da makalesinde üzerinde durduğu renkli devrimler tecrübesinin ilk vakalarından biri olarak gösterilebilecek Gül Devrimi, Gürcistan’da seçime hile karıştığı gerekçesi üzerine temellendirilerek devlet başkanı Eduard Shevardnadze’ye yönelik oluşan isyanı nitelemektedir. Yapılan yeni seçimlerde Ocak 2004 tarihinde Saakaşvili devlet başkanı olarak seçilmiştir. Saakaşvili’nin ABD politikaları ve çıkarlarıyla oldukça uyumlu bir çizgiye sahip olması Rusya ile gerginliğin fitilini ateşlemiştir. Öte yandan ABD’nin Gül Devrimi’ne destek vermesi de Rusya ile Gürcistan ilişkilerinin kopuşunda önemli rol oynamıştır. Rusya, bu nedenle renkli devrimleri çoğunluğun iradesinin yansıması olarak değil, ABD tarafından kurgulanan rejim değişikliği operasyonları olarak değerlendirme eğiliminde olmuştur (Bowker, 2011: 203-204).

Saakaşvili seçildikten sonra gitgide Batılı kurumlarla yakınlaşma stratejisi izlemiştir. Gürcistan’ın bu stratejiyle Rus etki alanından çıkmaya başlaması Rusya’nın askeri önlemleri gündemine almasına neden olmuştur. Özellikle 2006 yılında Gürcistan’ın Rus ajanı olduğunu iddia ettiği 4 kişiyi sınır dışı etmesi iki ülkenin ilişkilerinin daha da kötüleşmesine neden olmuştur (Galeotti, 2017: 21). 2008 yılında NATO’nun Bükreş Zirvesi ile Gürcistan ve Ukrayna’yı da kapsayarak genişlemesini sürdürebileceği olasılığı, Rusya için tehdit edici bir gelişme olmuştur. Bükreş Zirvesi’nden sadece birkaç ay sonra Ağustos ayında ise sıcak çatışmaların fitili ateşlenmiştir. 1 Ağustos itibarıyla Rusya’nın desteklediği Güney Osetya tarafından Gürcistan’a yönelik çeşitli taciz saldırıları başlamış, bu saldırılardan sonra 7 Ağustos günü Güney Osetya’nın Tshinvali şehrine Gürcistan tarafından bombardıman saldırısı yapılmıştır. 8 Ağustos itibarıyla ise Rusya savaşa girmek için gerekli bahaneyi bulup, savaşa müdahil olmuş ve 2008 Rus - Gürcü savaşı başlamıştır (Galeotti, 2017: 22-24).

3.1.2. 2008 Savaşı

Rusya ile Gürcistan’ı savaşın eşiğine götüren politik nedenler yukarıda ifade edilmiştir. Temel olarak Rusya’nın yakın çevre politikası kapsamında etki alanında tutmak istediği Gürcistan’ın politik dönüşümler yaşayarak Batılı kurumlara yaklaşması ve iki ülke arasındaki siyasi ilişkilerin bozulması savaşın politik nedenleri olarak gösterilebilir. Fakat bunun dışında Gürcistan’ın enerji boru hatlarının üzerinde bulunuyor olması ve bu hatlar üzerindeki stratejik mücadele de savaşın jeopolitik ve stratejik nedenleri olarak gösterilebilir. Bunların hepsi toplanacak olursa savaşa giden yoldaki nedenler şu şekilde sıralanabilir (Cohen ve Hamilton, 2011: 1-4):

- 1) Gürcistan'ın Güney Osetya ve Abhazya bölgelerindeki hâkimiyet kurma çabalarına son vermek;
- 2) Gürcistan'ın NATO'ya katılmasının önünün kesilmesi ve böylece Batılı kurumlara ilgi gösteren Rus yakın çevresindeki diğer ülkelere gözdağı verilmesi;
- 3) Stratejik Kafkas bölgesi ve özellikle enerji hatları üzerinde daimi kontrol sağlamak;
- 4) Sovyetler Birliği sonrası dönemde eski Sovyet ülkelerini yeniden kendine bağlı tutmak.

Savaşın kıvılcımını çakan olayın nasıl ve kim tarafından başlatıldığı noktasında ise her iki taraftan da birbirine zıt bakış açıları mevcuttur. Gürcü tarafının ileri sürdüğüne göre, 2008 Ağustos savaşının başlamasından çok önce Ruslar Abhazya ve Güney Osetya bölgelerine zırhlı araçlar, hava savunma sistemleri ve roket sistemleri gibi konvansiyonel unsurlardan oluşan konteynerler ile askeri yığınak yapmışlardır. Buna ek olarak, Rus dağ tugay birlikleri de bu ayrılıkçı bölgelere konuşlandırılmıştır (Asmus, 2010: 166). Dolayısıyla Gürcü tarafı, Rusya'nın bu saldırıyı uzun zamandır planladığını ileri sürmüştür. Öte yandan askeri konuşlanmanın savaş zamanında değil, barış zamanında yapıldığı ortaya çıkmaktadır ki bu durum Gerasimov'un makalesinde yeni nesil savaşın doğasına yönelik üzerinde durduğu bir olgudur. Rus tarafından bakıldığında ise, Ruslar 7-8 Ağustos akşamında Tshinvali'ye saldırı düzenleyerek savaşı başlatanın Gürcüler olduğunu ve bağımsızlıktan sonra Gürcü liderlerin yayılmacı bir politika güttüklerini ileri sürmüşlerdir. Tshinvali saldırısı için ise Rusya, askeri müdahalesinin tamamen savunma amaçlı olduğunu, tam aksine Gürcistan'ın ise bu saldırı ile katliam yaptığını ileri sürmüştür (Bowker, 2011: 200). Dolayısıyla da Rusya savaşı meşru müdafaa hakkı temelinde bir meşruiyet zeminine oturtmaya çalışmıştır.

2008 Savaşının ilk gününde Gürcistan'ın Güney Osetya'nın başkenti olarak kabul ettiği Tshinvali bölgesine ilerlemesiyle beraber Rusya bunun gayrimeşru bir saldırı olduğunu iddia edip, konvansiyonel güçleriyle (stratejik hava saldırıları) karşılık vermiştir. Rusya, hâlihazırda bir askeri birliğini tatbikat maksadıyla Gürcistan sınırında bulundurmaktaydı. Savaşın başlamasıyla beraber bu birlikler ve ek olarak bir Spetsnaz özel tugayı da stratejik Roki Tüneli'nden geçerek Tshinvali bölgesine doğru ilerlemişlerdir. Savaşın üçüncü gününde Gürcü birlikleri Tshinvali şehrinin dışına itilmiş ve Rus ordusunun ise Tblis'e giden yolu açılmıştır. Güney Osetya'da durum böyle iken Abhazya bölgesinde ise Karadeniz filosu Abhaz kıyılarını ablukaya almış, liman şehirleri hava bombardımanı ile bombalanmış ve paraşütçü birlikler karaya çıkmıştır. 15 Ağustos'ta Gürcistan ateşkes anlaşmasını imzalamış ve ardından Rus birlikleri de geri çekilmeye başlamıştır (Galeotti, 2017: 24-25).

Şekil 5: Rusya'nın Gürcistan'a Saldırı Şeması

Kaynak: Galeotti, 2017: 24.

Şekil 5 üzerinde de görüldüğü üzere Rusya, Gürcistan'a yönelik saldırı stratejisini iki cepheli olarak belirlemiştir. Gürcistan sınırının hemen ötesinde bulunan ordu birliği ve Spetsnaz tugayları Güney Osetya tarafına doğru saldırıya geçmiştir. Bununla eş zamanlı olarak, Rus uçakları da stratejik noktalara hava bombardımanı düzenlemiştir. Bu bombardımanlar özellikle Gürcistan'ın başkenti Tblis'i ve Abhazya kıyısındaki Poti şehrini hedef almıştır. İkinci cephe ise Abhazya kıyılarında açılmıştır. Rus Karadeniz filosunun ablukasıyla Gürcistan denizden çevrilmiş, paraşütçü birlikleri de Abhazya bölgesine indirme yaparak iç bölgelere doğru ilerlemişlerdir. Rusya bu savaşta BM-27 Uragan ve Smerch roket fırlatma sistemlerini ve Tochka-U füzelerini etkili bir şekilde kullanmıştır ve bu sistemlerin etkin olarak kullanımı da Gürcü birliklere büyük kayıplar vermiştir. Ayrıca Güney Osetyalı ve Abhaz milis güçler de Rusya ile beraber hareket etmiştir (Mcdermott, 2009: 66).

Savaşta Rusya yoğun bir şekilde konvansiyonel unsurlarını (hava, kara ve deniz unsurlarının hepsi de dâhil) kullanmıştır. Fakat bunun yanında yeni nesil savaşın geleneksel olmayan unsurlarının da kullanıldığı görülmüştür. Örneğin Hollis (2011: 2-3)'e göre Rus-Gürcü savaşı, konvansiyonel askeri unsurların siber saldırılar ile eş zamanlı uygulandığı ilk savaş örneğidir. Gürcistan'ın özellikle iletişim altyapılarına yapılan siber saldırılar ile birçok internet sitesine erişim durdurulmuş ve bütün bu saldırılar Rusya'nın konvansiyonel operasyonları ile eş zamanlı yürütülmüştür. Rusya'nın Gürcistan'a konvansiyonel güçleriyle girişinden bir gün sonra "StopGeorgia.ru" adresli bir forum açılmış ve bu forumda internet korsanlarına saldırılacak

hedeflerin listesi, saldırılarda kullanılacak siber saldırı araçları ve uzmanlardan saldırı dersleri sunulmuştur (Carr, 2012: 106).

Rusya kara, deniz ve hava saldırılarını siber alandaki saldırılarıyla destekleyerek siber saldırıları kuvvet çarpanı olarak kullanmıştır ki bu durum birçok yazar tarafından kara, hava ve denizden yürütülen bir istilanın bir siber saldırı ile eş zamanlı olarak uygulandığı ilk örnek olarak ifade edilmiştir (Asmus, 2010: 166; Cohen ve Hamilton, 2011: 44; Hollis, 2011: 6). Bu siber saldırıların Rusya'nın konvansiyonel saldırıları ile eş zamanlı yürütüldüğüne yönelik en ciddi gösterge, siber saldırıların 8 Ağustos günü başlaması ve Rusya'nın ateşkes ilan ettiği 11 Ağustos günü sona ermesidir (Cohen ve Hamilton, 2011: 45). Gürcistan'a yönelik siber operasyonların hedefi ise, konvansiyonel saldırılar için stratejik önem arz eden yerler olmuş; amacı da propaganda operasyonları vasıtasıyla Gürcistan'ın hem ulusal seviyede hem de uluslararası seviyede kendini ifade etmesine olanak tanıyan iletişim altyapıları olmuştur. 2008 Rus-Gürcü savaşı, savaşın geleneksel amaçları olan düşmanın ağırlık merkezine saldırıp çökertmek ve yeni nesil savaşlarda ön plana çıkan hedef halkın savaşıma azminin kırılması unsurlarının siber alana uyarlanmasının örneğini teşkil etmiştir (Hollis, 2011: 8).

Rus siber saldırılarının amacı sadece Gürcülerin internet erişimini engelleyerek bilgi almalarını kesmek olmamış; aynı zamanda Gürcü halkının devlet başkanı Saakaşvili'yi sorgulamasına sebep olacak dezenformasyon operasyonları da yürütmüştür (Russian Hackers Attack..., 13 Ağustos 2008, <http://www.foxnews.com/story/2008/08/13/russian-hackers-attack-georgia-in-cyberspace.html>). Siber saldırılar ile gerçekleştirilmek istenen amaçlar incelendiğinde ise ilk olarak, Gürcistan hükümetinin aşağılanması ve kritik altyapı güvenliğinin güvensiz hale getirilmesi amaçlanmıştır. Hükümetin aşağılanması ve zayıf bir imaj yaratılması konusunda Adolf Hitler ve Saakaşvili'nin fotoğraflarının devlet başkanlığı sitesinde görüntülenmesi örnek olarak gösterilebilir. İletişim altyapılarına saldırıların yapılması ile ulaşılmak istenen ise, Gürcistan'ın kendini dünyaya ifade etmesinin önüne geçmek ve onu izole etmek olarak değerlendirilmektedir. Öyle ki Polonya ve Estonya gibi müttefik ülkeleri dünyaya mesajını iletebilmesi için kendi internet sitelerini Gürcistan'ın kullanımına açmıştır. Finans sektörünün saldırılara maruz kalması ise ekonomik zarar verme güdüsü ile açıklanmaktadır (Asmus, 2010: 166-167).

Rus siber ve enformasyon operasyonlarında kullanılan temalar Gürcistan ve özelde de Saakaşvili'nin savaşı başlatan saldırgan taraf olduğu, Rusya'nın vatandaşlarını korumak zorunda olduğu; bu yüzden o bölgedeki insani bir felaketi önleme çabası nedeniyle savaşa müdahil olduğu ve Batılı ülkelerin Kosova örneğinden dolayı Rusya'yı eleştirme haklarının olmaması vurgusu şeklinde sıralanabilir. Gürcistan penceresinden bakıldığında ise Gürcistan'ın iletmek istediği mesajların teması, Rusya'nın uluslararası hukuku ihlal ederek egemen bir ülkeyi istila etmesi, Gürcistan'ın Güney Osetya'ya yönelik askeri harekâtının meşruluğunu vurgulamak şeklinde olmuştur (Goble, 2009: 183-184).

Öte yandan siber saldırıların bizzat Rus devleti eliyle yapıldığı konusunda tartışmalar mevcuttur. Bu tartışmaların nedeni, siber alanın bir karakteristik özelliği olarak isnat problemidir. 2008 Rus-Gürcü savaşı sırasında yaşanan siber savaşı inceleyen bir ekibin savaştan sonra yayınladığı rapora göre, Rus hükümet yetkilileri siber saldırıları gerçekleştiren Rus ‘‘vatansever hackerlar’’dan kendini uzak tutmaya çalışarak saldırıların faili olarak adlandırılmamaya çalışmışlardır. Fakat kendisine stratejik faydalar sağlayan bu grubun saldırılarını da alttan alta desteklemiştir. Vatansever hackerlar ‘‘StopGeorgia.ru’’ forumunda olduğu gibi hedeflerini ve saldırı yöntemlerini açık bir şekilde paylaşmalarına rağmen, Rus devlet yetkililerinin saldırıları organize ettiğine dair herhangi bir bulguya rastlanmamıştır (Carr, 2008).

Savaşta rol oynayan bir diğer önemli unsur, Rus destekli Güney Osetyalı ve Abhaz milis kuvvetleri olmuştur (Cohen ve Hamilton, 2011: 42). Rus ordusu ile birlikte hareket eden ayrılıkçı bölgelerin kendi milis güçleri, sahada Gürcü ordusu ile çatışmalarda faaliyet göstermiştir. Nitekim bu örnekte, yeni nesil savaşların ayaklanma unsurunun da kullanıldığı söylenebilir. Rusya ayrıca Güney Osetya’da yaşayan halka Rus pasaportu dağıtmış ve tartışmalı bölgelerde demografik özellikler üzerine oynayarak uluslararası hukuku kendi lehine çevirmeye çalışmıştır. Rusya’nın pasaport dağıtma stratejisinin aynısını Ukrayna krizi sırasında da uyguladığı bilinmektedir.

Savaş yaklaşık 8 gün gibi kısa bir sürede Rusya’nın zaferi ile sonuçlanmıştır. Konvansiyonel askeri güçlerle yapılan muharebelerde Gürcistan oldukça zayıf kalmış ve yenilgiye uğramıştır. Gürcistan yenilgisinin nedenleri, Tskhinvali muharebesinde Gürcistan’ın aldığı yenilgi, Rus birliklerinin Gürcistan’ın batı kesimini istila etmesiyle alınan operasyonel yenilgi, Rusya’nın aynı zamanda deniz ablukasını uygulaması ve Gürcistan’ın sesini dünyaya duyuramaması şeklinde sıralanabilir (Hollis, 2011: 1). Savaşta kullanılan ekipmanlar bakımından karşılaştırma yapıldığında Rus ordusunun ekipmanlarının eski ve Sovyetler Birliği döneminden kaldığı ve Gürcistan ordusunun görece daha yeni ve kaliteli ekipmanları olduğu kabul edilmektedir (Cohen ve Hamilton, 2011: 33-35). Rusların muharebe düzeni almada eksiklikleri olduğu, koordine olmada zorluklar yaşadıkları, Gürcü ordusunun kurduğu pusulara karşı savunmasız kaldıkları ve ordu içi iletişim konusunda sorunlar yaşadıkları Rus ordusuna yönelik diğer eleştiri noktaları olmuştur (Galeotti, 2017: 25).

Rus yetkililer de yaptıkları özeleştirel sonucunda Rus ordusunun ne kadar demode olduğunu ortaya koymuşlardır. Bu savaştan sonra Rusya’nın savaşın doğasına yönelik düşünceleri de değişmeye başlamıştır. Mcdermott (2009: 78)’un Rusya’nın 2008 Gürcistan savaşı sırasında konvansiyonel ordusunun durumunu incelediği çalışmasında belirttiği üzere, 2008 savaşı Rus silahlı kuvvetleri için geçen yüzyılda tasarlanan ekipmanlar, taktikler ve örgütlenme yapılarını kullanması bakımından yirminci yüzyılın son savaşını teşkil etmektedir. Dolayısıyla bu savaştan sonra gerçekleşen askeri reformlarla beraber Rus silahlı kuvvetlerinin yeni nesil savaş anlayışını

benimsemeye başladığı söylenebilir. Nitekim savaştan sonra Serdukov-Makarov reformu ile Rusya ordusunu reforme etme kararı almıştır.

3.1.3. Savaş Sonrası Rus Askeri Reformu

Savaş sonrası Rusya'ya verilen eksi notlar, Ruslar tarafından da görülmüş ve bunu düzeltecek adımlara girişilmiştir. Savunma Bakanı Anatoliy Serdukov ve Genelkurmay Başkanı Nikolai Makarov bu reform hareketini başlatmışlardır. Bu eksi notlar genel itibarıyla zırhlı ve mekanize araçların, donanımların ve silahların eskimiş olması, komuta kontrol sistem ve organizasyonların verimli kullanılmaması, koordinasyona yönelik eksiklikler, istihbarat desteği ve uydu sistemlerinin birlikleri desteklemekte zayıf kalması (Mcdermott, 2009: 67) ve yine yanlış istihbarattan dolayı terk edilmiş havaalanlarının veya müttefik güçlerin vurulması (Galeotti, 2017: 21) şeklinde sıralanmıştır.

Yapılacak reformların ise ana hatlarını silahlanma modernizasyonuna gidilmesi, askeriyede yeniden yapılanmaya gidilmesi, savunma bütçesinin arttırılması, daimi birlikler arasında tümenden tugay yapılanmasına geçilmesi konuları oluşturmuştur (Mcdermott, 2009: 68). Askeri reformun sonucunda oluşacak Rus ordusu tasviri ise, daimi olarak savaşmaya hazır, küçük çaplı müdahalelerden büyük çaplı çatışmalara kadar geniş yelpazedeki operasyonları yapabileme kapasitesine sahip, esnek ve profesyonel bir ordu şeklinde olmuş; bu tasvirdeki ordunun 2012 yılına kadar personel sayısının da bir milyon seviyesine indirilmesi kabul edilmiştir (Galeotti, 2017: 26).

Özellikle tümenden tugay yapılanmasına geçiş, yeni nesil savaş anlayışının karakteristiğini göstermesi bakımından çok önemli bir reform olmuştur. Çünkü muharebe alanlarında büyük birliklerin bulunması birçok yönden dezavantajlı hale gelmiştir. Tugay yapılanmasına geçişle birlikte sayının küçültülmesi amaçlanmıştır.

3.2. 2014 Ukrayna Krizi, Kırım'ın İlhakı ve Donbas: Bir Yeni Nesil Savaş Örneği

Ukrayna ve Rusya'yı krizin hatta savaşın eşiğine getiren sürecin en önemli unsurlarından birisi şüphesiz, Ukrayna'nın AB ve NATO ile yakınlaşma çabası ve Rusya'nın buna engel olma mücadelesidir. Ukrayna ile önceki örnek olayda açıklanan Gürcistan olayı arasındaki benzerlik, her iki ülkenin de Rus yakın çevresi içerisinde bulunması ve bu ülkelerin Rusya'nın etki alanından çık(arıl)mak noktasında olmasıdır. Her iki örnek olayda da Rusya'nın saldırganlaştığı görülmüş; ancak Ukrayna olayında Rusya, saldırganlığını ilk olaya kıyasla oldukça farklı yöntemlerle uygulamıştır. İlk olayda en ilkel haliyle bilek gücüne dayanan bir saldırganlık hali ağırlıklı olarak kullanılmışken, ikinci olayda bundan daha farklı bir saldırganlık hali gözlemlenmektedir. Erol ve Oğuz (2015, 269)'un da ifade ettiği üzere, Gürcistan olayında yoğun olarak kullanılan kinetik güç,

Ukrayna olayında daha çok caydırıcılık ve tehdit unsuru olarak sınır bölgelerinde yapılan askeri tatbikatlar şeklinde kullanılmıştır. Bu bölümde, farklılaşan bu saldırganlık hali ele alınacaktır.

NATO eski komünist blok ülkelerine yönelik 1999 ve 2004 yıllarındaki genişleme dalgalarıyla 9 Doğu Avrupa ülkesini (Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Bulgaristan, Estonya, Letonya, Litvanya, Romanya, Slovakya ve Slovenya) bütünleşme sürecine dâhil etmiştir. Bu iki genişleme dalgası NATO ile Rusya arasındaki tampon ülkelerin sayısını azaltarak NATO'nun Rusya sınırına dayanmasına neden olmuştur. Doğal olarak, bu durum Rusya'nın ulusal çıkarlarına ters düşmüştür. Rusya'nın Sovyetler Birliği'nin dağılmasından sonra güçsüz bir durumda olmasından dolayı bu iki genişleme dalgasına etkili bir cevap veremediği; fakat NATO'nun Ukrayna ve Gürcistan ile yakınlaşmasına aktif bir şekilde müdahale ettiği görülmüştür (Mearsheimer, 2014: 2). Ukrayna nezdinde ise, ülkenin Batı mı yoksa Rusya mı yönünde seyredeceği konusunda genelde, aşağıda da görüleceği üzere, ikiye bölünmüşlüğü hâkim olduğu söylenebilir. Ülkenin batı ve orta kesimleri Batı yanlısı iken; doğu kesimlerinde Rus yanlısı bir durum söz konusu olmuştur. Ukrayna'da krizin fitilini ateşleyen olayların başlangıcında da Rus yanlısı iktidarın politikalarına tepki gösteren kitlelerin protestolara başlaması bulunmaktadır (Mearsheimer, 2014: 4). Rusya ise bu protestoları ülkedeki meşru hükümete yönelik saldırılar olarak yorumlamış ve Batılı devletlerin bu protestoları desteklediğini ileri sürmüştür. Nitekim Yanukoviç'e yönelik protestolarda ABD'nin desteği olduğuna değinen Mearsheimer (2014: 4-5; John McCain tells Ukraine..., 15 Aralık 2013, <https://www.theguardian.com/world/2013/dec/15/john-mccain-ukraine-protests-support-just-cause>), ABD'nin bazı önemli siyasetçi ve bürokratlarının da bizzat hükümet karşıtı protestolara katıldığını ifade etmiştir. Dolayısıyla Rusya kendi yakın çevresindeki ülkelerde yaşanan bu protesto hareketleri ve sonucundaki renkli devrimleri kendine tehdit olarak algılayarak müdahale etme gereksinimi duymuştur.

Ukrayna krizi kapsamında Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik faaliyetlerini iki farklı sahada yürüttüğü görülmektedir ve bunlar Kırım ve Donbas olarak sıralanabilir (Kofman ve Rojansky, 2015). Bu nedenle Kırım'ın ilhakı ve Donbas bölgesindeki çatışmalar ayrı ayrı ele alınacaktır.

3.2.1. Ukrayna Krizine Kadar Tarihsel Süreç

Ukrayna'nın bağımsızlığından sonra Rusya ile ilişkilerini etkileyen en önemli olaylardan ikisi, Ukrayna içindeki etnik azınlıklar ve bunların Rusya ile ilişkisi ve Ukrayna'nın, Gürcistan'da olduğu gibi, Batılı kurumlara yanaşma ihtimali olmuştur. Esasen etnik azınlık sorunu Sovyetler Birliği'ni oluşturan ve 1991'den sonra bağımsızlığına kavuşan bütün eski Sovyet ülkeleri için geçerli olmuştur denilebilir. Bunun nedeni de, Jeffrey Mankoff (2014: 61-62)'un da ifade ettiği üzere, temellerini Stalin'in attığı, Sovyetler Birliği'ne karşı çıkabilecek milliyetçi isyanları kontrol altına alabilmek için uydu devletlerinin her birinin içinde etnik azınlık bulundurma stratejisidir.

Uydu devletlerin milliyetçi çıkışlarla Sovyetler Birliği'nden kopma yönünde bir eğilim göstermesi olasılığı, bu ülkelerdeki etnik azınlıklar tarafından istenmemiş ve bu azınlıklar kendi bekaları için Sovyetler Birliği'nin devamını kendi çıkarlarına uygun görmüşlerdir. Mankoff buna örnek olarak 1991 yılında Ukrayna bağımsızlık oylamasında en az oyun Kırım'dan gelmesini göstermiştir.

Stalin'in bu stratejisi Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra Rusya'nın yakın çevresini kontrol altında tutabilmek için kullandığı unsurlardan biri olmuştur. Nitekim Rusya Soğuk Savaş'ın bitişinden bu yana çeşitli bölgelerde etnik ayrılıkçı unsurların bulunduğu bölgeleri dolaylı ya da doğrudan desteklemiştir. Bu bölgeler, Moldova'da Transdinyester bölgesi, Gürcistan'da Abhazya ve Güney Osetya bölgeleri ve Azerbaycan'da Dağlık Karabağ bölgesi olarak sıralanabilir. Dolayısıyla bu bölgeler Rus kalkanı altında olmuşlar ve böylece Rusya bu bölgelerin bulunduğu devletlerin iç işlerine karışma avantajı elde etmiştir (Mankoff, 2014: 60).

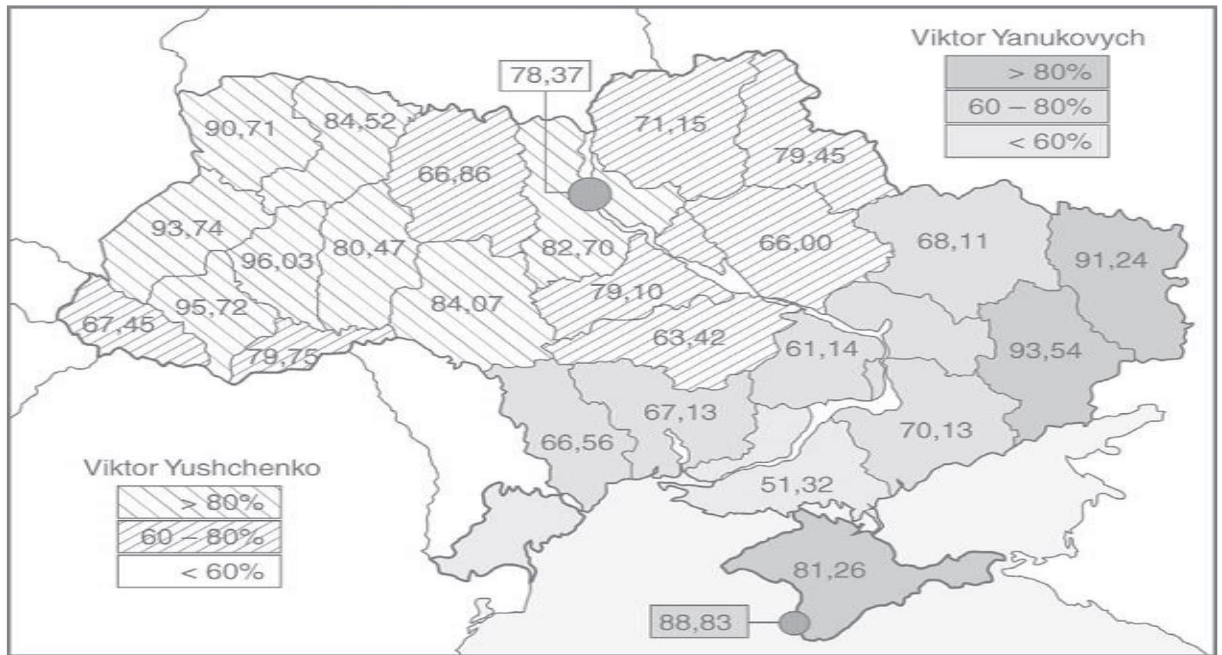
Ukrayna da 1991 yılında bağımsız bir devlet olarak ortaya çıktığında içerisinde önemli sayıda Rus kökenli vatandaş bulundurmaktaydı ve bu vatandaşların çoğu Kırım ve Donbas bölgelerinde yaşamaktaydı. Hatta bağımsızlıktan sonraki yıllarda bu bölgelerde yaşayanların hükümete baskılarıyla Rusça ülkede ikinci dil olarak kabul edilmişti (Koeller, 2015: 27; Wilson, 2014: 118). Diğer eski Sovyet ülkelerinde de etnik grupların devletlerle çatışmalara girdiği görülmüştür. Örneğin, Moldova'nın alfabe değişikliği kararı sonrasında ülkedeki Rus ve Ukraynalı etnik azınlıklar Rusya'nın da desteği ile Transdinyester de facto Cumhuriyeti'ni ilan etmişlerdir. Yine Gürcistan'da da Güney Osetya ve Abhazya bölgeleri özerkliklerini kazanmışlardır (Mankoff, 2014: 62-63). Dolayısıyla sadece Ukrayna'da değil, eski Sovyet ülkelerinin hepsi Rus etki alanı coğrafyası içinde bulunmaktadır ve Rusya bu ülkelerin etki alanında kalması için gerektiğinde etnik azınlıkları müdahalelerine meşruiyet kaynağı yaparak bu ülkelerin iç işlerine müdahil olmaktadır ki bu durum yine Rusya'nın yakın çevre politikasının bir yansımasıdır (Allison, 2014: 1269; Mankoff, 2014: 64).

Bağımsızlık sonrası Ukrayna-Rusya ilişkilerini etkileyen bir diğer unsur, Ukrayna'nın Batılı kurumlarla ilişkileri nezdinde olmuştur. İlk devlet başkanı Leonid Kravçuk'un üç yıl ülkeyi yönetmesinden sonra 1994-2004 yılları arasında Leonid Kuçma devlet başkanlığı yapmıştır. Kuçma döneminde Ukrayna ile Batı arasında ilişkilerde yakınlaşma başlamıştır. Seçim propagandalarında Rus yanlısı görünmesine rağmen seçildikten sonra onun döneminde Ukrayna ABD yardımlarından en fazla yararlanan üçüncü ülke olmuş, NATO ile Barış İçin Ortaklık projesine katılmış ve 1998 yılında da Ukrayna'nın AB'ye katılma arzusunu ilk kez dile getirmiştir (Kuzio, 2006: 89-91). Ukrayna'nın Rusya'dan uzaklaşıp Batı ile yakınlaşmasını sağlayan en önemli kırılma noktalarından biri de 2004 yılında yaşanan Turuncu Devrim olmuştur. Turuncu Devrim'den önce Kuçma'nın ikinci döneminde yaşanan bir politik kriz ise ülkenin rotasında başka bir kırılmaya neden olmuştur. Kuçma'nın bir gazetecinin kaçırılmasını emrettiği ses kayıtlarının sızdırıldığı ve "Kuchmagate" olarak adlandırılan skandal neticesinde AB ile ilişkiler bozulmuş,

Kuçma iç politikada daha fazla Rus oligarklara bağımlı olmaya başlamıştır (Kuzio, 2006: 91-93). Kuchmagate skandalı Turuncu Devrim'in temelini hazırlayan unsurlardan biri olarak değerlendirilmektedir (Kubicek, 2008: 166).

Ukrayna ülkenin AB tarafından eleştirildiği, iç politikada ifade özgürlüğüne yönelik skandallar yaşandığı ve Kuçma'nın Rusya'ya daha fazla yanaştığı bir ortamda 2004 seçimlerine gitmiştir. 2004 yılında Ukrayna devlet başkanlığı seçimleri ülkenin geleceği üzerinde çok önemli bir rol oynamıştır. 2004 seçimleri Ukrayna'da iki farklı kutbun da mücadele sahnesi olmuştur. Bu iki kutuptan birinde Rus yanlısı ve propagandası esnasında Rusya'nın hem açık bir şekilde maddi hem de örtülü yollarla desteklediği Viktor Yanukoviç bulunmakta (Koeller, 2015: 27-28; Karatnycky, 2005: 49-50); diğesinde ise bu kutbun tam zıttı, Batılı kurumlara daha yakın duran Viktor Yuşçenko bulunmaktaydı. 2004 seçim sonuçlarına göre devlet başkanlığı seçimlerini Yanukoviç kazanmıştı; ancak seçimde hile olduğunu ileri süren ve kararlı bir şekilde sokak eylemleri düzenleyen Yuşçenko ve onu destekleyen insanların baskısı üzerine seçimlerin yenilenmesine karar verilmiştir. Yapılan yeni seçimler sonucunda bu sefer Yuşçenko galip gelmiş ve aynı Gürcistan'da Saakaşvili'nin yaptığı gibi AB ile yakın ilişkiler geliştirerek Rus etki alanından çıkma eğilimi göstermiştir (Koeller, 2015: 29). İktidarın şiddetsiz bir şekilde seçimlerin yeniden yapılarak el değiştirmesi ve Yuşçenko'nun propagandaları sırasında turuncu rengini ağırlıklı olarak kullanması, bu değişime "Turuncu Devrim" adının verilmesine neden olmuştur. Aşağıdaki şekilde Yanukoviç ve Yuşçenko'nun 2004 seçimlerinin son turunda aldıkları oyların bölgelere göre dağılımları görülmektedir.

Şekil 6: 2004 Seçimlerinde Adayların Oy Aldıkları Bölgeler

Kaynak: Kubicek, 2008: 172.

Yukarıdaki şekil Ukrayna'nın doğu ve batı olmak üzere iki farklı toplum yapısından oluştuğunun bir ifadesi olarak yorumlanabilir. Doğu daha ziyade Rus yanlısı ve Batı ise AB yanlısı ve reformcu adaya yakın durmuştur. Rus yanlısı Yanukoviç oylarını ülkenin doğusundan alırken; Batı yanlısı propaganda yürüten Yuşçenko ise ülkenin batısında daha fazla seçmenin oyunu kazanmıştır. Yanukoviç'in oy aldığı bölgelerde daha ziyade etnik azınlıkların bulunduğu kesim yaşamaktayken, Yuşçenko'nun oy aldığı bölgeler Ukraynalıların yoğun yaşadığı bölgeler olmuştur.

Fakat Turuncu Devrim'in lideri iktidarda sadece bir dönem kalabilmiştir. 2010 yılındaki Ukrayna devlet başkanlığı seçimlerinde Rus yanlısı Yanukoviç galip gelmiştir. Yanukoviç'in seçim sonuçlarının hemen akabinde ılımlı ve Batı-Rusya arasında dengeyi sağlayacak bir politika izleyeceğini ifade etmesine rağmen (Ukrayna'da seçimi 'Moskova yanlısı Yanukoviç kazanıyor', 8 Şubat 2010, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/02/100208_ukraine_update_2) muhaliflerini bastırma politikası güderek ülkedeki en önemli muhaliflerden ve Turuncu Devrim'in simgelerinden Yulia Timoşenko'nun da dâhil olduğu bazı isimleri hapsedirmiştir (Koeller, 2015: 30). Yanukoviç'in seçilmesinden sonra Rusya ve Ukrayna arasındaki yakınlaşmaların bir örneği, Kırım yarımadasındaki Karadeniz filosunun durumu hakkında olmuştur. Kırım'daki Rus Karadeniz filosunun bulunduğu üs hakkında tarafları Rusya ve Ukrayna olan ve bu üssün hukuki durumunu çizen 1997 tarihli bir anlaşma mevcuttur. Bu anlaşma uyarınca her yıl belli bir ücret karşılığında Rusya'ya kiralanmıştır. Yuşçenko 2017 yılında süresi bitecek olan bu anlaşmanın yenilenmeyeceğini ifade etmiş; fakat Yanukoviç göreve geldiği yıl bu anlaşmanın süresini 2042 yılına kadar uzatmıştır (Koeller, 2015: 32).

Ukrayna'yı kriz ortamına sokan ve ülkede Rus yanlısı iktidara karşı protestoları başlatan olay ise "Euromaidan" (Avromeydan) olayları olmuştur. Olayların fitilini ateşleyen Kasım 2013'te Yanukoviç'in AB ile Ortaklık Anlaşması'nı imzalamayı reddetmesi ve bunun yerine Rusya ile doğalgaz fiyatında indirim ve Ukrayna'ya 15 milyar dolarlık kredi verilmesini öngören anlaşmayı onaylaması olmuş; bunun üzerine muhalefet ve halkın hükümete karşı geniş çaplı protesto gösterileri başlamıştır (Allison, 2014: 1257; Koeller, 2015: 57-58; Wilson, 2014: 66). Ülkede önü alınamayan yolsuzlukların da etkisiyle özellikle Ukrayna'nın batı ve orta kesimlerinde yaşayan halk da, başkent Kiev'in bağımsızlık meydanı anlamındaki Maidan Nezalezhnosti meydanında gösterilere katılmıştır (Koeller, 2015: 89).

Ukraynalı düşünce ve araştırma kuruluşu Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation (Demokratik Girişimler Vakfı)'nın Ukraynalıları protestoya iten nedenler üzerine yaptığı anket çalışmasına göre, halkın meydanlara inmesinin en önemli nedenleri şu şekilde sıralanmıştır (Maidan-2013, 10 Aralık 2013, <http://dif.org.ua/article/maidan-2013>):

1) 30 Kasım gecesi gösterilerin düzenlendiği meydanda hükümetin göstericilere orantısız güç kullanımı;

- 2) Viktor Yanukoviç'in AB ile Ortaklık Anlaşması'nı imzalamayı reddetmesi;
- 3) Ukrayna'daki siyasal yaşamı değiştirme arzusu.

Anket sonuçlarından yola çıkarak halkın Yanukoviç hükümetine olan memnuniyetsizliğinin arttığı ve bu memnuniyetsizliğin de tek kaynağının AB'den uzaklaşmak olmadığı söylenebilir. Yanukoviç'in gösterilerin ilk gününden itibaren protestoculara orantısız güç uygulaması, baskıcı bir yönetim anlayışı ve yolsuzluklar da bu memnuniyetsizliğe katkıda bulunmuştur. Fakat Ukrayna halkının 2004 seçimlerinde olduğu gibi Euromaidan olaylarında da ikiye bölündüğü görülmüştür. Kiev'deki gösterilerin ardından Kırım'da da protestolar başlamış; ancak Kiev'deki protestolar AB yanlısı bir karakter taşımaktayken Kırım'dakiler Rus yanlısı bir görünüm çizmiştir (Koeller, 2015: 91). Kiev'de başlayan Euromaidan protestoları büyürken protestoculara karşı uygulanan şiddet de artmıştır. 20 Şubat 2014 tarihinde toplanan göstericilere çatılara yerleştirilen keskin nişancıların ateş açması sonucunda 50 kişinin ölümüyle sonuçlanan "Maidan Katliamı" yaşanmış ve bu olayın hemen ardından Yanukoviç Rusya'ya kaçmıştır (Gatehouse, 2015).

Yanukoviç'in Rusya'ya kaçmasından sonra Ukrayna Yüksek Şurası aldığı kararla Yanukoviç'i görevden almış ve yerine Oleksandr Turçinov'un göreve getirildiğini duyurmuştur. Putin ise bu durumu "anayasaya aykırı bir değişim, silah yoluyla gücün ele geçirilmesi"(Vladimir Putin answered journalists'..., 4 Mart 2014, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20366>) olarak tanımlamıştır. Euromaidan olayları yaşanırken bir yandan Kırım'da maskeli milis güçler görülmeye başlanmıştır. Kırım'ın ilhakı süreci de bu ortamda başlamıştır.

3.2.2. Kırım'ın İlhakı

Kiev'de Euromaidan gösterilerinde şiddetin katliam boyutlarına ulaşmasından sonra Yanukoviç Rusya'ya kaçmıştır. Yanukoviç'in kaçışından sonra parlamentonun kararıyla erken seçim kararı alınmış ve geçici olarak Oleksandr Turçinov Devlet Başkanı olarak yetkilendirilmiştir. Bu yetkilendirmenin hemen ardından Kırım'da yeni Ukrayna hükümetini protesto etmek amacıyla gösteriler başlamıştır. Gösterilere eş zamanlı olarak 27 Şubat günü Rus yanlısı silahlı ve maskeli milisler Kırım'da görülmeye ve hükümet binalarını ele geçirmeye başlamışlardır. Bir gün sonra ise Simferopol (Akmescit) şehrindeki havaalanı ve Sivastopol'daki askeri havaalanı ele geçirilmiştir (Timeline: Ukraine's political crisis, 20 Eylül 2014, <http://www.aljazeera.com/news/europe/2014/03/timeline-ukraine-political-crisis-201431143722854652.html>). Bu silahlı, rütbesiz ve maskeli milislerin adlandırılması konusunda iki farklı kavram ileri sürülmüştür. Bu kavramlardan birincisi "polite men" (kibar adamlar) ifadesidir. Bu kavramla bu askerlerin Kırım halkını ve korumak için faaliyette bulunduğu gibi bir imaj yaratmak amaçlanmıştır. Kavramlardan ikincisi ise "little green men" (küçük yeşil adamlar) olarak ifade edilmektedir. Bu ifade askerlerin görünüşlerinden yola çıkılarak ortaya atılmış ve Ukraynalı yetkililerin konuşmalarında kullandığı kavram haline gelmiştir (Shevchenko, 2014).

Adlandırma konusundaki bu farklılığa rağmen, bu askerlerin Rusya tarafından desteklendiği genellikle kabul edilmektedir. Nitekim bu askerlerin kullandığı ekipman ve silahların bir kısmının yalnızca Rus askerlerinin kullanımında olduğunu ifade edilmekte ve dolayısıyla küçük yeşil adamların aslında Rus Spetsnaz özel birliklerinin üyesi olduğu ileri sürülmektedir. Bu ekipmanlar arasında 6B27 kaskları, 6SH92-5 taktik yelekleri ve Gorka-3 muharebe üniforması gibi ekipmanlar bulunmaktadır (Pulkki, 2014). Bu askerlerin haricinde bizzat Rus ordusu mensubu olduğu bilinen ağır silahlı ve iyi donanımlı askerlerin de ilhak sırasında önemli bir rol oynadığı söylenebilir. Bu askerlerden bazıları Rusya'nın Karadeniz filosundaki askerlerden oluşmuştur. 1997 tarihli üs anlaşmasının Rusya'ya asker bulundurma hakkı tanınması, Rusya'nın kriz sırasında önemli avantajlarından biri olmuştur; buna dayanarak Kırım krizi sırasında Rusya'nın 25,000'den fazla askerinin yarımada bulunduğunu ifade edilmiştir (Wilson, 2014: 113). Nitekim Putin'in Nisan 2014 tarihinde söylediği sözler de bunu kanıtlar nitelikte olmuştur (Putin admits Russian forces were deployed to Crimea, 17 Nisan 2014, <https://uk.reuters.com/article/russia-putin-crimea/putin-admits-russian-forces-were-deployed-to-crimea-idUKL6N0N921H20140417>). Aynı zamanda Sivastopol'da "Rus Cephesi" (Russian Front) adında Kırımlı radikal bir örgütün faaliyet gösterdiği de ifade edilmiştir (Kononczuk, 2014). Rusya'nın her ne kadar inkâr etmesine rağmen Kırım'ın ilhakı sırasında özel askeri birliklerin ve gayri nizami unsurların kullanımına kanıt olarak Kırım'ın ilhakından sonra bölgenin Rusya'ya ilhak edilmesinde üstün başarı gösteren birliklere nişan takılması gösterilebilir (Koeller, 2015: 154-155; Wilson, 2014: 117).

Şekil 7: Kırım'ın İlhak Süreci

Kaynak: Kofman ve Rojansky, 2015.

Şekil 7’de Kırım’ın ilhakı süreci gösterilmektedir. Kırım’da protestoların başlangıç tarihi olarak 23 Şubat alınırsa ilhakın oldukça kısa bir süre içerisinde gerçekleştiği sonucu çıkarılabilir. 27 Şubat’ta küçük yeşil adamlar ve Rus yanlısı Kırımlı radikal örgütlerin hükümet binalarını ele geçirmeye başladığı görülmektedir. 1 Mart’ta Rusya parlamentosundan Ukrayna’da Rus askerlerinin kullanımına izin veren tezkere onaylandıktan sonra Rusya’nın Kırım’a yönelik konvansiyonel harekâtı iki koldan ve jeopolitik olarak stratejik konumdaki Kerç (yarımadaanın Rusya ile bağlantı kapısı) ve Armyansk (yarımadaanın Ukrayna ile bağlantı kapısı) şehirlerine yönelik yürütülmüştür. 3 Mart’ta Feodosya liman kenti abluka altına alınmış ve Ukrayna üssü kuşatılmış; aynı zamanda Canköy (Dzhankoy) havaalanı da Rusya’nın kontrolüne geçmiştir. 6 Mart’ta Kırım parlamentosu bağımsızlığın oylanacağı referandumu kabul etmiştir. Kırım parlamentosunun bu şekilde tek taraflı bir ayrılık referandumunu hukuki olarak yapamayacağı şeklindeki çıkışlara rağmen 16 Mart 2014 tarihinde düzenlenen referandumda yüzde 96,7 oy oranıyla Kırım, Rusya’ya bağlanma kararı almıştır (Koeller, 2015: 91-92). 9 Mart’ta Rusya Kırım’daki füze deposunu da ele geçirerek yarımadaanın askeri hâkimiyeti de sağlamıştır.

Sonuç olarak, Kırım’ın ilhakının neticede Kırım parlamentosunun aldığı bağımsızlık referandumunda çıkan oy oranına göre sonuçlanmasıyla bu ilhak yasal görünüme kavuşturulmak istenmiştir. Rusya özellikle Kırım’ın ilhakı konusunda Batılı devletlerin eleştirilerine cevaben 1999 yılında NATO’nun Yugoslavya’ya müdahalesi ve sonrasında Kosova’nın bağımsızlığını kazanması olayını ileri sürerek kendi eylemlerinin meşruiyet altyapısını oluşturmaya çalışmaktadır (Chesterman, 2014: 2).

3.2.3. Donbas Çatışmaları

Kırım’ın ilhakından sonra Ukrayna’nın istikrarsızlaştırılması bakımından çok önemli bir olay daha gerçekleşmiştir. Ukrayna’nın doğusunda bulunan Donbas bölgesinde ayrılıkçı hareketler aktif olmaya başlamıştır. Petro Poroşenko’nun Ukrayna’da seçilmesi ile beraber Donbas bölgesindeki ayrılıkçılarla Ukrayna devlet güçleri arasında sıcak çatışmalar başlamıştır. Rusya ise bu noktada ayrılıkçı güçleri konvansiyonel olarak da desteklemeye başlamıştır (Koeller, 2015: 98).

Rusya konvansiyonel gücünü hedef ülkenin sınırlarına kaydırıp tehdit unsuru olarak hazır tutmuştur. Nitekim Rusya Kırım’ın ilhakından da önce askeri birliklerini sınır dışında kullanabilmek için gerekli tezkereyi çıkartmıştı. Uzmanlara göre, Ukrayna ile anlaşmazlıkların başından itibaren 40.000 asker sınıra konuşlandırılmıştır (Koeller, 2015: 96,157). Ukrayna krizi esnasında Rus konvansiyonel kapasitesinden en fazla yararlandığı silah, BUK-M2 hava savunma sistemleri olmuştur. Donbas bölgesinde ayrılıkçı unsurların eline bulundurduğu bu silah sistemi ile ayrılıkçılar yaklaşık 300 yolcunun ölümüne neden olan Malezya yolcu uçağını da düşürmüşlerdir (Koeller, 2015: 100; Wilson, 2014: 141).

Ukrayna'da protestoların şiddetlenmesi üzerine ülkenin güneydoğusunda Donetsk ve Lugansk bölgelerinde ayrılıkçı hareketler başlamıştır. Kısa süre sonra da Donetsk Halk Cumhuriyeti ve Lugansk Halk Cumhuriyeti bağımsızlıklarını ilan etmişlerdir. Bu iki bölge birleşerek Novorossiya (Yeni Rusya) Federal Devleti'ni kurmuşlardır. Rusya Dışişleri Bakanlığı'nın 25 Eylül 2014 tarihinde yaptığı yazılı açıklamada Ukrayna'daki olaylar hakkında Kiev ve Novorossiya'nın liderleri arasında doğrudan diyalog başlatılması gerektiğini ifade ederek bu federal devleti de facto tanımıştır (Meeting between the Russian..., 25 Eylül 2014, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/669308). Bu bölgelerdeki çatışma ortamının sonucunda ortaya çıkan insani durumu da Rusya lehine kullanmaya çalışmıştır. Bu kapsamda Rusya, çatışmaların devam ettiği bölgeye insani yardım konvoyu gönderme kararı almıştır (Wilson, 2014: 142). Fakat bu konvoy da Rus stratejisinin bir ürünü olarak değerlendirilmiştir. Koeller (2015: 99)'in ifade ettiği üzere Ukrayna eğer konvoyun geçmesine müdahale etmezse zayıflığını kabul etmiş olacak; eğer konvoyun geçişine güç kullanarak itiraz ederlerse de bu sefer Rusya insani yardımın ulaştırılmadığı bahanesini elde etmiş olacaktır ki bu da Rusya'nın Ukrayna'ya askeri müdahalesi için bir meşruiyet oluşturacaktır. Nitekim Ukrayna Dışişleri Bakanlığı bu konvoyların Donbas bölgesindeki ayrılıkçı unsurlara silah ve ekipman taşıdığını iddia etmiş, uluslararası örgütlerden de bu konuda Rusya'ya eleştiri gelmiştir (Ukrayna Dışişleri: "İnsani yardım"... , 12 Kasım 2014, <http://qha.com.ua/tr/siyaset/ukrayna-disisleri-insani-yardim-quot-konvoylari-donbas-a-silah-sagliyor/134863/>).

Çatışmaların durdurulması ve zırhlı araçların geri çekildiği bölgeler oluşturmak amacıyla Eylül 2014'te Minsk anlaşması imzalanmıştır. Fakat anlaşma sadece kâğıt üzerinde kalmış ve Koeller (2015: 107)'in ifade ettiği üzere taraflar bu anlaşmayı tamamen yeniden silahlanma ve organize olma amacıyla kullanmışlardır. Minsk anlaşmasının ikincisi ise Şubat 2015 yılında imzalanmıştır. İkinci Minsk anlaşmasının imzalanmasında Almanya ve Fransa arabuluculuk rolü üstlenmişlerdir. İvedi bir ateşkesi yürürlüğe sokmayı öngören İkinci Minsk anlaşması ile özellikle bir güvenli bölge oluşturulmak istenmiş ve anlaşmanın sağlıklı bir şekilde işlemesi için AGİT gözlemcileri görevlendirilmiştir (Full text of the Minsk agreement, 12 Şubat 2015, <https://www.ft.com/content/21b8f98e-b2a5-11e4-b234-00144feab7de>). Fakat birinci anlaşmanın kâğıt üstünde kalması gibi, ikinci Minsk anlaşmasının da çoğu maddesi hayata geçirilememiştir (Koeller, 2015: 121; Minsk-2: Misyon yerine getirilmedi, 12 Şubat 2016, <http://www.dw.com/tr/minsk-2-misyon-yerine-getirilmedi/a-19044219>).

Şekil 8: 2017 İtibariyle Ukrayna'nın Doğu Bölgesi

Kaynak: MAP ATO, 2017, <http://mediarnbo.org/2017/12/21/map-ato-21-12-2017/?lang=en>.

Ukrayna Savunma Bakanlığı'nın Ukrayna'daki son duruma ilişkin hazırladığı haritaya göre, Luhansk şehri ve kuzeyinde Rusya ile sınırı Ukrayna kontrol etmektedir. Fakat Luhansk şehrinde aşağıda kalan güneydoğu sınırı Ukrayna'nın kontrolünden çıkmış ve Rus yanlısı militanların kontrolüne geçmiştir. Sınır boyunca Rus askeri varlığının bulunduğu görülmektedir. Rus askeri birliği Ukrayna sınırı içerisinde ise Alçevsk, Dovzhansky, Starobesheve ve Telmanove gibi şehirlerde konuşlanmıştır.

3.3. Suriye İç Savaşı ve Rusya

3.3.1. Suriye İç Savaşı'nın Başlaması

Suriye'deki çatışmalar Arap Baharı hareketlerinin bir sonucu olarak değerlendirilebilir. Arap Baharı olarak adlandırılan hareketlerin ise kıvılcımını başlatan olay 2010 yılında Tunuslu bir

seyyar satıcı olan Muhammed Buazizi'nin temelde işsizlik ve ekonomik sorunlar nedeniyle kendisini yakarak öldürmesi olarak kabul edilmektedir. Buazizi'nin ülkedeki işsizlik ve ekonomik sorunlara karşı kendini yakarak tepki göstermesi sonucu geniş çaplı protestolar başlamış ve kitleler sokaklara dökülmüştür. Genel olarak totaliter rejimlere yönelik başlayan bu protestolar halkların demokrasi, ifade özgürlüğü ve insan hakları gibi temel değerlere olan taleplerinin bir dışavurumu olarak birçok Batılı ülke tarafından da destek görmüştür. Tunus'ta başlayan bu hareketler özellikle en şiddetli haliyle Mısır, Libya, Suriye, Cezayir, Yemen gibi ülkelerde de halkların protesto gösterileri düzenlemelerine neden olmuştur.

Arap Baharı hareketlerinin Suriye ayağında ise protestolar 2011 yılının Mart ayında Suriye'nin güneyindeki Dera şehrinde patlak vermiştir. İlk protestolar genel olarak barışçıl bir şekilde olmuştur. Bu protestolardaki ana tema ise diğer Arap Baharı ayaklanmalarındaki ülkelerin aksine Beşar Esad'ın hükümetten uzaklaştırılması değil; halkın ekonomik ve siyasal reform arzusu olmuştur. Protestoculara hükümet güçlerinin orantısız bir şekilde müdahale edip, ateş açması sonucunda bu protestolar bir dalga haline dönüşüp ülke geneline yayılmaya başlamıştır. Protesto hareketi büyüdükçe muhalif grupların organize olmaya başladığı görülmüştür. ABD Kongresi'ne bağlı Araştırma Merkezi'nde yayınlanan bir rapora göre, Suriye'de ortaya çıkan bu muhalif hava iki kanatta toplanmıştır. Bu kanatlardan biri siyasi, diğeri de askeri yapıdadır. Siyasi kanat, Suriye Ulusal Konseyi'ni oluşturmuştur. Fakat konsey üyeleri oybirliği ile hareket etmede zorluklar yaşamıştır. Askeri kanat ise, Özgür Suriye Ordusu'nu oluşturmuştur. Fakat bu askeri grup da yerel askeri gruplar nezdinde otorite kurma noktasında çok başarılı olamamıştır (Humud vd., 2017: 4-5).

Muhalifler ile Esad rejimi arasında konvansiyonel silahların da kullanıldığı ve ölümlerin artmaya başladığı çatışmaların ardından, Esad rejimine yönelik ABD'den tepkiler gelmeye başlamıştır. ABD Başkanı Barrack Obama Esad'a hükümetten çekilmesi uyarısında bulunmuş, rejime silah ambargosu başlatmış ve bazı rejim üyelerinin mal varlıklarına el koymuştur. Temmuz 2011 tarihinde ise ABD, Esad'ın meşruiyetini kaybettiğini ileri sürmüş ve Esad rejimi ile bağlarını koparmıştır. Aynı tarihlerde ABD'nin bu çağrısını AB ülkelerinin çoğu desteklemiş ve Kanada, Avustralya ve bazı AB ülkeleri Suriyeli diplomatları sınır dışı etmiştir. ABD'nin Esad karşıtı bir tavır almasına ve bazı Avrupalı müttefiklerinin de onu takip etmesine rağmen, Rusya ve Çin ise Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nin Şubat 2012'de aldığı Esad'a yönelik istifa çağrısı kararını veto etmişlerdir. Böylece Suriye iç savaşına yönelik saflar belirlenmeye başlamışlardır. Çatışmalarda sivil ölümlerinin de artmasıyla uluslararası örgütlerin de sürece dâhil oldukları görülmüştür. Arap Birliği üyeleri de Ocak 2012 tarihinde Esad'a hükümetten çekilme çağrısında bulunmuşlardır. ABD muhaliflere öldürücü olmayan silah, tıbbi yardım ve gıda yardımlarında bulunurken, Esad rejimine yönelik de Rusya, İran, Lübnan Hizbullahı gibi aktörlerin destek vermeye başladığı görülmüştür. Bu durum Suriye iç savaşının bir vekâlet savaşına dönüştüğünü göstermesi açısından oldukça önem arz etmektedir. Bölgede Nusra Cephesi ve IŞİD gibi terör örgütlerinin de faaliyet gösterdiği görülmüştür. Rusya ve ABD aralarında 2012 yılının Haziran

ayında Cenevre Bildirisi'ni imzalayarak Suriye için bir geçiş hükümetinin kurulması noktasında anlaşmışlardır. Fakat anlaşmanın en önemli handikabı Esad'ın konumunun belirlenememesi olmuştur. BM'nin desteği ile Cenevre'de rejim ve muhalefetin temsilcileri arasında görüşmeler başlatılmış; ancak bu görüşmelerden de somut bir sonuç elde edilememiştir (Humud vd., 2017: 5; Siddiqui, 2016: 5-7).

Suriye'de merkezi hükümetin zayıflaması ile beraber ülkede güç kazanan bir diğer aktör de İŞİD terör örgütü olmuştur. İŞİD'in Suriye'de iç savaşın başladığı ilk yıllarda ciddi miktarda güç kazanması ve küresel boyutta bir tehdit haline gelmesi ile terörle mücadeleye yönelik devletler operasyonları başlatmışlardır. Bu noktada ABD öncülüğünde kurulan koalisyonla birçok ülke destek vermiştir. ABD öncülüğündeki koalisyonun operasyonlara başlamasından hemen sonra ise Rusya'nın Suriye'deki iç savaşa aktif olarak müdahil olduğu görülmektedir.

3.3.2. Rusya'nın Suriye'ye Müdahalesi

3.3.2.1. Rusya'nın Suriye'ye Müdahalesinin Nedenleri

Rusya'nın Suriye'ye neden müdahale ettiği ve bu müdahalesinden ne gibi çıktılar almak istediği konuları yazarlar arasında oldukça tartışılmıştır. Bu tartışmalardan yola çıkarak ilk olarak Rusya'nın, Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile kaybettiği küresel güç statüsünü ve oyun kurucu aktör olma vasfını tekrar kazanmak istemesinin bu müdahaleye zemin hazırladığı ileri sürülmektedir. Bu düşünceye göre Rusya'nın küresel aktörlerin müdahaleleriyle beraber çok aktörlü bir oyun sahasına dönüşen Suriye iç savaşına bakışı, esasen dünya düzeni ile ilgilidir. Bu dünya düzeninde önemli olan kimlerin ne kadar ve hangi şartlar altında askeri güç kullanacağına karar vereceğini belirleyen olma mücadelesidir (Trenin, 2012). Rusya'nın da, Sovyetler Birliği dağıldıktan sonra tekrar uluslararası sisteme büyük güç olarak girme ve dünya düzeninde oyun kurucu bir devlet olarak var olma çabası içinde olduğu söylenebilir. Nitekim ABD Başkanı Barack Obama'nın Rusya'yı bölgesel aktör olarak tanımlamasına karşılık Suriye'ye müdahalesiyle Rusya'nın, küresel bir aktör olduğunu ve ABD'nin bir dengeleyicisi olduğunu göstermiştir (Siddiqui, 2016: 12; Stent, 2016: 106).

İkinci olarak, Sovyetler Birliği döneminde birçok ülkede askeri üssü bulunmasına rağmen Soğuk Savaş döneminden sonra bu üsleri kaybeden Rusya için Orta Doğu bölgesinde üs elde etmenin sağlayacağı stratejik çıkarlar bu müdahalenin önemli nedenlerinden biri olarak gösterilmektedir. Suriye'de bulunan ve 1971 yılında inşa edilen Tartus üssü Sovyetler Birliği'nin Orta Doğu politikaları için de oldukça önem arz etmektedir. Bugün ise aynı şekilde hem Akdeniz'de Rus ulusal çıkarları için hem de Rusya'nın Orta Doğu'daki varlığının önemli bir göstergesi olarak bu üssün Rusya için önemli olduğu söylenebilir (Humud vd., 2017: 7; Trenin, 2015). Nitekim 2017 yılında Tarsus üssünün genişletilmesi ve Rusya'nın kullanımına sunulması

hakkında Suriye ve Rusya 49 yıl süreli bir anlaşma da imzalamışlardır. Yine 2017 yılının Aralık ayında Rus Savunma Bakanı'nın yaptığı açıklamaya göre Tartus ve Hmeymim üslerinde Rus askeri varlığının kalıcı olacağı ifade edilmiştir (Rusya, Suriye'de kalıcı birlik oluşturmaya başladı, 26 Aralık 2017, <http://www.trthaber.com/haber/dunya/rusya-suriyede-kalici-birlik-olusturmaya-basladi-344506.html>).

Üçüncü olarak, bölgede artan radikal terör örgütlerinin Rusya'nın çıkarlarına tehdit olarak görülmesidir. Esad rejiminin güç kaybetmesi ile bu güç boşluğunu terör örgütü IŞİD'in doldurma olasılığının iki yönden Rusya'yı olumsuz etkilediğini ifade eden Trenin (2015), bunlardan birincisinin IŞİD'in sözde İslami cihat düşüncesinin kapsamında Rusya'nın etki alanı olarak gördüğü Kuzey Kafkaslar ve Tataristan gibi bölgelerin de olması şeklinde ifade etmiştir. İkincisini ise, IŞİD'in çoğu yabancı savaşçısının eski Sovyet bölgesinden ve Rusya'dan geliyor olması şeklinde ifade etmiştir. Suriye ve Irak'ta güç kazanacak bir IŞİD'in, sonraki hedef olarak bu bölgelere yönelebilecek olması Rusya'nın Suriye'ye müdahale sebeplerinden bir diğeri olarak ifade edilmiştir (Stent, 2016: 109). Nitekim Rus istihbarat birimleri, çoğunluğu Kafkas kökenli 1700 Rus cihatçının Suriyeli muhaliflere katıldığını bildirmiştir (A game-changer..., 26 Eylül 2015, <https://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21667947-russias-intervention-side-bashar-assad-just-might-increase-chances>).

Dördüncü olarak, Rusya'nın, ekonomisine AB ve ABD yaptırımlarıyla büyük yük bindiren Donbas bölgesindeki çatışmalardan odağı Suriye'ye çevirmek istemesi sayılabilir. Stent (2016: 110)'in ifadeleriyle, Ukrayna'daki "çatışma kışkırtıcısı" konumundan sıyrılıp Suriye'de "teröre karşı mücadele yürüten bir lider ülke" konumuna geçerek, Ukrayna çatışmalarından ötürü AB ve ABD yaptırımlarının hafiflemesini sağlamak da Rusya'yı Suriye'ye götüren bir diğere neden olabilir.

Beşinci olarak, Rusya, ABD destekli ve Batılı demokrasi ve insan hakları temalı bir rejim değişikliği operasyonları olarak gördüğü bu hareketlere, kendi yakın çevresinde meydana gelen renkli devrimlerin tecrübelerinden de hareketle, karşı durmuş; bu hareketleri ABD'nin çıkarlarına uygun yeni rejimleri yaratma çabası olarak değerlendirmiştir. Bu noktada İran ve Çin'in de benzer düşünceye sahip olması, Rusya, İran ve Çin'i, Suriye krizinde bir araya getiren unsurlardan biri olmuştur. Ruslar rejim ile devlet olgularını bir tutarak, birini devirmenin ötekini de devireceği düşüncesiyle Esad rejimini ayakta tutmaya çalışmışlardır (Lieven, 2015; Siddiqui, 2016: 13-14).

Beş ana başlıkta toplanabilecek yukarıdaki nedenlerle Rusya 30 Eylül 2015 tarihinde Suriye'deki operasyonlarına başlamıştır. Rusya'nın Suriye operasyonları sırasında yeni nesil savaş unsurlarını kullanması, bu operasyonları bu tez açısından incelenmeye değer kılmıştır.

3.3.2.2. Rusya'nın Suriye Operasyonu

Rusya Suriye'de iki yönlü bir strateji izlemiştir. Stratejinin birinci yönü, Batılı devletlerle diplomasiyi ve diyalogu canlı tutmak, ikinci yönü ise, Suriye rejimine silah ve mühimmat desteğini sürdürmek şeklinde olmuştur. Bununla, Rusya'nın rejimi ayakta ve güçlü bir aktör olarak tutarak Batı ile pazarlığında elini güçlendirmeyi amaçladığı söylenebilir (Siddiqui, 2016: 18). Diplomasi ve diyalogu canlı tutma stratejisi kapsamında Rusya 2014 ve 2015 yıllarında Suriye iç savaşının sonlandırılmasına yönelik Moskova 1 ve 2 gibi diplomatik girişimleri başlatmıştır (Trenin, 2015). Öte yandan yine Suriye'de barışı inşa etmek için Astana'da yapılan zirvelerde de Rusya öncü rolünü korumuştur. Rusya zaman zaman Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'ndeki veto yetkilerini de Esad rejimini ayakta tutma amacıyla kullanmıştır (Siddiqui, 2016: 12-13).

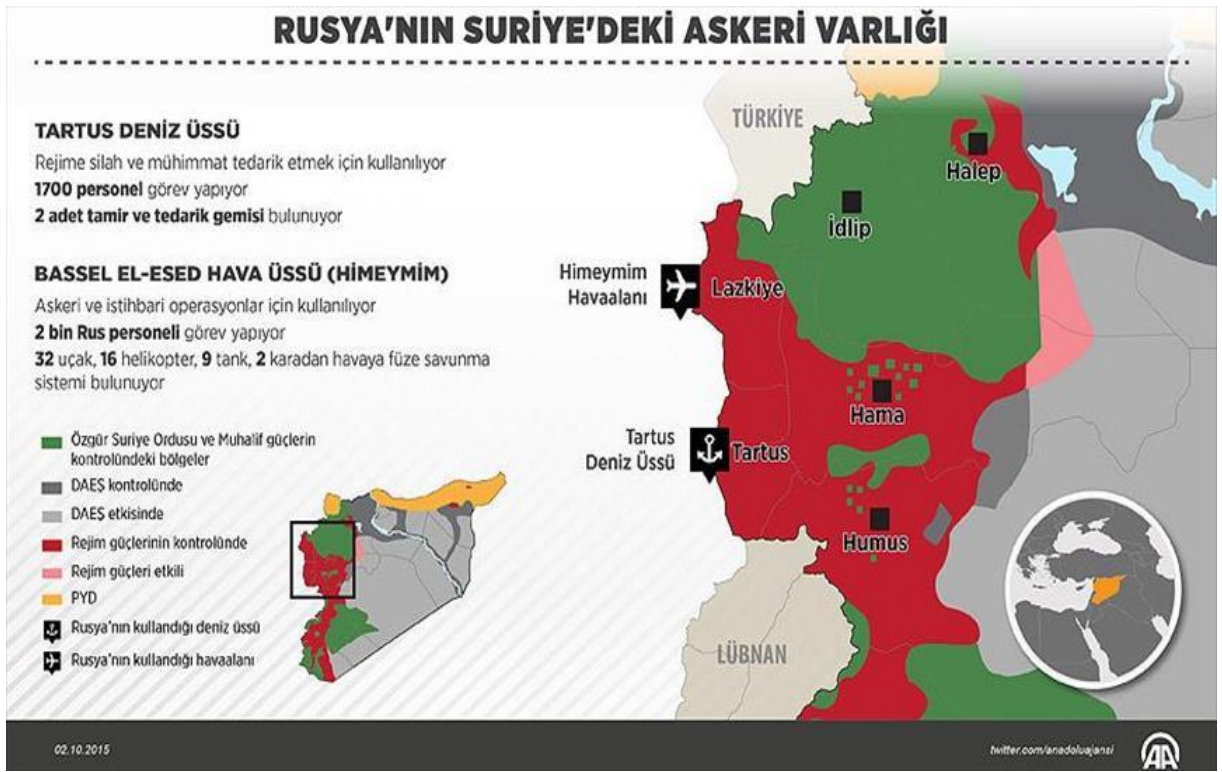
Rusya stratejisinin ikinci yönünde ise, Esad rejimini ayakta tutmaya yönelik konvansiyonel gücünü kullanmıştır. Rusya'nın Suriye'deki operasyonlarında kullandığı unsurlara bakıldığında ise, kara güçlerinin aktif bir şekilde muharebe sahasında olmaması dikkat çekicidir. Trenin (2015)'in ifade ettiği üzere, Rus hava güçleri düşmanı bombardımana tutmakta ve deniz güçleri ile de hedef bölgeden oldukça uzak bir menzilden füze atışları ile vuruş sağlamaktadır. Dolayısıyla muharebe alanında düşman ile karşı karşıya gelme durumu söz konusu değildir. Kara güçleri genel olarak üsleri korumakla görevlidirler. Rusya aynı zamanda Spetsnaz özel askeri birliklerini de muharebe alanına stratejik varlıkları korumak ya da ele geçirmek amacıyla sürmektedir.

Rusya'nın operasyonlarını gerçekleştirirken kullandığı iki önemli üs bulunmaktadır. Bu üslerden birisi olan Lazkiye'deki Hmeymim hava üssü, Suriye Devlet Başkanı sıfatıyla Beşar Esad'ın Rusya'dan resmi asker yardımı istemesi üzerine Rusya'nın kullanımına açılmıştır. Bu durum da Rusya'nın Suriye'deki operasyonlarının meşruiyet zeminini oluşturmaktadır (Yegorov, 2016). Rusya'nın Lazkiye'ye askeri en önemli yığınağını Eylül 2015 tarihinde operasyonlarına başlarken yapmıştır. Uçaksavar, mühimmat, istihbarat dronları ve Ka-52 helikopteri destekli 2000 civarında asker gönderilmiştir (A game-changer..., 26 Eylül 2015, <https://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21667947-russias-intervention-side-bashar-assad-just-might-increase-chances>). Rusya'nın Lazkiye üsündeki konvansiyonel askeri varlığına yönelik ise 12 Su-25, 12 Su-24M2, 4 Su-30SM ve 6 adet Su-34 tipi savaş uçağının bulunduğu belirtilmektedir (Marcus, 2015). Rusya'nın bu uçaklarla yürüttüğü hava saldırılarında kullandığı bombaların ise genellikle OFAB 250-270 olduğu belirtilmektedir (Marcus, 2015). Bu tür bombaların ise parça tesirli güdümsüz serbest düşüş bombaları olduğu ve dolayısıyla kullanımıyla sivil ölümleri arttırdığı eleştirisi yapılmaktadır (Akgüngör, 2015).

Öte yandan, Rusya'nın Suriye'ye müdahale nedenlerinin sıralandığı bir önceki bölümde de ifade edildiği üzere, Tartus deniz üssü diğer önemli üstür. Rusya operasyonları sırasında hava güçlerini yoğun bir şekilde kullansa da deniz birlikleri vasıtasıyla füze atışlarıyla hedef bölgeleri

vermiştir. Hazar Denizi'ndeki savaş gemilerinden roket saldırıları ile bombardıman operasyonları desteklenmiş; Rus Savunma Bakanı Sergei Shoigu'nun ifadeleriyle 4 savaş gemisi 26 adet 3M-54 tipi füze (ABD menşeli Tomahawk ile eşdeğer) ile 11 hedefi yok etmiştir (Marcus, 2015). Jonathan Marcus (2015)'a göre, denizden fırlatılan seyir füzeleri Rusya'nın küresel aktörlere kendisinin de bir süper güç olduğu mesajını verme noktasında önem arz etmiştir. Öte yandan Hazar Denizi'ndeki filo ve Karadeniz filosu ile beraber Rusya'nın güney sınırındaki denizlerde oldukça önemli bir askeri varlığı olduğunu göstermesi bakımından da önemlidir. Ayrıca Siddiqui (2016: 19)'ye göre ise, bu seyir füzelerinin Irak ve İran hava sahasından geçmesi ise, bu iki devletin Rusya ile müttefik olduğunun göstergesidir.

Şekil 9: Rusya'nın Suriye'deki Askeri Varlığı

Kaynak: Polat, 2015.

Şekilde görüldüğü üzere, Rusya'nın Suriye operasyonlarının yürütülmesinde stratejik önemi bulunan iki üs bulunmaktadır. Bunlardan Lazkiye'deki Hmeymim hava üssü Rusya'nın operasyonlarının büyük kısmını oluşturan hava operasyon unsurlarının konuşlandırıldığı üstür. Tartus'da bulunan deniz üssü de Rus deniz unsurlarının Akdeniz'deki operasyonları için kullandığı üs konumundadır.

Rusya'nın Suriye'de bulunduğu süreçte paralı ve özel askeri birliklerle de işbirliği yaptığı ve bu unsurları operasyonlarının bir unsuru olarak kullandığı da dikkati çekmektedir. Bu özel birliklerden en bilineni ise Turan Taburu olarak adlandırılmaktadır. Genellikle Orta Asya Türk

devletlerinin vatandaşlarından oluştukları belirtilen bu taburun bazı üyelerinin ise eski Spetsnaz üyeleri olduğu ileri sürülmektedir. Bu taburun Suriye’de gayri nizami savaşın uygulayıcıları olduğu ifade edilmektedir (Akgüngör, 2017). Dolayısıyla Rusya’nın kendi askeri birliklerini kullanmaktansa devlet dışı aktörlerle, özel askeri şirketlerle ve paralı askerlerle ulusal çıkarlarını yürüttüğü ileri sürülebilir. Turan Taburu, Rusya’nın vekil (Proxy) gücü olarak da değerlendirilebilir. Öte yandan Turan Taburu’nun Rusya’da faaliyet gösteren bir özel askeri şirkete bağlı olduğu ve paralı askerlerin ayda 150 bin Ruble kazandığı da ifade edilmiştir (Akgüngör, 2017).

Rusya’nın müdahalesinin en somut sonuçlarından biri Esad rejiminin iktidarını korumasıdır. Diğer sonuçlara bakıldığında, ülkenin tamamında kontrol sağlanamasa da Suriye topraklarının büyük kısmının tekrar Esad rejiminin kontrolüne geçtiği ve IŞİD’in hâkimiyetinin büyük ölçüde kırıldığı göze çarpmaktadır. Ülke topraklarının %87,4’ünün teröristlerden kurtarıldığı ifade edilmektedir. Rusya 2015 yılında 2017 yılına kadar 30 bin muharebe uçuşu gerçekleştirerek 92 binin üzerinde hava saldırısı yapmıştır. Rus ordusunun hava ve uzay kuvvetlerinin büyük çoğunluğu savaş tecrübesi kazanmıştır (Rusya Hava-Uzay Kuvvetlerinin..., 29 Eylül 2017, <https://tr.sputniknews.com/infografik/201709291030367338-rusya-surye-isid-nusra-ypg-dsg-deyr-ez-zor-halep-palmira-esad/>).

Çalışmanın ikinci ve üçüncü bölümü ise temel olarak ikinci araştırma sorusu olan Rusya’nın yeni nesil savaş düşüncesini benimseyip benimsemediği sorusu üzerine düzenlenmiştir. Bu noktada bir önceki bölümde teorik anlamda Rusya’nın yeni nesil savaş düşüncesine katkı sağlayan metinler ele alınmışken, bu bölümde pratik anlamda bu düşüncüyü benimseme süreci ele alınmıştır. Bu noktada 2008 Gürcistan savaşının önemli bir dönüm noktası olduğu söylenebilir. Rusya savaşta zaferle ayrılrsa bile savaş sonrası yapılan öz eleştirilen Serdukov – Makarov kararlarına giden yolu açmıştır. Serdukov – Makarov reformları özellikle asker sayısının azaltılması, silah sistemlerinde güncellemeleri öngörmesi ve tümen yapılanmasından tugay yapılanmasına geçiş kararı alması dolayısıyla hem Gerasimov Doktrini ile hem de 2014 Askeri Doktrini ile uyumaktadır. Kırım’ın ilhakı ise, yazındaki birçok yazarın da üzerinde uzlaştığı üzere yeni nesil savaşın bir örneği olarak değerlendirilebilir. Örnek olaylar Rusya’nın pratikte yeni nesil savaş düşüncesini benimseme sürecinin anlaşılmasına katkıda bulunmaktadır.

SONUÇ

Uluslararası İlişkiler disiplininin en temel inceleme konularından birini oluşturan savaş olgusu, alanın en fazla çalışılan konularından biri olma özelliğini sürdürmektedir. Oldukça fazla çalışılmasına rağmen, savaş üzerine net bir çerçeve çizilememesi ve hala savaşın doğasına ve karakteristiğine yönelik tartışmaların yürütülmesi de konunun karmaşık yapısını göstermektedir. Bunun nedenlerinden en önemlisi de savaşın dinamik, sürekli gelişen bir yapıda olması ve içinde bulunduğu sosyal, teknolojik ve ekonomik durumlardan etkilenmesidir. Dolayısıyla genel geçer bir savaş tanımına ulaşmanın imkânsız bir uğraş olduğu da, kimi yazarlar tarafından ileri sürülmüştür.

Bu karmaşık ve tartışmaların sürdüğü yazın üzerine Soğuk Savaş'ın bitişiyle beraber yeni bir soru daha eklenmiştir. Bu soru da bizzat savaşın doğasına yönelmiş ve savaşların değiştiği olgusunu ileri sürmüştür. Soğuk Savaş'tan sonra uluslararası sistem de değişmiş, yeni aktörler, tehditler ve sorunlar ortaya çıkmıştır. Yüksek politika konuları ile alçak politika konuları arasında çoğu alanda yer değiştirmeler görülmüştür. Yeni bir uluslararası sistemin ortaya çıkışı ile beraber yeni savaş tartışmaları gündeme gelmeye başlamıştır. Bu tartışmalardan hareketle çalışmanın araştırma sorularından birini savaşın nasıl bir evrim sürecinden geçtiği ve günümüzdeki savaşların neye benzediğinin belirlenmesi sorusu oluşturmuştur. Bu kapsamda, savaşı evrelere ayırarak ele alan yazarlardan Lind ve diğerlerinin (1989) ve Arquilla ve Ronfeldt'in (2000) çalışmaları incelenmiştir.

Yazarlar savaşın evrim geçirdiği tezini ileri sürerlerken savaşı evrelere ya da nesillere ayırarak, bu evrim sürecini açıklamaya çalışmışlardır. Bu çalışmaların ilklerinden olan Lind ve diğerlerinin çalışmasında, savaşın her neslini karakterize eden bir fikrî/ stratejik, bir de teknolojik unsur olduğunun altı çizilmiştir. Yazarlar günümüzdeki dördüncü nesil savaşın fikrî karakterinin Batı dünyasının kurduğu düzene meydan okumaya başlayan Batılı olmayan güçlerin yükselişi olduğunu ifade etmişlerdir (Lind vd., 1989). Bu güçlerden birisi olan Rusya için, Batılı değerler olan insan hakları, demokrasi ve ifade özgürlüğü gibi kavramlar renkli devrimler için birer araç vazifesi görmektedir ve bu devrimler de Batının yeni yayılcılığının bir parçasını oluşturmaktadır (Koeller, 2015: 195). Dolayısıyla Rusya, Batının bu değerleri öne sürerek yayılcılığını önlemeye çalışırken bir yandan da kendi yayılcılığı için bu değerleri kullanabilmektedir. Kırım'ın ilhakı sırasında küçük yeşil adamların "yerel meşru müdafaa güçleri" olarak tanımlanması ve ilhakı uluslararası hukukta meşru kılabilmek için referandum düzenlenmesi buna örnek olarak verilebilir.

Lind ve diğelerine göre dördüncü nesil savaşın teknolojik unsuru ise, internet ve robotik teknolojisinin gelişimi olarak değerlendirilebilir. İnternetin günümüzdeki gelişimi ve devletlerin kritik altyapılarının internet tabanlı hale gelmesi, siber alanda yaşanacak saldırılara karşı devletleri zayıf bırakmıştır. Siber saldırıların kolay ve daha az maliyetle yapılabilen oluşu ve isnat konusunda saldırgana sağladığı avantaj nedeniyle hem devletlerin hem de özellikle terörist örgütler gibi devlet olmayan aktörlerin ilgisini çekmeye başlamıştır. Yine insansız hava araçları ve dronların günümüzde teröristler tarafından oldukça ilgi gören aygıtlar olduğu ve özellikle bu araçların maliyetlerinin düşük olmasıyla kolay elde edilebilir oldukları bilinmektedir. Bu araçlara eklenebilecek bombalarla ciddi saldırılar gerçekleştirilmektedir. Dolayısıyla savaş alanında maliyeti pahalı, ağır silahların aksine ucuz, otonom hareket edebilen silahların kullanılmaya başlanması teknolojik unsur ile açıklanabilir.

Günümüzdeki savaşların neye benzediği ile ilgili olarak ise çalışmanın ikinci bölümünde yeni nesil savaşların karakteristik özelliklerine ilişkin sorular sorulmuş ve ilgili yazın taranarak cevap aranmaya çalışılmıştır. Bu sorular savaşın amacına, aktörlerine, hedef kitlesine, cephesine, stratejilerine, ekonomisine, silahlarına ve başlama – bitiş süreçlerine odaklanan 8 başlıkta toplanmıştır. Bu noktada yeni savaşların daha çok kimlik temelli nedenlerden ortaya çıktığı; savaşın aktörlerinde değişim olduğu ve özellikle küreselleşme süreciyle beraber devletin güç kullanma tekeli kaybettiği; yine yeni nesil savaşlarda savaşın hedef kitlesinde de bir değişim olduğu ve hedef halkın iradesini fethetmenin daha önemli hale geldiği; bunun da bir sonucu olarak savaşın cephesinin genişlediği ifade edilmiştir. Öncelikli amacın sivillerin kontrolünün ele geçirilmesi olduğundan dolayı savaşın yöntem ve stratejileri de buna göre değişmiştir. Sivillerin iradelerini ele geçirmeye yönelik enformasyon operasyonlarının önemi artmıştır. Savaşın ekonomisi ve finansmanında da değişimler olduğu ileri sürülmüştür. Teknolojik unsurların gelişmesiyle savaşta kullanılan silahlar da değişime uğramış, özellikle siber silahlar yeni nesil savaşların vazgeçilmez unsurları haline gelmiştir. Ve son olarak, geleneksel uluslararası hukukun savaşın kriterlerinden biri olarak değerlendirdiği savaşın başlaması ve bitişinde ilan gerekliliği, yeni nesil savaşlarda önemini yitirmiştir. Yeni nesil savaşların başlaması ve bitmesinin net sınırlarının olmadığı ilgili yazındaki yazarlar tarafından ifade edilmiştir.

Bu çalışmada ise, Rusya Federasyonu'nun yeni nesil savaş düşüncesini benimsediği savunulmuş ve buna yönelik seçilen örnek olaylar da Rusya'nın dâhil olduğu çatışmalardan seçilmiştir. Bu seçimin yapılmasının temel nedeni, Rusya Federasyonu Genelkurmay Başkanı Valery Gerasimov'un 2013 yılında yayınladığı makalesinde tasvir ettiği savaş düşüncesinin yeni nesil savaş düşüncesine oldukça yakın olmasıdır. Çalışmanın "Gerasimov Doktrini" başlıklı bölümünde ele alındığı üzere Rusya Federasyonu Genelkurmay Başkanı'nın imzasını taşıyan bu makale, Rusya'nın yeni nesil savaş düşüncesini benimsediğini göstermektedir. İki kutuplu sistemde hegemon güçlerden biri olan Sovyetler Birliği'nin Soğuk Savaş'tan sonra yerini alan Rusya, yeni sisteme entegre olmaya çalışırken hegemon güç statüsünden uzak kalmıştır. Eski düşmanı NATO

ise, Sovyetler Birliği'nden ayrılan devletleri de içine alarak Rusya'nın yakın çevresine doğru bir genişleme sürecine girmiştir. Bu genişleme süreci Rusya tarafından bir beka sorunu olarak algılanmıştır. Rusya hem yakın çevresinde bulunan ülkelerde hem de diğer çıkar alanlarının olduğu bölgelerde yaşanan renkli devrimler ile Batı yanlısı hükümetlerin iktidara gelişine şahit olmuştur. Rusya için NATO'nun yakın çevresine yönelik yayılmasını durdurmak bir gereklilik olmuştur. Bu noktada Rusya, askeri gücünü kullanmaktan çekinmemiştir. 2008 Gürcistan savaşında konvansiyonel unsurların ağırlıklı olarak kullanıldığı bir savaşa giren Rusya, savaştan zaferle ayrılrsa bile ordusunu reforme etme ihtiyacı hissetmiştir.

Bu noktada Rusya'nın yeni nesil savaş düşüncesinin oluşmasında bazı unsurların önemine dikkat çekmek gerekmektedir. 2008 Gürcistan savaşı sonrası yapılan Serdukov-Makarov reformları Rus ordu yapılanmasına önemli değişiklikleri getirmiştir. Özellikle ordunun tümen yerine tugay yapılanmasına geçişi, yeni nesil savaşın karakteristiğine uygun gözükmektedir. Bu reformun ardından Rus Genelkurmay Başkanı Valery Gerasimov'un 2013 yılında yayınlanan makalesi Rus yeni nesil savaş düşüncesine doktrinsel anlamda ciddi katkı sunmuştur. Aynı zamanda Sovyetler döneminde de kabul gören Maskirovka doktrini ve aktif önlemler stratejileri de bu yeni doktrinsel çabaya eklenmiştir. Bu kapsamda Rus yeni nesil savaşının konvansiyonel olmayan unsurların konvansiyonel unsurlara kuvvet çarpanı olarak eklenmiş bir şekilde muntazam bir koordinasyonla ortak hedefe eşzamanlı bir şekilde yürütülmeye çalışıldığı sonucu çıkarılmaktadır.

Rusya'nın yeni nesil savaş düşüncesini pratiğe nasıl döktüğünü anlama noktasında ise üç örnek olay seçilmiştir. 2008 Rusya- Gürcistan savaşının en önemli özelliği, Rus ordusunun reforme edilmesi gerekliliğinin anlaşılmasına yol açmasıdır. Serdukov-Makarov reformlarından sonra Valery Gerasimov'un makalesi ile düşünsel olarak da desteklenen Rus yeni nesil savaş düşüncesi, 2014 Ukrayna krizi kapsamında Kırım'ın ilhaki ve Donbas bölgesindeki çatışmalarda tam bir yeni nesil savaş pratiği örneğini göstermiştir. Rus-Gürcü savaşında ikinci bölümde sıralanan yeni nesil savaşın konvansiyonel olmayan unsurlarından siber saldırılar, enformasyon operasyonları, ayaklanma unsuru ve özel operasyon birlikleri unsurunun yer aldığı görülmektedir. Bütün bu unsurlar konvansiyonel askeri operasyonlara birer kuvvet çarpanı olarak eş zamanlı eklenmiştir. 2008 savaşı ile 2014 Ukrayna olayı arasındaki temel farklılık ise, konvansiyonel unsurun geri plana atılması ve yeni nesil savaşın konvansiyonel olmayan unsurlarına ağırlık verilmesidir. Suriye iç savaşı örneğinde ise Rusya'nın konvansiyonel birliklerine ilave olarak özel operasyon birlikleri, paralı askerler, özel askeri şirketler ve vekil güçler unsurlarından faydalandığı bilinmektedir. Diğer iki örnek olayın aksine Suriye iç savaşında Rusya'nın karşısında aktör olarak devlet bulunmamaktadır. Devlet ile devlet olmayan aktörler arasındaki bir çatışmanın varlığı gözlemlenmektedir.

Sonuç olarak, yeni savaş / yeni nesil savaş yazını üzerine tartışmalar mevcut olsa da, günümüzde savaşların klasik anlamının dışında yeni bir takım unsurlara sahne olduğu söylenebilir.

Rusya ise bu durum üzerine 2008 Gürcistan savaşındandır sonra daha ciddiyetle eğilmektedir. 2008 yılındaki askeri reform ve sonrasında Gerasimov Doktrini ve kabul edilen resmi askeri doktrinlerden yola çıkılarak Rusya'nın yeni nesil savaş düşüncesini benimsediği ifade edilebilir. Devletlerin giderek konvansiyonel olmayan unsurlarla ulusal çıkarlarını sürdürme çabaları, resmi üniformalı düzenli ordu birliklerinin haricinde hangi uluslararası aktörün kimliğine sahip olduğu tespit edilemeyen ve bu nedenle de faili meçhul saldırı unsurlarının popülerite kazanması, özel askeri şirketlerin ve paralı askerlerin muharebe alanında tercih edilmeye başlanması ve siber saldırıların yaygınlaşması uluslararası sistemin barışı korumaya yönelik normlarını, kurumlarını ve araçlarını yeniden sorgulama ihtiyacını ortaya koymaktadır. Kimin saldırdığının ve saldıranı hangi devletin desteklediğinin belirlenemediği bir ortamda üstelik siber saldırı, terör, terörist gibi kavramların da genel geçer bir tanımının yapılamadığı bir uluslararası ortamda güvenliği sağlamak her zamankinden daha zor olacaktır. Bu noktada geleneksel uluslararası hukuk normlarının ve barışı sağlamaya yönelik kurulan Birleşmiş Milletler gibi organların yeniden ele alınması gerekmektedir. Bu revizyonun yapılabilmesi için uluslararası güvenliğin değişen karakteri kabul edilmeli ve bunun üzerine yoğunlaşılmalıdır. Savaşın iki savaşı devlet arasında meşru çıkarları gerçekleştirmek için yürütülen bir mücadele olduğu şeklindeki kalıplaşmış düşünceyi "eski savaşlar" olarak tanımlayan yeni savaş tezinin önde gelen savunucularından Mary Kaldor (2013: 3-4), yeni savaşların ise bu mantıkla açıklanamayan ve yeni bir araştırma stratejisini gerekli kılan bir olgu olduğunu belirtmektedir. Bu nedenle yeni savaş tezinin hem savaşın değişen karakteriyle hem de bu savaşın yorumlanması ve açıklanmasında yeni bir anlayış geliştirmekle ilgili olduğunu ifade etmektedir (Kaldor, 2013: 4).

Öte yandan Rusya, Ukrayna ve Suriye topraklarında dâhil olduğu karmaşık çatışma ortamını ordularını mütemadiyen savaş durumuna hazır tutmak ve yeni silah sistemlerini denemek açısından bir fırsat olarak değerlendirebilmektedir. Bu tür dış müdahalelerde hem kendi ulusal çıkarını idame ettirmek hem de ordusunu sürekli savaşa hazır tutmak Rusya'ya önemli getiri sağlamaktadır. Savaşlar, sonlanması hep arzu edilmesine rağmen insanlık tarihi boyunca barış içinde geçen süre her zaman savaş içinde geçen sürenin kat be kat altında olmuştur. Gelecekte de savaşların daimi olacağı düşüncesinden hareketle devletlerin savaşın her daim dinamik doğasına ayak uydurması, ordu yapılanmalarını sürekli güncellemesi ve kendilerini sürekli savaşa hazır tutmaları hayati önem taşımaktadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

- Akgül, Öner (2013), **Uluslararası İlişkilerde Devletlerarası Savaş ve Savaşın Nedenlerinin Teorik İncelenmesi**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Akgüngör, İlker (2015), “Rusya savaşıdan çok sivil öldürdü”, **Vatan**, <http://www.gazetevatan.com/rusya-savascidan-cok-sivil-oldurdu--893012-dunya/> (08.01.2018).
- _____ (2017), “Rus Blackwater’ı Turan Taburu”, **Vatan**, <http://www.gazetevatan.com/rus-blackwater-i-turan-taburu--1122082-gundem/> (08.01.2018).
- Aljazeera (2014), “Timeline: Ukraine’s political crisis”, <http://www.aljazeera.com/news/europe/2014/03/timeline-ukraine-political-crisis-201431143722854652.html?xif=> (19.01.2018).
- Allison, Roy (2014), “Russian ‘deniable’ intervention in Ukraine: how and why Russia broke the rules”, **International Affairs**, 90 (6),1255-1297.
- Apuzzo, Matt (2015), “Ex-Blackwater Guards Given Long Terms for Killing Iraqis”, **The New York Times**, https://www.nytimes.com/2015/04/14/us/ex-blackwater-guards-sentenced-to-prison-in-2007-killings-of-iraqi-civilians.html?smid=tw-share&_r=0#story-continues-6 (19.01.2018).
- Aro, Jessica (2016), “The Cyberspace War: Propaganda and Trolling as Warfare Tools”, **European View**, (15), 121-132.
- Arquilla, John ve Ronfeldt, David (1993), “Cyberwar is Coming!” **Comparative Strategy**, 12 (2), 141–165.
- _____ (2000), “Swarming and The Future of Conflict”, **RAND Cooperation**, https://www.rand.org/pubs/documented_briefings/DB311.html (15.08.2017).
- Asmus, Ronald (2010), **A little war that shook the world: Georgia, Russia, and the future of the West**, Palgrave Macmillan, New York.
- Aşkın, Ahmet Cevdet (2015), “**Küresel ve Yerel Dezenformasyon**”, Epos Yayınları, Ankara.

- Aydın, Mustafa (2004), ‘‘Uluslararası İlişkilerin ‘‘Gerçekçi’’ Teorisi: Kökeni, Kapsamı, Kritiği’’, **Uluslararası İlişkiler**, 1 (1), 33-60.
- Bartles, Charles K. (2016), ‘‘Getting Gerasimov Right’’, **Military Review**, 96 (1), 30-38.
- Baylis, John (2008), ‘‘Uluslararası İlişkilerde Güvenlik Kavramı’’, **Uluslararası İlişkiler**, 5 (18), 69-85.
- BBC (2010), ‘‘Ukrayna’da seçimi ‘Moskova yanlısı Yanukoviç kazanıyor’’’, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2010/02/100208_ukraine_update_2 (19.01.2018).
- _____ (2012), ‘‘Profile: Russia’s new military chief Valery Gerasimov’’, <http://www.bbc.com/news/world-europe-20270111> (20.01.2018).
- Beaumont, Roger (1982), **Maskirovka: Soviet Camouflage, Concealment and Deception**, Center for Strategic Technology, Texas A&M University, Texas.
- Berzins, Janis (2015), ‘‘Russian New Generation Warfare is Not Hybrid Warfare’’, Artis Pabriks & Andis Kudors (Ed.), **The War In Ukraine: Lessons for Europeiçinde** (40-52), University of Latvia Press, Riga.
- Bıçakçı, Salih (2012), ‘‘Yeni Savaş ve Siber Güvenlik Arasında NATO’nun Yeniden Doğuşu’’, **Uluslararası İlişkiler**, 9 (34), 205-226.
- Bowers, Christopher O. (2012), ‘‘Identifying Emerging Hybrid Adversaries’’, **Parameters**, 42 (1), 39-50.
- Bowker, Mike (2011), ‘‘The war in Georgia and the Western response’’, **Central Asian Survey**, 30 (2), 197-211.
- Buckle, Henry Thomas (1913), ‘‘History of Civilization in England’’, **Hathi Trust Digital Library**, <https://babel.hathitrust.org/cgi/pt?id=hvd.hw2ih0;view=1up;seq=5> (16.08.2017).
- Buffaloe, David L. (2006), **Defining Asymmetric Warfare**, The Institute of Land Warfare, Nr. (58), Arlington, Virginia.
- Bull, Hedley (1977), **The Anarchical Society: A Study of Order in World Politics**, 3. Baskı, Palgrave Macmillan, New York.
- Carr, Edward Hallett (2010), **Yirmi Yıl Krizi (1919-1939)**, (Çev. Can Cemgil), 1. Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Carr, Jeffrey (2008), ‘‘Project Grey Goose Phase I Report’’, **Project Grey Goose**, <https://www.scribd.com/doc/6967393/Project-Grey-Goose-Phase-I-Report> (29.11.2017).
- _____ (2012), **Inside Cyber Warfare: Mapping the cyber underworld**, 2. Baskı, O’Reilly Media Inc., California.

- Chesterman, Simon (2014), ‘‘Crimean War 2.0: Ukraine and International Law’’ **Strait Times**, <http://ssrn.com/abstract=2408872> (11.12.2017).
- Chivvis Christopher S. (2017). ‘‘Understanding Russian ‘‘Hybrid Warfare’’ and What Can Be Done About It’’, Testimony to House Armed Services Committee, RAND CT-468.
- Cirlig, Carmen-Cristina (2014), ‘‘Cyber Defence in the EU: Preparing for Cyber Warfare?’’, **European Parliamentary Research Service**, <http://www.europarl.europa.eu/EPRS/EPRS-Briefing-542143-Cyber-defence-in-the-EU-FINAL.pdf> (20.01.2018).
- Clarke, Richard A. ve Knake, Robert K. (2011), **Siber Savaş**, İKÜ Yayınevi, İstanbul Kültür Üniversitesi.
- Claude, Inis L. (1971), **Swords into Plowshares: The Problems and Progress of International Organizations**, 4. Baskı, Random, New York.
- Clausewitz, Carl Von (2007), **Savaş Üzerine**, (Çev. Selma Koçak), Doruk Yayınları, İstanbul.
- Cohen, Ariel ve Hamilton, Robert E. (2011), **The Russian Military and the Georgia war: lessons and implications**, U.S. Army War College Strategic Studies Institute, Carlisle.
- Coleman, Kevin (2008), ‘‘Russia’s cyber-forces’’, **Defense Tech**, <https://www.defensetech.org/2008/05/27/russias-cyber-forces/> (25.10.2017).
- Conway, James T. (2008), ‘‘Marine Corps Vision and Strategy 2025’’, **Washington DC: United States Marine Corps**, <http://www.hqmc.marines.mil/Portals/142/Docs/MCVS2025%2030%20June%5B1%5D.pdf> (11.09.2017).
- Conway, James T. vd. (2007), ‘‘A cooperative strategy for 21st century seapower’’, **Naval War College Review**, 61 (1), 6-19.
- Copleston, Frederick S. J. (1964), **A History of Philosophy: Hobbes to Paley**, 5. Baskı, Image Books, New York.
- Creveld, Martin Van (1991), **The Transformation of War**, The Free Press, New York.
- _____ (2000), ‘‘Through A Glass, Darkly: Some Reflections on the Future of War’’, **Naval War College Review**, 53 (4), 25-44.
- Çaman, Efe (2013), ‘‘Kitlesel Şiddete-Şavaşa Bir Eleştirisi Denemesi: Savaşın Teorik Konsepti ve Devlet Tekelinden Çıkan Çatışma Davranışı’’, **Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, 1 (1), 1-16.
- Dedemen, Fatih (2016), ‘‘Geleceğin Güvenlik Ortamının Şekillenmesinde Hibrit Savaş Modelinin Değerlendirilmesi’’, **Güvenlik Bilimleri Dergisi**, 5 (1), 141-176.

- Deutsch, Karl W. (1968), **The Analysis of International Relations**, 12. Baskı, Prentice Hall, New Jersey.
- Deutsche Welle Türkçe (2016), ‘‘Minsk-2: Misyon yerine getirilmedi’’, <http://www.dw.com/tr/minsk-2-misyon-yerine-getirilmedi/a-19044219> (19.01.2018).
- Devlen, Balkan (2015), ‘‘Russia’s Challenge to International Order’’, Andris Spruds & Karlis Bukovskis (Ed.), **Towards Reassurance and Solidarity in the Euro-Atlantic Community**, içinde(104-110), Latvian Institute of International Affairs Riga Conference Papers, Riga.
- Dinstein, Yoram (2012), **War, Aggression and Self-Defence**, 5. Baskı, Cambridge University Press, Cambridge.
- Donnelly, Jack (2005), ‘‘Realism’’, Scott Burchill vd. (Ed.), **Theories of International Relations**, 3. Baskı, içinde (29-54), Palgrave Macmillan, New York.
- Dougherty, James E. ve Pfaltzgraff Jr., Robert L. (2001), **Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey**, 5. Baskı, Longman, New York.
- Eker, Sami (2015), ‘‘Savaş Olgusunun Dönüşümü: Yeni Savaşlar ve Suriye Krizi Örneği’’, **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, 2 (1), 31-66.
- English Oxford Dictionaries (t.y.), ‘‘Troll’’, <https://en.oxforddictionaries.com/definition/troll> (20.01.2018).
- Erol, Mehmet Seyfettin ve Oğuz, Şafak (2015), ‘‘Hybrid Warfare Studies and Russia’s Example in Crimea’’, **Gazi Akademik Bakış Dergisi**, 9 (17), 261- 277.
- Financial Times (2015), ‘‘Full text of the Minsk agreement’’, <https://www.ft.com/content/21b8f98e-b2a5-11e4-b234-00144feab7de> (19.01.2018).
- Forde, Steven (1992), ‘‘Varieties of Realism: Thucydides and Machiavelli’’, **The Journal of Politics**, 54 (2), 372-393.
- FOX News (2008), ‘‘Russian Hackers Attack Georgia in Cyberspace’’, <http://www.foxnews.com/story/2008/08/13/russian-hackers-attack-georgia-in-cyberspace.html> (19.01.2018).
- Friedman, Thomas L. (2010), **Lexus ve Zeytin Ağacı: Küreselleşmenin Geleceği**, (Çev. Elif Özsayar), 4. Baskı, Boyner Yayınları, İstanbul.
- Galeotti, Mark (2014), ‘‘The ‘Gerasimov Doctrine’ and Russian Non-Linear War’’, **In Moscow’s Shadows**, <https://inmoscowsshadows.wordpress.com/2014/07/06/the-gerasimov-doctrine-and-russian-non-linear-war/> (20.12.2017).
- _____ (2015), ‘‘Hybrid War’ and ‘Little Green Man’: How It Works, and How It Doesn’t’’, Agnieszka Pikulicka-Wilczewska ve Richard Sakwa (Ed.), **Ukraine and Russia:**

People, Politics, Propaganda and Perspectives, içinde, (156-164), E-International Relations Publishing, Bristol.

_____ (2016), ‘‘Hybrid, ambiguous, and non-linear? How new is Russia’s ‘new way of war’?’’, **Small Wars & Insurgencies**, 27 (2), 282-301.

_____ (2017), **The Modern Russian Army**, 1. Baskı, Osprey Publishing, New York.

Galula, David (2016), ‘‘Insurgency and Counterinsurgency’’, Richard Betts (Ed.), **Conflict After the Cold War: Arguments on Causes of War and Peace**, 4. Baskı içinde (575-591), Routledge, New York.

Gatehouse, Gabriel (2015), ‘‘The untold story of the Maidan massacre’’, **BBC**, <http://www.bbc.com/news/magazine-31359021> (01.01.2018).

Gerasimov, Valery (2016), ‘‘The value of science is in the foresight: New challenges demand rethinking the forms and methods of carrying out combat operations’’, **Military Review**, 96 (1), 23-29.

Gilpin, Robert (1981), **War and Change in World Politics**, Cambridge University Press, Cambridge.

Goble, Paul A. (2009), ‘‘Defining Victory and Defeat: The Information War Between Russia and Georgia’’, Svante E. Cornell ve Frederick Starr (Ed.), **The Guns of August 2008: Russia’s War in Georgia**, 1. Baskı içinde (181-195), ME Sharpe, London.

Gochman, Charles S. ve Leng, Russell J. (1987), ‘‘Militarized Disputes, Incidents, and Crises: Identification and Classification’’, **International Interactions**, 14 (2), 157-163.

Grotious, Hugo (2005), ‘‘The Rights of War and Peace: Book I’’, **Liberty Fund**, http://files.libertyfund.org/files/1425/1032-01_LFeBk.pdf (21.01.2018).

Gürcan, Metin (2012), ‘‘Savaşın Evrimi ve Teorik Çalışmalar’’, **Bilgesam**, http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-163-201404072m_gurcan.pdf (21.01.2018).

Haas, Ernst B. (1961), ‘‘International Integration: The European and the Universal Process’’, **International Organization**, 15 (3), 366-392.

Haines, John R. (2015), ‘‘Russia’s Use of Disinformation in the Ukraine Conflict’’, **Foreign Policy Research Institute: E-Notes**, https://www.files.ethz.ch/isn/188897/haines_on_disinformation.pdf (16.12.2017).

Hammes, Thomas X. (2005), ‘‘War Evolves Into The Fourth Generation’’, **Contemporary Security Policy**, 26 (2), 189-221.

Hoffman, Frank G. (2007), **Conflict in the 21st Century: The Rise of Hybrid Wars**, Potomac Institute for Policy Studies, Arlington.

- _____ (2009), ‘Hybrid Warfare and Challenges’, **Joint Force Quarterly**, (52), 34-39.
- Hollis, David (2011), ‘Cyberwar Case Study: Georgia 2008’, **Small Wars Journal**, <http://smallwarsjournal.com/jrnl/art/cyberwar-case-study-georgia-2008> (19.01.2018).
- Hughes, Rex (2010), ‘A treaty for cyberspace’, **International Affairs**, 86 (2), 523-541.
- Humud, Carla E. vd. (2017), ‘Armed Conflict in Syria: Overview and U.S. Response’, **Congressional Research Service**, <http://www.dtic.mil/get-tr-doc/pdf?AD=AD1024469> (19.01.2018).
- Hunter, Robert E. (1972), ‘Power and Peace’, **Foreign Policy**, (9), 37-54.
- Ilko Kucheriv Democratic Initiatives Foundation (2013), ‘Maidan-2013’, <http://dif.org.ua/article/maidan-2013> (19.01.2018).
- Information Analysis Center (2017), ‘MAP ATO’, <http://mediarnbo.org/2017/12/21/map-ato-21-12-2017/?lang=en>. (19.01.2018).
- İsmayilov, Elnur (2015), ‘Rusya-Batı Krizi Çerçevesinde Rusya’nın Yeni Askeri Doktrini’ **Bilgesam Analiz**, (1190), <http://www.bilgesam.org/Images/Dokumanlar/0-66-20150227231190.pdf> (23.10.2017).
- Jervis, Robert (1978), ‘Cooperation under the Security Dilemma’, **World Politics**, 30 (2), 167-214.
- Kaldor, Mary (1999), **New and Old Wars: Organized Violence in a Global Era**, Stanford University Press, Stanford.
- _____ (2013), ‘In Defence of New Wars’, **Stability**, 2 (1), 1-16.
- Karaosmanoğlu, Ali L. (2011), ‘Yirmibirinci Yüzyılda Savaşı Tartışmak: Clausewitz Yeniden’, **Uluslararası İlişkiler**, 8 (29), 5-25.
- Karatnycky, Adrian (2005), ‘Ukraine’s Orange Revolution’, **Foreign Affairs**, 84 (2), 35-52.
- Keating, Keating C. (1981), ‘Maskirovka: The Soviet System of Camouflage’, **US Army Russian Institute**, <http://www.dtic.mil/get-tr-doc/pdf?AD=ADA112903> (20.01.2018).
- Keskin, Funda (1998), **Uluslararası Hukukta Kuvvet Kullanma: Savaş, Karışma ve Birleşmiş Milletler**, Mülkiyeliler Birliği Vakfı Yayınları, Ankara.
- Knutsen, Torbjorn L. (2006), **Uluslararası İlişkiler Teorisi Tarihi**, (Çev. Mehmet Özey), 1. Baskı, Açılım Kitap, İstanbul.
- Koçer, Gökhan (2007), ‘Savaş ve Barış: Temel Seçenekler’, **Uluslararası Politikayı Anlamak ‘Ulus-Devlet’ten Küreselleşmeye**, 1. Basım içinde (78-124), Alfa Yayınları, İstanbul.

- Koeller, John (2015), **Putin's Grand Strategy: Russia's Campaign of Controlled Instability in Ukraine and Beyond**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Angelo State University.
- Kofman, Michael ve Rojansky, Matthew (2015), "A Closer look at Russia's 'Hybrid War'", **Kennan Cable**, (7).
- Komov, Sergei vd. (2007), "Military aspects of ensuring international information security in the context of elaborating universally acknowledged principles of international law", **Disarmament Forum**, 3, https://www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/UNIDIR_pdf-art2645.pdf (16.12.2017).
- Kononczuk, Wojciech (2014), "Russia's Real Aims in Crimea", **Carnegie Endowment For International Peace**, <http://carnegieendowment.org/2014/03/13/russia-s-real-aims-in-crimea> (19.01.2018).
- Korab-Karpowicz, Julian W. (2006), "How International Relations Theorists Can Benefit by Reading Thucydides", **The Monist**, 89 (2), 232-244.
- Krueger, Daniel W. (1987), "Maskirovka: What's in it for us", **Monograph, US Army Command and General Staff College**, <http://www.dtic.mil/get-tr-doc/pdf?AD=ADA190836> (20.01.2018).
- Kubicek, Paul (2008), **The History of Ukraine**, 1. Baskı, Greenwood Press, Westport.
- Kutay, Cemal (1968), **Türkiye Nereye Gidiyor? Sohbetler 1**, Sayı 1, Son Telgraf Matbaası: İstanbul.
- Kux, Dennis (1985), "Soviet Active Measures and Disinformation: Overview and Assessment", **Parameters**, 15 (4), https://www.iwp.edu/docLib/20131120_KuxSovietActiveMeasuresandDisinformation.pdf (31.10.2017).
- Kuzio, Taras (2006), "Is Ukraine part of Europe's future?", **Washington Quarterly**, 29 (3), 89-108.
- Libicki, Martin C. (1995), "What is information warfare?", **National Defense University**, <http://www.dtic.mil/get-tr-doc/pdf?AD=ADA367662> (20.01.2018).
- Lieven, Anatol (2015), "Putin shows his realism in Syria", **Aljazeera**, <http://www.aljazeera.com/indepth/opinion/2015/10/putin-shows-realism-syria-151013102705917.html?xif=>. (07.01.2018).
- Lind, William S. vd. (1989), "The Changing Face of War: Into the Fourth Generation", **Marine Corps Gazette**, <http://www.lesc.net/system/files/4GW+Original+Article+1989.pdf>, (17.08.2017).
- Machiavelli, Niccolo (2014), **Prens**, (Çev. Harun Mutluay), 1. Baskı, Bordo Siyah, İstanbul.

- Mackinder, Halford J. (1904), ‘‘The Geographical Pivot of History’’, **Geographical Journal**, 23 (4), 421-437.
- _____ (1942), ‘‘Democratic Ideals and Reality’’, **ETH Zürich**, https://www.files.ethz.ch/isn/139619/1942_Democratic_Ideals_Reality.pdf (21.01.2018).
- Mankoff, Jeffrey (2014), ‘‘Russia’s Latest Land Grab: How Putin Won Crimea and Lost Ukraine’’, **Foreign Affairs**, 93 (3), 60-68.
- Mansoor, Peter R. (2012), ‘‘Introduction: Hybrid Warfare in History’’, Williamson Murray ve Peter R. Mansoor (Ed.), **Hybrid Warfare: Fighting Complex Opponents from the Ancient World to the Present**, 1. Baskı içinde (1-17), Cambridge University Press, New York.
- Marcus, Jonathan (2015), ‘‘Syria: What can Russia’s military do?’’, **BBC**, <http://www.bbc.com/news/world-asia-34411477> (08.01.2018).
- Marx, Karl ve Engels, Frederick (2010), ‘‘Manifesto of the Communist Party and its Genesis’’, **Marxists Internet Archive**, <https://www.marxists.org/admin/books/manifesto/Manifesto.pdf> (03.10.2017).
- Mcdermott, Roger N. (2009), ‘‘Russia’s Conventional Armed Forces and the Georgian War’’, **Parameters**, 39 (1), 65-80.
- Mearsheimer, John J. (1990), ‘‘Back to the Future: Instability in Europe after the Cold War’’, **International Security**, 15 (1), 5-56.
- _____ (1994), ‘‘The False Promise of International Institutions’’, **International Security**, 19 (3), 5-49.
- _____ (2014), ‘‘Why the Ukraine crisis is the West’s fault: the liberal delusions that provoked Putin’’, **Foreign Affairs**, 93 (5), 1-12.
- Medvedev, Sergei A. (2015), **Offense-Defense Theory Analysis of Russian Cyber Capability**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Naval Postgraduate School.
- Mello, Patrick A. (2010), ‘‘In search of new wars: The debate about a transformation of war’’, **European Journal of International Relations**, 16 (2), 1-13.
- Morgenthau, Hans J. (1985), **Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace**, 6. Baskı, Knopf, New York.
- Moseley, Alexander (2002), **A Philosophy of War**, Algora Publishing, New York.
- Most, Benjamin ve Starr, Harvey (1983), ‘‘Conceptualizing War: Consequences for Theory and Research’’, **Journal of Conflict Resolution**, 27 (1), 137-159.
- Münkler, Herfried (2005), **The New Wars**, Polity Press, Cambridge.

- North Atlantic Treaty Organization (2014), ‘‘Future NATO’’, https://www.nato.int/cps/en/natolive/opinions_111132.htm (20.01.2018).
- Oğuz, Şafak (2017), ‘‘Russian Hybrid Warfare and its Implications in the Black Sea’’, **Bölgesel Araştırmalar Dergisi**, 1 (1), 1-20.
- Oneal, John R. vd. (2003), ‘‘Causes of Peace: Democracy, Interdependence, and International Organizations, 1885-1992’’, **International Studies Quarterly**, 47 (3), 371-393.
- Özdemir, Haluk (2008), ‘‘Uluslararası İlişkilerde Güç: Çok Boyutlu Bir Değerlendirme’’, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 63 (3), 113-144.
- Parfitt, Tom (2015), ‘‘My life as a pro-Putin propagandist in Russia’s secret ‘troll factory’’’, **The Telegraph**, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/russia/11656043/My-life-as-a-pro-Putin-propagandist-in-Russias-secret-troll-factory.html> (31.10.2017).
- Philips, Andrew Bradley (2007), ‘‘Constructivism’’, Martin Griffiths (Ed.), **International Relations Theory for the Twenty-First Century: An Introduction**, 1. Baskı içinde (60-74), Routledge, New York.
- Polat, Sinan (2015), ‘‘Rusya’nın Akdeniz’deki tek askeri üssü Suriye’de’’, **Anadolu Ajansı**, <http://aa.com.tr/tr/dunya/rusyanin-akdenizdeki-tek-askeri-ussu-suriyede/396367> (08.01.2018).
- Pomerantsev, Peter (2014), ‘‘How Putin Is Reinventing Warfare’’, **Foreign Policy**, <http://foreignpolicy.com/2014/05/05/how-putin-is-reinventing-warfare/> (20.01.2018).
- President of Russia (2012), ‘‘New appointments at Defence Ministry’’, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/16776> (20.01.2018).
- _____ (2014), ‘‘Vladimir Putin answered journalists’ questions on the situation in Ukraine’’, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20366> (19.01.2018).
- Pulkki, Arto (2014), ‘‘Krimillä on Venäjän asevoimien ensilinjan joukkoja’’, **Suomen Sotilas**, <http://www.suomensotilas.fi/krimilla-on-venajan-asevoimien-ensilinjan-joukkoja/> (03.01.2018).
- QHA (2014), ‘‘Ukrayna Dışişleri: ‘İnsani yardım’ konvoyları Donbas’a silah sağlıyor’’, <http://qha.com.ua/tr/siyaset/ukrayna-disisleri-insani-yardim-quot-konvoylari-donbas-a-silah-sagliyor/134863/> (19.01.2018).
- Reuters (2014), ‘‘Putin admits Russian forces were deployed to Crimea’’, <https://uk.reuters.com/article/russia-putin-crimea/putin-admits-russian-forces-were-deployed-to-crimea-idUKL6N0N921H20140417> (19.01.2018).

- Roberts, James Q. (2015), ‘‘Maskirovka 2.0: Hybrid Threat, Hybrid Response’’, **Joint Special Operations University Press**, <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/1007494.pdf> (20.01.2018).
- Rusling, Matthew (2008), ‘‘For The Military, a Future of ‘Hybrid’ Wars’’, **National Defense Magazine**, <http://www.nationaldefensemagazine.org/articles/2008/9/1/2008september-for-the-military-a-future-of-hybrid-wars> (20.01.2018).
- Sandıklı, Atilla ve Emeklier, Bilgehan (2012), ‘‘Güvenlik Yaklaşımlarında Değişim ve Dönüşüm’’, **Teoriler Işığında Güvenlik, Savaş, Barış ve Çatışma Çözümleri, içinde** (3-67), Bilgesam Yayınları, Ankara.
- Sarkess, Meredith Reid ve Wayman, Frank Whelon (2010), **Resort to War: 1816-2007**, CQ Press, Washington D.C.
- Schreck, Carl (2014), ‘‘Ukraine Unspun: Chechnya War Pic Passed Off As Ukraine Atrocity By Hackers, Russian TV’’, **Radio Free Europe Radio Liberty**, <https://www.rferl.org/a/russian-media-propaganda-ukraine-conflict-chechnya/26660126.html> (20.01.2018).
- Schreier, Fred ve Caparini, Marina (2005), ‘‘Privatising Security: Law, Practice and Governance of Private Military and Security Companies’’, **Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces**, (6), https://www.researchgate.net/profile/Marina_Caparini/publication/266317378_Privatising_Security_Law_Practice_and_Governance_of_Private_Military_and_Security_Companies/links/542c40890cf27e39fa93e3e8/Privatising-Security-Law-Practice-and-Governance-of-Private-Military-and-Security-Companies.pdf (20.01.2018).
- Shearer, David (1998), ‘‘Outsourcing War’’, **Foreign Policy**, (112), 68-81.
- Shevchenko, Vitaly (2014), ‘‘‘Little green men’ or ‘Russian invaders’?’’, **BBC**, <http://www.bbc.com/news/world-europe-26532154> (03.01.2018).
- Shimko, Keith L. (1992), ‘‘Realism, Neorealism and American Liberalism’’, **The Review of Politics**, 54 (2), 281-301.
- Siddiqui, Fazzur Rahman (2016), ‘‘Evolution of Syrian Crisis and Analyzing the Role of Russia: A Game Changer’’, **Indian Council of World Affairs Issue Brief**, 1-38.
- Singer, Peter Warren (2004), ‘‘The private military industry and Iraq: What have we learned and where to next?’’, **Geneva Centre For The Democratic Control of Armed Forces (DCAF) Policy Paper**, http://psm.du.edu/media/documents/reports_and_stats/think_tanks/dcaf_singer_private_military_industry_and_iraq.pdf (16.12.2017).
- Singer, Peter Warren ve Friedman, Allan (2014), **Siber Güvenlik ve Siber Savaş**, (Çev. Ali Atav), 1. Baskı, Buzdağı Yayınları, Ankara.

- Sinovetz, Polina ve Renz, Bettina (2015), ‘‘Russia’s 2014 Military Doctrine and beyond: threat perceptions, capabilities and ambitions’’, **NATO Defense College**, (117), http://odcnp.com.ua/images/pdf/rp_117.pdf (20.01.2018).
- Spurds, Andris vd. (2015), ‘‘Internet Trolling as a hybrid warfare tool: the case of Latvia’’, **Riga:NATO StratCom**, <https://www.stratcomcoe.org/internet-trolling-hybrid-warfare-tool-case-latvia-0> (01.11.2017).
- Sputnik Türkiye (2017), ‘‘Rusya Hava-Uzay Kuvvetleri’nin Suriye’deki terörle mücadele operasyonunun 2 yılı’’, <https://tr.sputniknews.com/infografik/201709291030367338-rusya-suriye-isid-nusra-ypg-dsg-deyr-ez-zor-halep-palmira-esad/> (19.01.2018).
- Stent, Angela (2016), ‘‘Putin’s Power Play in Syria: How to Respond to Russia’s Intervention’’, **Foreign Affairs**, 95, 106-113.
- Strachan, Hew (2007), ‘‘Clausewitz and the Dialectics of War’’, Hew Strachan ve Andreas Herberg-Rothe (Ed.), **Clausewitz in the Twenty-First Century**,1. Baskı içinde (14-44), Oxford University Press, New York.
- Sullivan, Michael P. (1989), ‘‘Transnationalism, Power Politics, and the Realities of the Present System’’, Marc Williams (Ed.), **International Relations in the Twentieth Century: A Reader**, 1. Baskı içinde (255-274), MacMillan Education Ltd., London.
- Şener, Bülent (2011), **Türk Dış Politikasında Güç Kullanma Seçeneği**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- The Economist (2015), ‘‘A game-changer in Latakia?’’, <https://www.economist.com/news/middle-east-and-africa/21667947-russias-intervention-side-bashar-assad-just-might-increase-chances> (07.01.2018).
- The Embassy of the Russian Federation to the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (2015), ‘‘The Military Doctrine of the Russian Federation’’, <https://rusemb.org.uk/press/2029> (20.01.2018).
- The Guardian (2013), ‘‘John McCain tells Ukraine protesters: ‘We are here to support your just cause’’’, <https://www.theguardian.com/world/2013/dec/15/john-mccain-ukraine-protests-support-just-cause> (19.01.2018).
- _____ (2015), ‘‘Woman who sued pro-Putin Russian ‘troll factory’ gets one rouble in damages’’, <https://www.theguardian.com/world/2015/aug/18/woman-who-sued-pro-putin-russian-troll-factory-gets-one-rouble-in-damages> (31.10.2017).
- The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation (2014), ‘‘Meeting between the Russian Foreign Minister, Sergey Lavrov, and the US Secretary of State, John Kerry’’, http://www.mid.ru/en/foreign_policy/news/-/asset_publisher/cKNonkJE02Bw/content/id/669308 (19.01.2018).

- Tilly, Charles (1990), **Coercion, Capital, and European States, AD 990-1990**, 1. Baskı, Basil Blackwell Inc., Cambridge.
- Treglia, Philip (2010), **Emerging threat to America: non-state entities fighting fourth generation warfare in Mexico**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Naval Postgraduate School.
- Trenin, Dimitri (2012), ‘‘Syria: A Russian Perspective’’, **Carnegie Endowment For International Peace**, <http://carnegieendowment.org/2012/06/28/syria-russian-perspective/ccln%20> (27.12.2017).
- _____ (2015), ‘‘Putin’s Syria Gambit Aims at Something Bigger Than Syria: What is Russia up to in the Middle East?’’, **Tablet**, <http://www.tabletmag.com/jewish-news-and-politics/194109/putin-syria-trenin> (27.12.2017).
- TRT Haber (2017), ‘‘Rusya, Suriye’de kalıcı birlik oluşturmaya başladı’’, <http://www.trthaber.com/haber/dunya/rusya-suriyede-kalici-birlik-olusturmaya-basladi-344506.html> (19.01.2018).
- Tuck, Christopher (2014), **Understanding Land Warfare**, Routledge, New York.
- Turcan, Metin ve Ozpinar, Nihat (2009), ‘‘Who let the dogs out?: A critique of the security for hire option in weak states’’, **Dynamics of Asymmetric Conflict**, 2 (3), 143-171.
- Varlık, Ali Bilgin (2013), ‘‘Savaşı Tanımlamak: Terminolojik Yaklaşım’’, **Avrasya Terim Dergisi**, 1 (2), 114-129.
- Vasquez, John A. (2004), **The Power of Power Politics: From Classical Realism to Neotraditionalism**, Cambridge University Press, Cambridge.
- _____ (2009), **The War Puzzle Revisited**, 1. Baskı, Cambridge University Press, New York.
- Vincent, John R. (1981), ‘‘The Hobbesian Tradition in Twentieth Century International Thought’’, **Millennium: Journal of International Studies**, 10 (2), 91-101.
- Viotti, Paul R. ve Kauppi, Mark V. (2012), **International Relations Theory**, 5. Baskı, Longman, Boston.
- Wagner, Kurt (2017), ‘‘Twitter is changing its advertising policies following Russia’s election interference’’, **Recode**, <https://www.recode.net/2017/10/24/16536934/twitter-change-policy-see-new-advertisements-russia-presidential-election> (31.10.2017).
- Walker, Robert G. (1998), **SPEC FI: The United States Marine Corps and Special Operations**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Naval Postgraduate School.
- Walton, Frank Vyan (2017), ‘‘The Russian troll army that helped swing the election for Trump’’, **DAILY KOS**, <https://www.dailykos.com/stories/2017/3/30/1648777/-The-Russian-troll-army-that-sung-the-election-for-Trump> (31.10.2017).

- Waltz, Kenneth N. (1979), **Theory of International Politics**, Addison-Wesley Publishing, Philippines.
- _____ (2000), ‘‘Structural Realism after the Cold War’’, **International Security**, 25 (1), 5-41.
- Wendt, Alexander (1992), ‘‘Anarchy is What States Make of it: The Social Construction of Power Politics, **International Organization**, 46 (2), 391-425.
- Wilson, Andrew (2014), **Ukraine Crisis: what it means for the West**, Yale University Press, New Haven and London.
- Wright, Quincy (1941), **A Study of War**, 1. Cilt, The Universtiy of Chicago Press, Chicago.
- Yalçinkaya, Haldun (2006), ‘‘Özel Askeri Sektörün Oluşumu ve Savaşların Özelleşmesi’’, **Ankara Üniversitesi SBF Dergisi**, 61 (3), 247-277.
- Yalçinkaya, Haldun ve Türkeş, Kadir Tamer (2008), ‘‘Yirmi Birinci Yüzyılda Çatışma Alanlarında Görülen Yeni Unsurlar’’, **Güvenlik Stratejileri Dergisi**, 7 (7), 55-89.
- Yegorov, Oleg (2016), ‘‘Russia in Syria one year on’’, **Russia Beyond**, https://www.rbth.com/longreads/russia_in_syria/ (08.01.2018).
- Yurdusev, Nuri A. (2006), ‘‘Thomas Hobbes and International Relations: From Realism to Rationalism’’, **Australian Journal of International Affairs**, 60 (2), 305- 321.

ÖZGEÇMİŞ

Muhammed Onur ÇÖPOĞLU, 02.11.1992 tarihinde Ordu İli Akkuş İlçesi'nde doğdu. 2006 yılında Ünye Anafarta Ortaokulu'nu; 2010 yılında Ünye Anadolu Lisesi'ni; 2014 yılında da Gazi Üniversitesi – İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirdi. Aynı yıl TÜBİTAK tarafından düzenlenen Siber Strateji Geliştirme Yarışması'nda birincilik ödülü almıştır. 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi – Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalında yüksek lisans programına başladı.

ÇÖPOĞLU, bekâr olup İngilizce bilmektedir.